

DOKUMENTI

SLOVENSKEGA GLEDALIŠKEGA MUZEJA

20

1952 - 1972

LJUBLJANA

1972

DOKUMENTI SLOVENSKEGA GLEDALIŠKEGA MUZEJA

letnik VIII, zvezek 20, 1972

Izdaja Slovenski gledališki muzej v Ljubljani, Cankarjeva 11

Uredila Mirko Mahnič in Dušan Moravec, odg. urednik Dušan Moravec, izhaja dvakrat letno

Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani

VSEBINA :

K zgodovini Dramatičnega društva v Ljubljani (Drago Šega)	113
Pisma Antona Verovška Izidorju Cankarju (France Koblar)	139
Prvi gledališki koraki dr. Bratka Krefta	145
Rudolf Deyl o svojem prvem ljubljanskem letu	150
Prispevek k podobi Narodnega gledališča v Ljubljani od 1920 do 1924 (Mirko Mahnič)	155
Jubilej? (Dušan Moravec)	167
Razstave Slovenskega gledališkega muzeja	169

TABLE DES MATIÈRES :

A propos de l'histoire de la Société dramatique à Ljubljana (Drago Šega)	113
Lettres d'Anton Verovšek à Izidor Cankar (France Koblar)	139
Premiers pas de Bratko Kreft dans le théâtre	145
Rudolf Deyl sur sa première année à Ljubljana	150
Pour un tableau du Théâtre national de Ljubljana entre 1920 et 1924 (Mirko Mahnič)	155
L'anniversaire? (Dušan Moravec)	167
Liste des expositions du Musée du théâtre slovène	169

DOCUMENTS DU MUSÉE DU THÉÂTRE SLOVÈNE, HUITIÈME ANNÉE — N° 20, 1972

Publié par le Musée du théâtre slovène, Ljubljana, Jugoslavija

Rédigé par Mirko Mahnič et Dušan Moravec

Imprimerie »Jože Moškrič«, Ljubljana, Jugoslavija

K zgodovini Dramatičnega društva v Ljubljani

Leta 1866, ko se je v Ljubljani začelo snovati Dramatično društvo, sicer še ne moremo imeti za začetek slovenskega gledališča v pravemu pomenu besede, kajti za obstoj tako zahtevne narodno kulturne ustanove, kot je stalno poklicno gledališče, Slovenci tisti čas še nismo imeli niti zadostne politične niti gospodarske in tudi ne kulturne moči; pač pa lahko rečemo, da se s tem letom — v nasprotju z osamljenimi ali kratkotrajnimi poskusi in pobudami prejšnjih dob — začenjata dejansko trajno, nepretrgano in do neke mere tudi že sistematično delo in skrb za razmah in utrditev gledališke dejavnosti v narodnem jeziku, hkrati s tem pa tudi pripravljanje tal slovenskemu gledališču kot stalni narodno kulturni in poklicni umetniški ustanovi.

Obdobje Dramatičnega društva, ki se začinja s koncem leta 1866 in traja vse do leta 1892, ko dobe z na novo zgrajenim deželnim gledališčem v Ljubljani Slovenci prvo lastno gledališko stavbo in ž njo nove, mnogo ugodnejše možnosti za nadaljnji razvoj nacionalne gledališke kulture, je prav kot obdobje, ki je položilo temelje stalnemu slovenskemu gledališču, za raziskovavca slovenske gledališke zgodovine nadvse pomembno in bo tako tudi ostalo vse dotlej, dokler nam popolnejši pregled nad zgodovinskim gradivom in njegova kritična obdelava ne bosta omogočila njegove vsestranske in izčrpne osvetlitve.

Specifičnost tega pionirskega obdobja slovenskega gledališča, kot bi ga lahko poimenovali, je bila namreč v tem, da je bil boj za narodno gledališče, ki ga je v tem času vodilo slovensko meščansko izobraženstvo in še posebej njegovo mlajše, naprednejše krilo, neločljivo povezan s splošnim bojem za politično in kulturno uveljavitev Slovencev v drugi polovici 19. stoletja. Zahteva po stalnem slovenskem gledališču v Ljubljani in drugih večjih krajih je bila bistven sestavni del narodno političnega programa, gledališko delovanje pa pojmovano in vrednoteno predvsem kot neposredna služba narodno politični stvari. Te povezanosti — ali bolje: te odvisnosti gledališča od nacionalnega boja nikakor ne smemo pri obravnavi tega obdobja izgubiti spred oči: bila je ves ta čas in deloma tudi še pozneje poglavitno gibalno gledališkega razvoja na slovenskih tleh; bila pa je v določeni meri tudi njegova zavora, saj je s tem, ko je dajala narodno političnemu vidiku prednost pred gledališkim, potiskala spe-

cifična vprašanja o vsebinski in stilno izrazni usmerjenosti gledališkega dela bolj ali manj ob stran, se v imenu ogroženih narodnih koristi upirala odprtemu kritičnemu razpravljanju o njih in jih tako večidel prepuščala anonimni vsakodnevni skrbi gledaliških praktikov in ljubiteljev.

Prav tem posebnim okoliščinam, ki je v njih nastajalo prvo slovensko stalno gledališče, je tudi pripisati, če so neposredna, osebno zavzeta gledališka pričevanja iz tega časa razmeroma redka in če se tudi ta dotikajo v glavnem komaj repertoarnih vprašanj, v kompleksno problematiko gledališkega dela pa se skorajda ne spuščajo. Tako smo pri obravnavi tega gledališkega obdobja navezani največkrat le na dokaj skopo informativno gradivo, ki ga je objavljalo sočasno časopisje: sem sodijo poleg precej rednih poročil o občnih zborih Dramatičnega društva predvsem kratke notice o posameznih gledaliških predstavah, ki sicer le redkokdaj dosežejo nivo recenzij, nam pa skupaj z ohranjenimi gledališkimi letaki omogočajo vsaj zanesljivo rekonstrukcijo odigranega repertoarja.¹ Kar zadeva arhivske in rokopisne vire, ki so v razvidu iz tega časa, je mimo ne prepogostnih gledaliških marginalij, raztresenih po raznih korespondencah, navesti predvsem arhiv kranjskega deželnega zbora z nekaterimi zapiski in drugimi podatki, važnimi za zgodovino slovenskega gledališča, in pa seveda ostanek arhiva Dramatičnega društva, ki ga hrani Slovenski gledališki muzej v Ljubljani.² Žal je prav ta arhiv, ki bi bil za zgodovino našega obdobja še posebej pomemben, danes skoraj v celoti izgubljen. Njegova usoda bržčas ni naključna in meče zgovorno retrospektivno luč na položaj in razmere, v katerih je Dramatično društvo skoraj ves čas svojega obstoja delovalo, s tem pa tudi na razmere, v katerih se je snovalo in utemeljevalo prvo slovensko stalno gledališče. Kot vemo, se je to gledališče ustanovilo sicer po češkem zgledu, vendar je bilo po svojem nastanku bolj izraz narodno političnega voluntarizma kot pa izraz dejanske moči takratne slovenske družbe, saj se ni moglo ne prej in tudi ne kasneje opirati niti na približno tako čvrsto gospodarsko zaledje, kot ga je svojemu narodnemu gledališču lahko zagotavljalo češko meščanstvo. Kot samonikla ustanova brez rednih denarnih virov, brez lastne gledališke hiše in tudi brez zadostne tradicije in izkušenih gledaliških moči, odvisna predvsem od deželne podpore, ki ji jo je naklanjala ali pa kratila vsakokratna deželnozborna večina, odvisna nadalje od požrtvovalnosti in dobre volje večidel neplačanih ali polplačanih igravcev in sodelavcev, je slovensko gledališče predstavljalo zamotan sklop odprtih gmotnih, personalnih, organizacijskih, vsebinskih in drugih vprašanj, ki so z vso težo trkala na vrata Dramatičnega društva in ki jih vseh nikoli ni uspelo do kraja rešiti. V takih razmerah ni nič čudnega, če Dramatično društvo, ki je delovalo le na prostovoljni podlagi in zatorej v ozračju neizogibne improvizacije, ni kazalo posebno razvitega smisla za to, da bi ohranjalo prihodnosti, česar dostikrat ni moglo rešiti niti za sedanost.

Čeprav je Anton Trstenjak, ko je ob otvoritvi novega deželnega gledališča v Ljubljani l. 1892 pisal zgodovino Dramatičnega društva,³ imel nedvomno v rokah veliko več arhivskih podatkov, kot pa nam jih je ohranjenih danes, smemo vendarle domnevati, da se glavnina arhiva Dramatičnega društva ni

¹ gl. Repertoar slovenskih gledališč 1867—1967, Ljubljana 1967, 15—50, 174—179.

² Vse listine do l. 1892 iz tega arhiva je bodisi v celoti bodisi v povzetku objavil M. Mahnič, Dokumenti SGM 3, 4, 1965, 86—92, 154—171.

³ A. Trstenjak, Slovensko gledališče, Ljubljana 1892, 57—165.

*Ivan Murnik (1839—1913),
politik in javni delavec*

vsa porazgubila šele v kasnejših letih zaradi malomarnega varstva, ampak da so po vsej verjetnosti marsikatere listine, ki bi sodile v ta arhiv, že sproti ostajale v zasebni lasti posameznih odbornikov in dejavnih članov Dramatičnega društva in so potem propadle ž njihovimi zapuščinami vred ali pa so se morda tu in tam le ohranile, a doslej še niso prišle v naš razvid.

Verjetnost te domneve mi potrjuje petero listin iz arhiva Dramatičnega društva, ki sem jih skupaj z nekaterimi pismi, zanimivimi za zgodovino tega gledališkega obdobja, našel v doslej neznani in znanstveno zato še neobdelani Murnikovi zapuščini. Preden pa se izčrpneje pomudim pri teh listinah in pismih, mi je najprej spregovoriti nekaj besed o njihovem prvotnem lastniku, čigar ime je danes že precej pozabljeno.

Janez oz. Ivan *Murnik* (1839, Otok pri Radovljici — 1913, Ljubljana) je kot politik in javni delavec igral precej vidno vlogo v družbenem življenju svojega časa. Po gimnazijskih študijah tri leta mlajši od vajecev se je le-tem kot študent prava pridružil na Dunaju, in to v letih 1858—1862, ko se je po padcu Bachovega absolutizma začelo med tamkajšnjo slovensko in slovansko visokošolsko mladino živahno nacionalno vrenje; zlasti se je, sodeč po ohranjeni korespondenci, spoprijateljil z Valentinom Zarnikom in Janezom Mencingerjem.

Službo odvetniškega pripravnika je nastopil pri tedanjem državnozbornem poslancu, svojem ožjem rojaku Lovru Tomanu v Radovljici, kar je močno do-
ločilo njegovo nadaljnjo politično pot. Ko se je namreč leta 1865 s Tomanovo
pisarno preselil v Ljubljano in je kmalu nato prevzel za Tomanom tajništvo
trgovske in obrtniške zbornice, ga je Bleiweis v letih 1867—1870 in 1871/72
pritegnil za svojega pomočnika in odgovornega urednika k *Novicam*; postal je
tudi tajnik političnega društva Slovenija, odbornik in starosta ljubljanskega
Sokola in bil leta 1870 izvoljen v deželni in državni zbor; leta 1871 se ni dal
več voliti v državni zbor, pač pa je bil s pomočjo staroslovenskega vodstva
izbran za deželnega odbornika, čeprav se je za ta položaj takrat potegoval
Zarnik;⁴ obe funkciji, poslansko in odborniško, je Murnik najprej kot kandidat
enotne narodne, po končanem razcepu pa kot kandidat narodno napredne liste
obdržal vse do leta 1901, ko se je zaradi bolezni umaknil iz javnega življenja,
vendar moramo od tega odšteti volivno obdobje 1877—1883, ko je bil izvoljen
za poslanca njegov nemški protikandidat in ko je tudi sicer v kranjskem de-
želnem zboru zavladala nemška večina.⁵

Čeprav je Murnik začel svojo politično pot pod varuštvom staroslovenskega
vodstva, s čemer si je nakopal znani Stritarjev sonet o zetu,⁶ bi bilo vendarle
že za to dobo napak, če bi ga kratko malo identificirali s staroslovenci. Pa ne
samo zaradi tega, ker je kasneje očitno prešel k narodno radikalnemu krilu,
ampak tudi zaradi nekaterih dovolj izrecnih stališč, ki jih je bil že v tej dobi
zavzel do posameznih perečih narodnih vprašanj in ki so bila radikalnejša ter
zato bližja mladoslovenskim. O Murniku lahko vsekakor rečemo, da ni bil kaka
razborita ideološka glava, marveč predvsem zelo delaven in vztrajen praktični,
organizacijski delavec. Odtod tudi njegovo konkretno politično vedenje, ki je
bilo razmeroma radikalno in dosledno v narodno političnem pogledu, pomir-
ljivo, v bistvu sredinsko in manj dosledno pa v vseh vprašanjih, ki so zadevala
notranjo, nazorsko politično diferenciacijo slovenskega tabora, saj mu ta kot
privržencu navznoter strpnejše, navzven pa odločnejše narodne enotnosti ni-
kakor ni mogla biti posebno po duši. Zato si je tudi proti koncu stoletja, ko
je ta diferenciacija postala nepreklicno politično dejstvo, volil izmed vseh
možnih tisto zlo, ki je bilo njegovemu narodnemu čustvovanju najbližje, to je
Hribar-Tavčarjevo narodno radikalno smer.⁷

Ta kratek ekskurz o Murniku politiku nam je bil potreben, da bomo lažje
razumeli položaj in vlogo, ki sta pripadla Murniku v Dramatičnem društvu,
kajti tudi tu je Murnikovo ime že prav kmalu stopilo v ospredje. Med dva-
najstimi člani tako imenovanega »osnovnega« odbora, ki se je sestel 15. 11.
1866 v Ljubljani in sklenil ustanoviti Dramatično društvo, ga sicer še ne naj-
demo, pač pa naletimo nanj že na prvem rednem občnem zboru društva dne
15. 3. 1868, ki je temu odboru začasno podaljšal mandat, dokler ne zadobijo
veljave spremenjena društvena pravila, izpraznjeni mesti za suplentom Josipom
Staretom, ki je jeseni 1867 odšel na šolo v Osijek, in za poslancem Luko Svet-
cem, ki je 5. 2. 1868 zaradi tihe opozicije v društvu odložil predsedstvo,⁸ pa je

⁴ gl. I. Prijatelj, Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina III, 1958, 342.

⁵ gl. J. Pfeifer, Die Landtagsabgeordneten des Herzogthums Krain 1861 bis 1901, Laibach 1902.

⁶ Murnik se je 1. 1870 oženil z Marijo, hčerjo tedanjega deželnega poslanca in Bleiweisovega sodelavca Ivana Horaka.

⁷ Drugačne, bolj zasebne motive pripisuje tej Murnikovi izbiri F. Suklje v pismu J. Kersniku z dne 10. 3. 1889; cit. I. Prijatelj, Kersnik 2—3, 1914, 356.

⁸ O tem gl. Levstik — Stritarju 28. 2. 1868, obj. A. Pirjevec, Levstikova pisma, 1931, 275—278.

zapolnil z izvolitvijo Ivana Murnika in Bleiweisovega sinu dr. Karla v ta začasni odbor.⁹ Izbira novih dveh članov je bila nedvomno, kot je ugotovil Ivan Prijatelj, koncesija prvakom, da bi ostali društvu naklonjeni. Teže pa je pristati na Prijateljev sklep, da se s tem Levstikov načrt, po katerem naj bi bilo Dramatično društvo postalo izrazito in čisto ‚mladoslovenska‘ ustanova, ni uresničil.¹⁰ Za kateri Levstikov načrt naj bi pravzaprav pri tem šlo? Prijatelj ima očitno v mislih Levstikovo zagotovilo Stritarju v že omenjenem pismu z dne 28. 2. 1868, ki se glasi: »Zdaj [po odstopu Svetčevem] nej v odboru nobenega ‚Staroslovenca‘, niti prihodnjič ne bode nobeden izvoljen.«¹¹ To zagotovilo pa seveda še ne pomeni načrta in tudi vzdevek ‚Staroslovenec‘ je tu po vsej priliki jemati v zelo ozkem smislu kot sinonim za ‚prvaka‘; med prvake pa Levstik tedaj še ni mogel šteti niti Murnika niti mladega Bleiweisa, kakor tudi ni štel mednje, če naj je svoje zagotovilo Stritarju mislil resno, z izjemo Svetca nikogar od ustanovnega odbora, niti najbolj konservativnega njegovega člana dr. Josipa Poklukarja ne. Reči smemo potemtakem, da je Levstik, ko je 28. 2. 1868 vabil Stritarja v društvo, dobro vedel, kaj mu z navedenimi besedami obljublja, in da mu je kot poznavavec položaja ž njimi obljubljal le tisto, kar se je lahko in kar se dejansko tudi je uresničilo.

Da Murnik ni bil v Dramatičnem društvu zgolj podaljšana roka prvakov, je kmalu pokazal tudi spor, ki je nastal med Dramatičnim društvom in deželnim odborom zaradi slovenskih predstav v deželnem gledališču. Deželni odbor, ki so v njem predstavljali takratno slovensko deželnozborsko večino prvaki Lovro Toman, Janez Bleiweis in E. H. Costa,¹² je po dogovoru z nemškimi najemnikom gledališča A. Zöllnerjem dovolil Dramatičnemu društvu eno slovensko predstavo mesečno, s tem da društvo prepusti polovico čistega dohodka od predstave nemškemu najemniku. Odbor Dramatičnega društva, nezadovoljen s tako odločitvijo, je sklenil zadevo prenesti pred izredni občni zbor društva in je v ta namen za svojega poročevalca določil Murnika. Ta je na izrednem občnem zboru 21. 6. 1868 ocenil ponudbo deželnega odbora za nesprejemljivo; ugovarjal mu je edinole Poklukar, medtem ko ga je Levstik odločno podprl.¹³

Na istem občnem zboru je bil Murnik znova izvoljen za odbornika, in ko se je odbor pod Levstikovim predsedstvom na prvi seji 16. 7. 1868 konstituiral, je bil izbran celo za podpredsednika, potem ko se je sprva izvoljeni Peter Grasselli menda zaradi tiskovno pravnega postopka, ki je tekel proti njemu,¹⁴ tej funkciji odpovedal. Še pred koncem 1868. leta se je Levstik, ki je po prizadevanju prvakov izgubil delo in kruh pri slovarju, s tajnikom Jurijem Kozino vred odtegnil društvnemu delu in tako se je Murnik znašel hočeš nočeš na čelu društva.¹⁵ Na pomoč mu je priskočil bivši tajnik Josip Nolli, ki je zdaj

⁹ gl. A. Trstenjak, l. c., 57, 60.

¹⁰ I. Prijatelj, Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina IV, 1961, 323.

¹¹ I. Prijatelj, l. c., 322.

¹² gl. J. Pfeifer, l. c., 68–69.

¹³ Slov. narod 9. 7. 1868; A. Trstenjak, l. c., 61–63.

¹⁴ Tako A. Slodnjak, Dokumenti SGM, 10, 1967, 26. — Grassellijev umik si je mogoče tolmačiti tudi drugače. Vrsta znamenj namreč kaže, da je prišlo prav v zvezi z delom Dramatičnega društva do določene napetosti in nesoglasja med Levstikom in Nollijem. Da so se Levstikova in Nollijeva stališča o organizaciji in smeri delovanja Dramatičnega društva razhajala, nam potrjuje tudi zapisnik občnega zbora Dramatičnega društva dne 11. 7. 1869 (obj. dm, Dokumenti SGM, 19, 1972, 46–48). Domnevati smemo, da je Grasselli kot bližnji Nollijev prijatelj stal v tem sporu na Nollijevi strani in da prav zaradi tega ni maral sprejeti podpredsedniške funkcije v novem odboru.

¹⁵ A. Trstenjak, l. c., 60, zmotno navaja v tej zvezi kot podpredsednika Petra Grassellija.

znova prevzel tajniške posle, in njemu naj bi menda šla predvsem zasluga, da se je društvo do konca poslovne dobe izmotalo iz nastalih težav.¹⁶ Na drugem rednem občnem zboru 11. 7. 1869 je bil za predsednika Dramatičnega društva izvoljen Peter Grasselli, Murnik pa je bil že spet izvoljen v odbor in izbran za podpredsednika.¹⁷

Naslednjega leta se je Murnik, ki je tokrat prvič kandidiral za poslanca v kranjski deželni zbor, izvolitvi v odbor Dramatičnega društva »začasno« odpovedal,¹⁸ kakor se je kmalu nato bržčas zaradi državnozbornskega poslanstva za nekaj časa odpovedal tudi odgovornemu uredništvu *Novic*. Pri tej odločitvi je, kar zadeva Dramatično društvo, ostalo štiri leta, vse dokler ni bil Murnik na občnem zboru Dramatičnega društva dne 12. 9. 1874 izvoljen za predsednika. Do te izvolitve pa je prišlo v okoliščinah, ki niso brez pomena in ki se jih velja vsaj bežno dotakniti. Pred volitvijo novega odbora je namreč dotedanji večletni odbornik Valentin Zarnik v svojem in odsotnega odbornika Josipa Vošnjaka imenu izjavil, da »bi na noben način ne sprejela nove [iz]volitve v odbor«;¹⁹ podobno izjavo je dal dotedanji predsednik društva Peter Grasselli; Josip Stritar se je bil pismeno odpovedal odborništvu že februarja istega leta;^{19a} o odborniku Levstiku ne vemo, da bi bil podal tako izjavo, vendar ga v novem in tudi v poznejših odborih Dramatičnega društva ne najdemo več. Ta četverni (ali morda celo peterni) odstop je bil očitno izzvan in sodi pod poglavje tako imenovanega kulturnega boja med staro- in mladoslovenci, ki se je bil sprožil že nekako tri leta prej in je prav to leto dosegel svoj vrhunec.²⁰ Neposredni povod zanj je nedvomno dal nepodpisani noviški pamflet *Nekoliko o našem »dramatičnem društvu«*,²¹ naperjen zoper mladoslovske društvene odbornike, posebej še zoper Levstika, Stritarja, Zarnika, Jurčiča in Vošnjaka. Neznani pisec, ki je razmeroma dobro poučen o delovanju društva, očita mladoslovcem, da so si, potem ko jim je enak poskus spodletel pri Slovenski matici, Dramatično društvo s skrivno volivno agitacijo prilastili, ne zato, da bi delali v njem, ker z izjemo »treh ali štirih marljivih odbornikov« za kaj takega nimajo ne volje ne časa in večidel tudi ne sposobnosti, marveč zato, da bi v njem samovoljno gospodarili. Očita jim, da so s svojo ošabno in pristransko presojo odbili od društva »najbolj delavne moči«, med njimi plodovitega Jakoba Alešovca, sami pa niso »spisali še nobenega prizora«. »Ko je deželni zbor Kranjski,« pripominja ironično pisec, »razpisal nagrade za slovske gledališke igre, misliti se je smelo: no! zdaj bodo *Stritarji* et tutti quanti nekdanji ‚Zoričani‘ vsuli cele kupe svojih del na dramatično polje, ne zato, da bi vgrabili nekoliko desetakov, ampak zato, da bi kot ‚velikani‘ dramatičnega Parnasa rešili čast slovske Muze in drugim ‚bornim‘ slovskim pisateljem *kazali*, kako se pišejo gledališke igre; al zmotili smo se! *Nobeden* teh vitezov se ni upal prikazati v dramatičnem turniru. Se ve, da je lahko pisariti zabavljive ‚sonette‘ [kar leti na Stritarja] in dokazovati, da je bil *Prešeren* neumen,

¹⁶ gl. *Novice* 5. 2. 1874, 36; A. Trstenjak, l. c., 60.

¹⁷ gl. arhiv SGM, mapa 70, št. 9; povzetek: M. Mahnič, *Dokumenti SGM* 4, 1965, 154–155.

¹⁸ *Novice* 1. 6 1870, 180.

¹⁹ cit. po *Slov. narodu* 16. 9. 1874.

^{19a} gl. Stritarjevo pismo J. Cimpermanu z dne 28. 2. 1874; objava: J. Stritar, *Zbrano delo* X, 1957, ur. F. Koblar, 57.

²⁰ prim. I. Prijatelj, *Slov. kulturnopolitična in slovstvena zgodovina* III, 1958, 342–361.

²¹ *Novice* 5. 2. 1874, 36–37.

ker se ni pisal *Preširen* [kar gre na Levstikov rovaš]!« Ob Levstika pa se spotakne še posebej, češ, da ve o njem kot prvem predsedniku »zgodovina dramatičnega društva le toliko povedati, da ga ni bilo skor v nobeno odborovo sejo in da le neprecenljivi marljivosti gosp. *J. Nollija* gré zasluga, da komaj rojeno mlado društvo ni zopet zaspalo.« Tudi zaradi slabšega obiska slovenskih predstav v zadnjem letu kriví anonimni člankar mladoslovensko večino v društvenem odboru in napoveduje skorajšnji konec društvu, če se »večina sedanjih odbornikov, kakor so dr. *Zarnik*, *Jurčič*, *Levstik*, dr. *Vošnjak* i. dr., ne odpovedó svojemu društvu pogubnemu poslovanju...«

Odstop mladoslovenskih odbornikov je bil seveda predvsem demonstracija; svojega vodilnega vpliva na društvo se mladoslovensci ž njim niso odrekli: Jurčič se tega odstopa sploh ni udeležil in se je pustil izvoliti tudi v novi odbor;²² Zarnika in Vošnjaka sta v novem odboru zamenjala mlajša Fran Levec in Janko Kersnik, medtem ko naj bi izvolitev za obe strani sprejemljivega Murnika na predsedniško mesto prispevala k pomiritvi duhov in k utrditvi društva kot vsenarodne ustanove.

Murnik je kot predsednik vodil Dramatično društvo štiri poslovne dobe zapored (od septembra 1874 do julija 1878), pri čemer mu je bil kot tajnik prvo leto v pomoč Josip Nolli, zadnja tri leta pa Janko Kersnik, vendar je iz sočasnih poročil o občnih zborih in časopisnih komentarjev k njim moč sklepati, da sta tako društvo kot njegov predsednik uživala nedeljeno podporo le na liberalni strani, medtem ko je bila konservativna stran do društvenega dela močno zadržana, do njegove premalo ‚slovenske‘ in preveč ‚nemške‘ in ‚francoske‘ repertoarne politike pa ostro kritična.²³ Morda je prav ta kritika nagnila Murnika, da je že leta 1877 želel odložiti predsedništvo in ga je potem naslednjega leta tudi zares odložil.²⁴

V poslovnem letu 1878/79 je bil odbor Dramatičnega društva, katerega član je bil tudi Murnik, prisiljen odpustiti poklicne moške igravce in se odpovedati slovenskim predstavam v deželnem gledališču, ker mu je nemška večina v deželnem zboru odrekla vsakršno podporo v ta namen, močno pa se je skrčilo tudi število zasebnih društvenih podpornikov.²⁵ Da je bilo to leto najtežje in najbolj kritično v vsem obstoju Dramatičnega društva, je moč razbrati tudi iz vabila na občni zbor leta 1879, objavljenega v Slovenskem narodu, ki je v njem izrečno rečeno, da je »od tega občnega zbora odvisno, ali se društvo zopet oživi ali pa popolnem zaspí«. Vendar je že v istem vabilu nakazana tudi začasna pot, ki naj društvu pomore z mrtve točke: »Društven nalog bode odslé morda za nekaj let v prvej vrsti slovstveno ali literarno delo...«²⁶ S tem je kajpa mišljena v prvi vrsti skrb za bogatejši in kvalitetnejši izvorni in poslovenjeni dramski repertoar. V skladu s tako preusmeritvijo društva je bil za predsednika izvoljen resda Josip Jurčič, dejansko vodstvo društva pa je zaradi Jurčičeve bolezni padlo že spet na Murnika kot podpredsednika. Na naslednjem občnem zboru oktobra 1880 je bil Murnik tudi formalno izvoljen za predsed-

²² S tem v zvezi se vsiljuje domneva, da bi utegnil biti prav citirani noviški napad tista zunanja spodbuda, ki je Jurčiča nagnila, da se je znova poprijel svojih starih dramskih načrtov iz dunajskih let in začel pripravljati »Tugomera«; tudi Levstikova intenzivna udeležba pri zadnji verziji tega dela bi bila z upoštevanjem te okoliščine bolj zadovoljivo pojasnjena.

²³ prim. Slov. narod 26. 5. 1877; Novice 23. 5. 1877, 169.

²⁴ Novice 23. 5. 1877, 169; Slov. narod 31. 7. 1878.

²⁵ gl. tajnikovo in blagajnikovo poročilo v Slov. narodu 30. 10. 1879.

²⁶ Slov. narod 26. 10. 1879.

nika in je to dolžnost na čelu odbora, sestavljenega iz skorajda samih veljavnih liberalcev, kot npr. Ivana Hribarja, Ivana Tavčarja, Petra Grassellija, Valentina Zarnika, Frana Levca in drugih, opravljal vse do konca tako imenovane nemške vladavine v kranjskem deželnem zboru, torej v dobi, ki je bila slovenskemu gledališču vse prej kot prijazna in ki si po nji slovensko gledališče še vrsto let ni moglo prav opomoči. Predsedništvo Dramatičnega društva je odložil na občnem zboru novembra 1884, ostal pa je še vsa nadaljnja leta društveni odbornik.

V Murnikovi zapuščini, ki jo hranita njegovi pranečakinji, sem našel tele listine in pisma, ki so bodisi v neposredni ali v posredni zvezi z zgodovino Dramatičnega društva in s slovensko gledališko dejavnostjo v sedemdesetih in osemdesetih letih 19. stoletja:

1. Zapisnik odborove seje dne 6. 11. 1880 (gl. objavo pod I).
 2. Pismo odbora ljubljanskega telovadnega društva Sokol odboru Dramatičnega društva v Ljubljani z dne 14. 12. 1880 v zvezi s pripravami na skupno predstavo Sokola, čitalnice in Dramatičnega društva.
 3. Zapisnik odborove seje dne 11. 5. 1882 (gl. objavo pod II).
 4. Pismo Frana Erjavca odboru Dramatičnega društva v Ljubljani, Gorica, 16. 10. 1882 (gl. objavo pod III).
 5. Janka Kersnika oceno *Črnogorke*, napisano Dramatičnemu društvu, Brdo, november 1882 (gl. objavo pod IV).
 6. Tri pisma Josipa Cimpermana Ivanu Murniku:
 - a) Ljubljana, 22. 9. 1875: prošnja za izplačilo honorarja za prevod Wolffove *Preciose*; prošnja za novo delo; prošnja za brezplačno vstopnico k slovenskim gledališkim predstavam in za 6 izvodov *Donne Diane* Moreta y Cabaña;
 - b) brez datuma: pošiljatev izvršenega prevoda; Levstikov delež pri njem; priporoča V. Eržena in tudi sebe za kak nov prevod.
 - c) 29. 12. 1880: prošnja za 2 izvoda *Donne Diane* in Putlitzove veseloigre *Ogenj nij igrača*.
 7. Dve pismi Davorina Hostnika Ivanu Murniku, Dunaj, 7. 2. in 10. 2. 1878 (gl. objavi pod V).
 8. Dve pismi Josipa Nollija Ivanu Murniku:
 - a) Milano, 31. 8. 1889: prošnja za nasvet in pomoč pri morebitnem kompetiranju na izpraznjeno tajniško mesto pri Mestni hranilnici ljubljanski.
 - b) Milano, 14. 1. 1890 (gl. objavo pod VI).
 9. Dve pismi Antona Trstenjaka Mariji Murnikovi:
 - a) Maribor, 31. 5. 1889: poročilo, kako se uvaja v poslovanje mariborske hranilnice.
 - b) Ljubljana, 27. 8. 1889: sporočilo, da je bil izvoljen za kontrolorja Mestne hranilnice ljubljanske, z izrazi zahvale.
- Izmed naštetih dokumentov objavljam v celoti tiste, ki so pomembnejši in ki jim tu nisem dodal povzetka.

I. SEJNI ZAPISNIK IZ LETA 1880

Odborova seja dne 6. 11. 1880 je bila prva po 13. rednem občnem zboru Dramatičnega društva dne 24. 10. 1880, zato je bila njena naloga predvsem, konstituirati odbor in oba odseka. Po društvenih pravilih iz l. 1872 je štel odbor dvanajst članov; predsednika in blagajnika je volil občni zbor neposredno, odbor pa je moral na prvi seji izbrati iz svoje srede podpredsednika in tajnika ter porazdeliti odbornike na dva odseka: znanstvenega (danes bi rekli: dramaturškega) in igralnega (tj. uprizoritvenega).

Zapisnik odborove seje dne 6. 11. 1880, datiran 7. 11. 1880; pisan s Hribarjevo roko na 3 straneh pisarniške pole; zadnja stran prazna:

Zapisnik

*o seji slovenskega dramatičnega društva v Ljubljani, dne 6. novembra 1880
ob 6. uri zvečer*

Vrsta razgovorov:

1. *Konstituiranje odbora, volitev predsednikovega namestnika in tajnika*
2. *Razdelitev odbornikov v odseke.*
3. *Pogovori o prihodnji predstavi.*
4. *Posamezni nasveti.*

— . —

Navzoči: *predsednik Murnik in odborniki: Wiesthaler, Pleteršnik, Grasselli, dr. Staré, dr. Zarnik, Drenik in Hribar.*

1. *Za predsednikovega namestnika predlaga gosp. Pleteršnik odbornika g. Grasselli-ja in podpirata ta predlog prav toplo gg. Wiesthaler in Murnik. G. Grasselli izreka odločno, da tega častnega mesta sprejeti ne more. Na to predlaga g. Murnik za predsednikovega namestnika odbornika Hribarja, kateri predlog se enoglasno sprejme.*

Za tajnika voljen je bil enoglasno g. dr. Tavčar.

V odseka bili so voljeni:

a) *v znanstveni: gg. Wiesthaler, Pleteršnik, dr. Tavčar, Grasselli, dr. Zarnik, Levec, dr. Staré.*

b) *v igralni: gg. dr. Staré, Grasselli, Valenta, Drenik in Jeločnik.*

2. *G. dr. Staré poroča o pripravah za doberdelno predstavo, ki ima biti dne 15. novembra ter naznani, da je g. Jeločnik, ki se je bil prej obvezal sodelovati, svojo ulogo nazaj poslal. Dalje vpraša tudi, če bi se imela najeti glediščna ali pa naprositi vojaška godba. Po daljšem razgovoru, katerega so se udeležili vsi navzoči odborniki, sklene se, naj se najame glediščna godba a g. dr. Staretu prepusti se, da skrbi za daljši arrangement.*

3. a) *Predsednik poroča, da je prejel s posredovanjem odbornika g. Pleteršnika iz Karlovca sporočilo, koliko bi veljal prostor za Mandeljčev spomenik in vpraša, ali se ima izdelovanje spomenika naročiti takoj ali ne. Ker so vsi odborniki zato, da se spomenik naroči takoj, sklene se po predlogu g. Grassel-*

Zapisnik

o seji slovenskega dramatičnega društva v Ljubljani, dne
6. novembra 1880 ob 6. uri zvečer.

Vasta razgovor:

1. Konačni usnanje odbora, volitev predsedniškega na-
mestnika in tajnika.
2. Razdelitev odborikov v odseke.
3. Pogovori o prihodnji predstavi.
4. Posamični naravci.

Nazivši: predsednik Murnik in odboriki: Wiesthaler,
Peterčičnik, Quarcellti, dr. Štari, dr. Larmik,
Drenik in Hribar.

1. Na predsedniškega namestnika predlaga gosp.
Peterčičnik odborika g. Quarcellti -ji in podpisala
da predla prav tako g. Wiesthaler in Murnik. G.
Quarcellti izjeda odločno, da ne bo častnega mesta
sprijeli ne more. Na to predlaga g. Murnik za
predsedniškega namestnika odborika Hribarja,
kateri predlag se enoglasno sprejme.

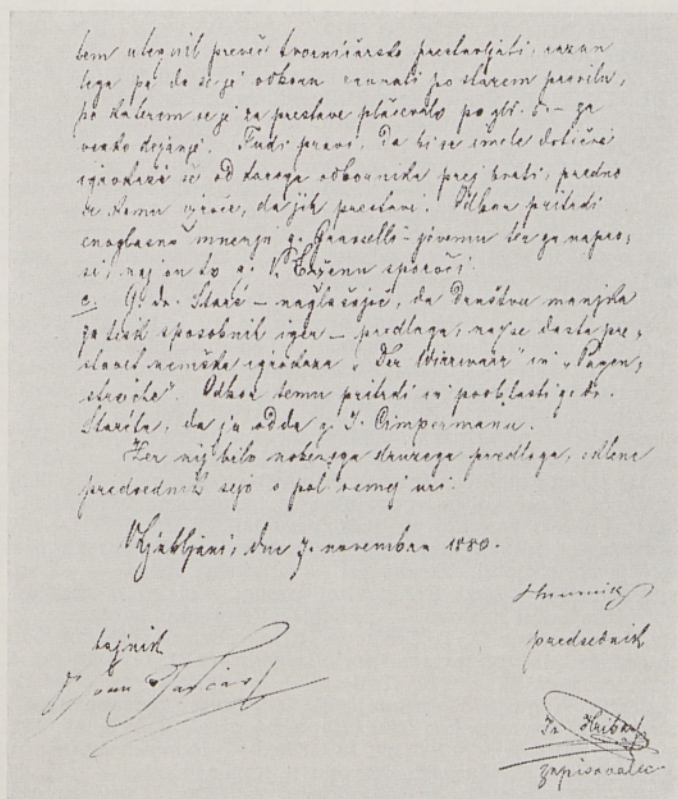
Da tajnikova volja se bil enoglasno g. dr. Larmar.
1. odseka bili so voljeni:

a. v znanstveni: g. Wiesthaler, Peterčičnik,
dr. Larmar, Quarcellti, dr. Larmik, Lavec, dr. Štari.

b. v upravnih: g. dr. Štari, Quarcellti, Vatorba,
Drenik in Peterčičnik.

li-ja povabiti kamenoseka Vodnika in Tomanovo vdovo, da predložita odboru načrte za spomenik v vrednosti največ gld. 120.—

b) G. Grasselli sporoča, da je izročil g. Vikt. Erženu nekaj italijanskih iger, da jih prebere in mu — ako najde kako dobro ter za naše razmere pripravno — sporoči, če jo hoče predstaviti; igro »pervendetta« pa da mu je izročil, da jo takoj prestavi. Pred nekaj dnevi poslal mu je g. V. Eržen prestavo igre »Paolo e Virginia« ob enem pa se pismeno ponudil, da prestavi — ako mu odbor dramatičnega društva dovoli pavšalno nagrado gld. 100.— še 8 drugih iger, obsežajočih skupno 16 dejanj. G. Grasselli pravi, da bi ne kazalo dovoliti mu zahtevano nagrado, ker bi potem utegnil preveč tvorničarsko prestavljati, razun tega pa da se je odboru ravnati po starem pravilu, po katerem se je za prestave plačvalo po gld. 5.— za vsako dejanje. Tudi pravi, da bi se imele[i] dotični igrokazi še od kacega odbornika prej brati, predno se komu izroče, da jih prestavi. Odbor pritrdi enoglasno mnenju g. Grasselli-jevemu ter ga naprosi, naj on to g. V. Erženu sporoči.

Zadnja stran zapisnika odboro ve seje Dramatičnega društva dne 6. novembra 1880 s podpisi predsednika Janeza Murnika, tajnika dr. Ivana Tavčarja in zapisnikarja Ivana Hribarja

c) G. dr. Staré — naglašajoč, da društvu manjka za tisk sposobnih iger — predlaga, naj se dasta prestavit nemška igrokaza »Der Wirrwarr« in »Pagenstreiche«. Odbor temu pritrdi in pooblasti g. dr. Staréta, da ju odda g. I. Cimpermanu.

Ker nij bilo nobenega družega predloga, sklene predsednik sejo o pol osmej uri.

V Ljubljani, dne 7. novembra 1880.

tajnik
Dr. Ivan Tavčar

J. Murnik
predsednik
Iv. Hribar
zapisovalec

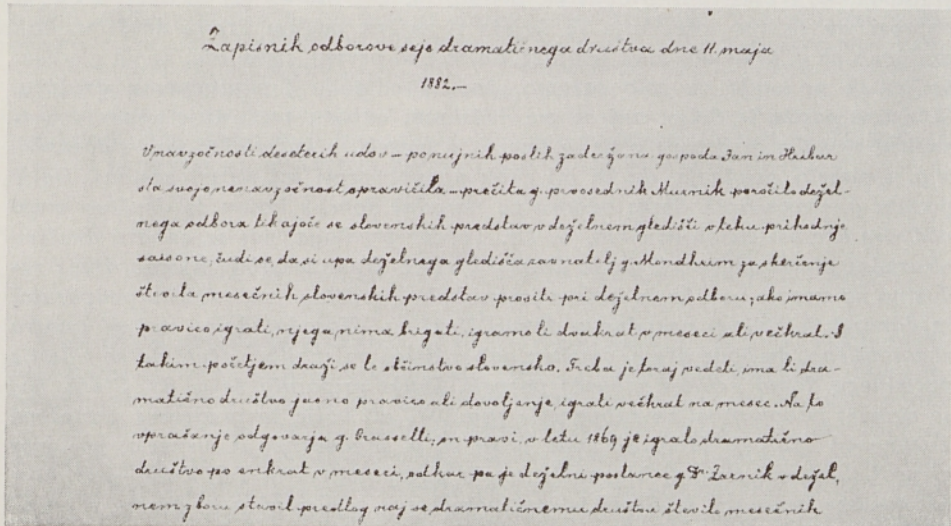
Opombe: Vrsta razgovorov: dnevni red. — Wiesthaler: Fran (1849—1927), profesor in literarni zgodovinar, odbornik DD²⁷ že 1875. — Pleteršnik: Maks (1840—1923; SBL II, 381—4), profesor, literarni zgodovinar in leksikograf, odbornik DD že od 1872. — Grasselli: Peter (1841—1933; SBL I, 244—5; SDL I, 112), politik, ustanovni član in prvi podpredsednik DD 1866—68, odbornik 1868/69, predsednik 1869—74, odbornik od 1878. Prva leta tudi igravec, kasneje občasno režiser. — dr. Staré: Josip (1847—1922; SDL II, 137—8; SBL III, 449), uradnik finančne prokurature in gledališki delavec, odbornik DD od 1874. — dr. Zarnik: Valentin (1837—1888), politik in pisatelj, odbornik DD 1871—74 in od 1879. — Drenik: Fran (1839—1927), zavarovalni zastopnik, igravec 1867—73, odbornik DD 1869—73, 1875—79, tajnik 1879. — Hribar: Ivan (1851 do 1941; SBL I, 353—4), politik, odbornik DD od 1877. — dr. Tavčar: Ivan (1851—1923; SDL II, 167—8), pisatelj in politik, odbornik DD že 1876/77. — Levec: Fran (1846—1916; SBL I, 640—5), profesor, literarni zgodovinar in urednik, odbornik DD 1874/75 in od 1878. — Valenta: Vojteh (1842—1891; SDL II, 186—7), magistratni uradnik in glasbeni delavec, ustanovni član in odbornik DD 1866—71 in od 1874. Tudi pevec in igravec. — Jeločnik: Anton (1848—?; SDL II, 231), knjigovodja in gledališki delavec, odbornik DD 1871/72 in 1877—80, igravec in režiser 1869—86. Imenik družabnikov DD za 1880/81, tiskan 1881, ne navaja med odborniki (str. 12—3) Antona Jeločnika, marveč dr. Karla Bleiweisa, kar si lahko razlagamo tako, da je Jeločnik prenehal delati v odboru in da je bil namesto njega med letom kooptiran v odbor K. Bleiweis. V prilogi tej domnevi govori tudi okoliščina, da Jeločnika v naslednjih letih ni bilo več v odboru. — o pripravih za dobrodelno predstavo: DD je 21. 11. 1880 uprizorilo v dež. gledališču R. Benedixa veseloigro *Banditje* v korist revnim šolskim otrokom (N 17. 11. 1880; SN 21. 11. 1880). — Mandeljčev spomenik: Valentin Mandelc (1837—1872), prvi slov. prevajavec Goethejevega *Fausta*, si je s številnimi prevodi odrskih del, zlasti francoskih, izhajajočih v ST od 1868 do 1880, pridobil velikih zaslug za množitev slov. gledališkega repertoarja. DD je že na odborovi seji 28. 2. 1873 sklenilo zbirati prispevke za njegov nagrobnik (gl. M. Mahnič, Dokumenti SGM 4, 159). 13. 11. 1881 je bil ta nagrobnik odkrit na dubovškem pokopališču v Karlovcu. Skupni stroški za izdelavo in postavitev spomenika so narastli na 297 gdl 11 kr, ki jih je pokrilo DD (gl. tajnikovo poročilo na obč. zboru DD 28. 12. 1881). — Vikt. Erženu: (1857—1881), prevajavcu odrskih del za DD. Znanih je 8 Erženovih prevodov, od katerih jih je bilo 5 uprizorjenih, skoraj vsi — z izjemo enega — pa so bili natisnjeni v ST. — »pervendetta«: Med Erženovimi prevodi, ki so v razvidu, ni nobene igre, ki bi ustrezala temu naslovu. — »Paolo e Virginia«: šaloigra v 1 dejanju, ki jo je napisal italijanski avtor G. P. Cesenate in je v Erženovem prevodu dobila naslov *Zapirajte vrata!*, je bila uprizorjena (prvič in zadnjič) 21. 11. 1881 (gl. Repertoar, št. 237, str. 36), izšla pa je v ST, zv. 51 (1881). — »Der Wirrwarr«: oder der Mutwillige, burka v 5 dejanjih Augusta Kotzebueja (1761—1819), napisana 1803. Uprizorjena v Cimpermanovem prevodu kot *Zmešnjava na zmešnjavo* 6. 11. 1881 (gl. Repertoar, št. 236, str. 36), natisnjena v ST, zv. 49 (1880). — »Pagenstreiche«: burka istega avtorja, napisana 1804. O slovenskem prevodu te igre ni sledu. — g. I. Cimpermanu: prav: Josipu (1847—1893), pesniku in prevajavcu. Za DD je Cimpermann prevedel 9 uprizorjenih dramskih del, od katerih 8 natisnjenih v ST, in 11 libretov (gl. Repertoar, str. 614).

²⁷ V opombah uporabljam mimo ustaljenih še tele kratice: DD = Dramatično društvo v Ljubljani; SDL = V. Smolej, Slovenski dramski leksikon I, Lj. 1961, II, Lj. 1962; Repertoar = Repertoar slovenskih gledališč 1867—1967, Lj. 1967.

II. SEJNI ZAPISNIK IZ LETA 1882

Seja dne 11. 5. 1882 je zadnja izmed treh odborovih sej, izkazanih za poslovno dobo med 14. in 15. rednim občnim zborom Dramatičnega društva, to je med 28. 12. 1881 in 22. 1. 1883. Toda, medtem ko sta se o prvih dveh sejah z dne 5. 1. in 10. 1. 1882 ohranila v arhivu Dramatičnega društva hkrati z vabiloma na sejo tudi s svinčnikom skicirana sejna zapisnika na hrbtni strani vabil, je bila seja z dne 11. 5. 1882 doslej izpričana le po ohranjenem vabilu na sejo, razposlanem istega dne. Seji, ki je bila sklicana za šesto uro popoldne, je predsednik Murnik določil na vabilu tale dnevni red: 1. dopis deželnega odbora zaradi predstav v deželnem gledališču, 2. dopis odbora za Narodni dom, 3. poročilo tajnikovo, 4. poročilo blagajnikovo, 5. poročila in nasveti posameznih odbornikov.²⁸

Zapisnik odborove seje dne 11. 5. 1882, datiran 20. 10. 1882; pisan s Trtnikovo roko na prvih dveh straneh pisarniške pole; na 1. str. zgoraj v sredini tiskana glava: »DRAMATIČNO DRUŠTVO« V LJUBLJANI; zadnji list prazen:

Začetek zapisnika odborove seje Dramatičnega društva dne 11. maja 1882; zapisnik je napisal društveni tajnik Ivan Trtnik

Zapisnik odborove seje dramatičnega društva dne 11. maja 1882.—

V navzočnosti deseterih udov — po nujnih poslih zadržana gospoda Jan in Hribar sta svojo nenavzočnost opravičila — prečita g. prvosednik Murnik poročilo deželnega odbora tikajoče se slovenskih predstav v deželnem gledališču

²⁸ gl. SGM. mapa 70, št. 30—32; povzetek: M. Mahnič, Dokumenti SGM 4, 1965, 164.

v teku prihodnje sezone; čudi se, da si upa deželnega gledišča ravnatelj g. Mondheim za skerčenje števila mesečnih slovenskih predstav prositi pri deželnem odboru; ako imamo pravico igrati, njega nima brigati, igramo li dvakrat v meseci ali večkrat. S takim početjem draži se le občinstvo slovensko. Treba je torej vedeti, ima li dramatično društvo jasno pravico ali dovoljenje, igrati večkrat na mesec. Na to vprašanje odgovarja g. Grasselli; on pravi, v letu 1869 je igralo dramatično društvo po enkrat v meseci, odkar pa je deželni poslanec g. Dr. Zarnik v deželnem zboru stavil predlog, naj se dramatičnemu društvu število mesečnih predstav poviša, dovolil je deželni odbor v letu 70—71 trikratno igranje na mesec, v letu 71—72 pa vže štirikratno. Toda pravega naročila, koliko krat se sme v meseci igrati, tacega naročila, na kojega bi se sedaj sklicevati mogli, ni nikjer. Zaradi tega predlaga g. Grasselli, naj se deželnemu odboru na omenjeni dopis šte. 2645 odgovori, da je odbor dramatičnega društva z njegovim poročilom za prihodnje leto zadovoljen, in to zaradi tega, ker še odbor dramatičnega društva do sedaj sam ne ve, ali bi mu bilo mogoče večkrat igrati ali ne, in drugič zaradi tega, da omogoči deželnemu odboru, skerčiti zaradi zmanjšanega števila slovenskih predstav podporo nemškemu direktorju. K tem predlogu, koji vsestransko obvelja, pristavi g. Dr. Staré, naj se deželni odbor naprosi, da se one lože, koje se dajejo v najem, oddajo dram. društvu, koji pridevek pa g. Grasselli tako popravi, da se ima prositi, tiste lože, ki jih gledišni podjetnik ne odda za celo saisono, naj se odločijo dramatičnemu društvu. G. Staré povdarja dalje, naj se pri deželnem odboru protestuje zoper popoldanske nemške predstave v tistih dnevih v meseci, v katerih se igra slovensko, a g. Grasselli poudarja, da bi bil vsak ugovor proti tej stvari zastoj. Dalje prečita g. prvosednik dopis odbora za narodni dom, s kojim to društvo prosi podpore dramatičnega društva. G. Dr. Tavčar predlaga, naj se odboru društva »Narodni dom« odgovori, da je dramatičnemu društvu odbor njegov dopis radostno na znanje vzel in da hoče v jeseni kako predstavo napraviti v podporu[o] in donesek k zidanji narodnega doma. Društvo »Narodni dom« naj se smatra zagotovljeno, da bo de dram. društva odbor delal po svojih močeh, da se zidanje narodnega doma kolikor mogoče pospeši. Dalje priporoča še g. dr. Staré, naj se deželni odbor prosi za subvencije pro 1882 ali bolje za predstave pretečene sezone od 1881 na 1882. Slednjič prosi še g. predsednik g. Levec'a, naj piše g. prof. Štritarji, da naj blagovoli kmalo napraviti oceno Jurčičeve »Veronike Deseniške« in ko g. Dr. Staré isto priporoča pri g. Kersniku in njemu v oceno poslani igri »Oui monsieur« se seja zaključí.

V Ljubljani 20. oktobra 1882.

Iv. Trtnik
tajnik

Opombe: V navzočnosti deseterih udov: Seje so se poleg predsednika Ivana Murnika, blagajnika dr. Josipa Stareta in tajnika, proforskega kandidata Ivana Trtnika udeležili še odborniki: dr. Karel Bleiweis, Peter Grasselli, Fran Levec, Maks Pleteršnik, dr. Ivan Tavčar, Fran Wiesthaler in dr. Valentin Zarnik. Izostala pa sta podpredsednik Ivan Hribar in Ivan Jan, koncipist pri finančni prokuraturi. Trtnik in Jan sta bila v tem poslovnem letu prvič odbornika DD. — *odgovarja g. Grasselli:* ki je po smrti grofa Barba zastopal v kranjskem deželnem zboru nekatere dolenske kmečke občine (1880—83) in je bil hkrati tudi namestnik deželnega odbornika in namestnik deželnega glavarja (gl. J. Pfeifer, l. c.). — *deželni poslanec g. dr. Zarnik:*

je že na zasedanju kranjskega deželnega zbora dne 22. 9. 1869 nastopil z obširnimi programatičnim govorom v korist slovenskega gledališča in njegovega razvoja in dosegel, da se je celotna vsota 1600 gld, ki jo je dežela namenjala gledališču, dodelila DD (Obraznave deželnega zbora kranjskega 1869, 22—5; Zarnikov govor obj. deloma v izvlečku F. Koblar, Dokumenti SGM 10, 1967, 43—6). Predlog, naj deželni odbor, ko bo sklepal novo pogodbo z najemnikom dež. gledališča, upošteva želje DD po zvišanju števila slov. predstav na mesec, je dal Zarnik na 16. seji deželnega zbora dne 20. 10. 1869 (Obraznave... 1869, 190). — *dopis štev. 2645*: Ker arhiv deželnega odbora kranjskega v Arhivu Slovenije trenutno ni dostopen, mi ni bilo mogoče ugotoviti, kakšna je bila točnejša vsebina poročila deželnega odbora. — *lože, koje se dajejo v najem*: Lože v stanovskem gledališču so bile deloma v zasebni lasti nemških ali ponemčenih družin; 13 lož nekdanjih deželnih stanov je prešlo v last dežele, izkupiček od njih pa je šel v korist gledališkega sklada. Deželni odbor je pri sklepanju najemne pogodbe z gledališkim podjetnikom prepuščal te lože najemniku v užitek (gl. F. Koblar, l. c., 34). Po Staretovem predlogu naj bi bilo te ugodnosti pri slovenskih predstavah deležno DD. — *dopis odbora za narodni dom*: Društvo »Narodni dom«, ki se je ustanovilo z namenom, sezidati v Ljubljani narodni dom kot središče slovenskega društvenega in družabnega življenja, je začelo takoj po potrditvi pravil (5. 1. 1882) z živahno agitacijo in jih pošiljal društvu« (A. Trstenjak, l. c., 66). Po sklepu odborove seje dne 10. 1. 1882 je bila Stritarju poslana v oceno tudi Jurčičeva *Veronika Deseniška* (gl. M. Mahnič, l. c., 164). V korespondenci med Levcem in Stritarjem, kolikor je je ohranjena, ni o tej oceni nobene besede. Precej verjetno je, da Stritar te ocene za DD sploh ni napisal (gl. pod III). — »*Oui monsieur*«: neznan igra neznanega slov. pisca. Kersniku je bila zaupana v oceno po sklepu iste seje (gl. M. Mahnič, l. c.); ni pa znano, ali je Kersnik to oceno napisal (gl. še pod III in IV).

III. ERJAVČEVA OCENA JURČIČEVE »VERONIKE DESENIŠKE«

Če naj si pojasnimo nastanek te Erjavčeve kritike, se moramo vrniti nekoliko nazaj, v že omenjeno kritično leto 1878. Nemška večina, ki je bila leto poprej zavladala v kranjskem deželnem zboru, je namreč na zasedanju dne 11. 10. 1878 skrčila deželno podporo Dramatičnemu društvu za leto 1879 od prejšnjih 2400 na 1000 goldinarjev in s tem prisilila odbor Dramatičnega društva, da je odpustil redno zaposlene moške igravce, se za sezono 1878/79 odpovedal slovenskim predstavam v deželnem gledališču ter omejil svoje delo v glavnem na množitev slovenskega gledališkega repertoarja. Nemška večina, ki so ji bile slovenske gledališke predstave trn v peti, je s tem sicer dosegla svoj poglavitni cilj, ni pa se pri njem ustavila. Čeprav je odbor Dramatičnega društva že 21. 1. 1879 naslovil na deželni odbor prošnjo, naj se mu izplača že izglasovana dotacija za leto 1879 v znesku 1000 gld, je deželni odbor, ki je imel pravico odločati o namenski uporabi dodeljenih sredstev, rešitev te prošnje zavlačeval vse do 3. 10. 1879 in je šele 21. 10. 1879, ko je bilo leto že skoraj mimo, obvestil odbor Dramatičnega društva, za kaj sme uporabiti društvu namenjeni denar, in to: a) 600 gld za nagrade pisateljem izvernih slovenskih dramskih del, b) 300 gld za izdajo tiskanih dramskih del in c) 100 gld za pomnožitev društvene knjižnice. Od prvega zneska naj se določi 400 gld za nagrado pisatelju

celovečernega »resnega igrokaza iz kranjske in avstrijske zgodovine«, ²⁹ ostalih 200 gld pa naj se podeli pisatelju veseloigre, obsegajoče najmanj dve dejanji. Hkrati je deželni odbor pozval odbor Dramatičnega društva, naj mu brž sporoči svoje »misli, nasvete in pogoje« glede razpisa kot glede dramskih del, namenjenih za natis, navede pa naj mu tudi dramska dela, katera bi kazalo kupiti za društveno knjižnico. S temi določili je nemška večina deželnega odbora nameravala ne le zavreti gledališko dejavnost društva, ampak si tudi sicer prilastiti nadzor nad vsebino in smerjo društvenega dela, pri tem pa z dodatnimi zahtevki in navodili, ki se spuščajo mestoma prav do smešnih podrobnosti, kolikor se le da zmanjšati dejansko višino in zavleči izplačilo društvu že izglasovane dotacije. In res je dobilo Dramatično društvo od izglasovanega zneska za leto 1879 izplačanih v poslovnem letu 1879/80 le 400 gld, namenjenih za izdajo knjig in za knjižnico, medtem ko se je postopek v zvezi z razpisom nagrad za novi, izvorni dramski deli močno zavlekel: šele 24. 4. 1880 je izdal deželni odbor pismeno naročilo odboru Dramatičnega društva, naj pošlje razpis v objavo; ta je še pred koncem meseca naročilo izvršil, pri tem pa določil 31. december istega leta kot skrajni rok za predložitev rokopisov.³⁰ Sodeč po Tavčarjevem tajniškem poročilu na občnem zboru 28. 12. 1881, odziv na razpis ni bil posebno velik, vendar sta bili med predloženimi deli zastopani »tako žaloigra, kakor vesela igra«. Kdaj je odbor Dramatičnega društva rokopise, prispele na razpis, predložil deželnemu odboru, iz trenutno dostopnih podatkov ni mogoče ugotoviti. Vsekakor je to moral storiti še pred ali vsaj neposredno po jesenskem zasedanju deželnega zbora, ki je dne 20. 10. 1881 odstopilo prošnjo Dramatičnega društva za podporo deželnemu odboru z naročilom, naj jo rešuje v okviru že prej odobrenega in slovenskim literarnim in dramskim delom namenjenega zneska 1000 gld iz deželnega sklada za leto 1882. Težava je bila namreč v tem — in od tod najbrž tudi zakasnitev — da je prvotno odobrena vsota 600 gld, določena za nagradi, medtem že zapadla, ker ni bila v letih 1879 in 1880 izkoriščena, in jo je bilo zatorej treba popolnoma na novo odobriti. Deželni odbor je Dramatično društvo o tem obvestil z dopisom dne 2. 1. 1882 in mu naznanil, da mu je potrebni znesek dodelil iz sredstev, odobrenih za leto 1881.³¹ Hkrati pa mu je vrnil tudi predložene rokopise in zahteval od odbora, naj jih oceni. Zdaj je predsednik Murnik sklical sejo odbora, in ker se nam je v arhivu Dramatičnega društva ohranil s svinčnikom skiciran zapisnik te seje z dne 10. 1. 1882,³² lahko iz njega izvemo naslove predloženih del, ne moremo pa seveda zvedeti imen njih avtorjev, kajti ta so bila uradno še neznaná in po določilu razpisa zamenjana s šiframi. Predložena dela pa so bila: igra *Tujec*, *Veronika Deseniška*, šaloigra *Črnogorka* in šaloigra *Oui, monsieur*.³³

²⁹ Slov, narod 25. 10. 1879. — Ta državno patriotska klavzula je polemično naravnana zoper zahtevek, ki ga je bila dne 22. 9. 1869 ob podobnem razpisu sprejela tedanja slovenska deželno-zborska večina in ki je za takrat razpisano »izvirno žaloigro« in »izvirni resni igrokaz« terjal docela v duhu Zarnikovih nazorov o nacionalni funkciji gledališča, da mora biti njuna snov vzeta »iz slovenske ali obče slovanske povestnice [= zgodovine], ali pa iz vsakdanje slovanskega ali tudi obče slovanskega narodnega življenja«. (Laibacher Zeitung 9. 2. 1870; Novice 1870, Oglasnik št. 3—5.)

³⁰ gl. Zvon 15. 5. 1880, 160; vsi drugi stvarni podatki po sočasnih tajniških in blagajniških poročilih DD.

³¹ gl. Poročilo o delovanji kranjskega deželnega odbora za čas od 1. julija 1. 1881 do konca junija 1. 1882, str. 46.

³² povzetek: M. Mahnič, l. c.

³³ M. Mahnič, l. c., je zadnji, teže čitljivi naslov napak razbral kot Par oz. Pardon, monsieur.

Kot je iz navedenega razvidno, se je bil razpisanega natečaja udeležil tudi Josip Jurčič, kar pomeni, da je moral *Veroniko Deseniško* vsaj v prvem konceptu napisati in oddati že do 31. 12. 1880. Ta podatek se docela ujema z Gregorčičevo navedbo v pismu Jurčiču z dne 29. 12. 1880, ki se glasi: »Erj.[avec] mi je naznanil veselo novico, da ste doveršili ‚Veroniko deseniško‘, jaz se je močno veselil!«³⁴ Drugačno pa je Levčevo sporočilo, ki pravi, da je Jurčič »zadnje tedne pred smrtjo« (umrl 3. 5. 1881) dopolnjeval *Rokovnjače* ter »delal« tragedijo *Veronika Deseniška*, ki jo je spisal »tri dni pred smrtjo«.³⁵ Vendar ni nujno, da bi bilo to sporočilo v popolnem nasprotju s prejšnjima podatkom, saj ni bilo nobene ovire, da bi Jurčič svojega dela, kolikor je bil ž njim še nezadovoljen, ne dopolnjeval in ne predelaval za natis in za uprizoritev tudi še potem, ko se je bil ž njegovo prvo verzijo razpisa že udeležil in ko je zastoj čakal na njegov skorajšnji izid. O drugih treh igrah in o njihovih avtorjih ne vemo danes ničesar: uprizorjene niso bile in tudi med rokopisnimi igrami iz arhiva Dramatičnega društva, ki jih hrani gledališki muzej, jih ni najti.

V smislu zahteve deželnega odbora je igro *Tujec* na omenjeni seji prevzel v oceno navzoči odbornik Peter Grasselli, *Črnogorko* naj bi ocenil navzoči Fran Levce, šaloigro *Oui, monsieur* pa Janko Kersnik, medtem ko je bilo za *Veroniko Deseniško* zdaj že pokojnega Jurčiča sklenjeno, da jo bodo poslali »z vljudnim pismom« v presojo Josipu Stritarju.³⁶

Če se je vse doslej zadeva z razpisom zavlačevala predvsem zaradi zunanjih ovir in ž njimi povezanih formalnosti, ki jih je društvo skušalo po svojih močeh premostiti, pa se je zdaj, kot je videti, nadaljnji postopek zataknil predvsem pri društvu samem. Kot priča zapisnik odborove seje z dne 11. 5. 1882,³⁷ Stritar in Kersnik do srede maja še nista napisala ocen, ki sta bila zanj na začetku leta naprošena. Isto lahko domnevamo tudi za Levca. Šele v jesenskem roku se je ta naloga izvršila tako, da je *Veroniko Deseniško* namesto Stritarja ocenil Fran Erjavec, Janko Kersnik pa je vskočil namesto Levca. Kako je bilo z drugima dvema ocenama, ne vemo; bile pa so vse štiri ocene priložene igram, ko jih je odbor malo pred občnim zborom društva dne 22. 1. 1883 vrnil deželnemu odboru. Vzrok za težave, ki jih je imel društveni odbor, preden je zbral zahtevane ocene, je bržčas iskati v določeni letargiji, ki se je polastila društva spričo neugodnih zunanjih razmer,^{37a} in seveda tudi v sorazmerno nizki kvaliteti in nezadostni ustreznosti na razpis prijavljenih del. Zadnje nam poleg obeh tu objavljenih ocen potrjujeta tudi poročilo tajnika Ivana Trtnika na že omenjenem občnem zboru, ki pravi, da se presojevalci »o nobenej igri niso izrekli, da je po vsem dovršena«, in pa zadržani predlog, s katerim je odbor Dramatičnega društva vrnil ocenjeno gradivo deželnemu odboru in po katerem naj deželni odbor »blagovoli od razpisanih daril [= nagrad] dvema relativno najboljšima igrama primerne nagrade [= honorar]

³⁴ S. Gregorčič, Zbrano delo III, 1951, ur. F. Koblar, str. 309.

³⁵ F. Levce, Pripoménék, Slov. Talija, zv. 53, 1886, 3.

³⁶ M. Mahnič, l. c.

³⁷ gl. objavo pod II.

^{37a} K tem ni šteti samo ovir, ki jih je društvu povzročala nemška večina v deželnem zboru, marveč tudi določen bojkot društva in njegove dejavnosti s strani slovenskih konservativcev, ki ga je bilo v tem času čutiti tako v Ljubljani, še bolj pa na podeželju.

določiti.«³⁸ Kakšna je bila usoda tega predloga in kako se je ta razpis, sprejet že pred štirimi leti, navsezadnje iztekel, nisem mogel ugotoviti. Spomladi 1883 so bile nove volitve v deželni zbor, na njih je bila nemška stranka poražena; in ko je bil 25. 6. 1883 izvoljen nov deželni odbor, je s tem padla »zadnja trdnjava nemškutarstva v deželi.«³⁹ V novih razmerah je bila nesrečna epizoda z nagradnim razpisom očitno kaj kmalu dokončno pozabljena.

Fran Erjavec — odboru Dramatičnega društva v Ljubljani, Gorica, 16. 10. 1882; pismo na preganjenem listu, brez kuverte; zadnji dve strani prazni:

V Gorici dne 16. 10. 1882.

Slavni odbor!

„Veroniko Deseniško“ sem prebral.
Ali to ni tragedija, ampak samo
vrsta dialogov in samogovorov,
razrešenih v prizore in dejanja.
Do tragedije manjka malo ne vse-
ga. Igra je slabo sonočana, še slab,
še zanotkana in jako nesrečno, da ne
rečem smešno razrešena. Pisatelj
niti ni pomislil, še manj pa poskusil
igrajčim osebom dati kakov izraz
značajnosti. Vse mlatijske neizrečeno
-dolgočasne, najnavadnejše fraze. Nemo,

Erjavčeva rokopisna ocena Jurčičeve »Veronike Deseniške«
— prva stran

³⁸ Tajnikovo poročilo o društvenem letu 1881/82, priloga k 51. zv. ST, 1882, 3 4.

³⁹ Novice 27. 6. 1883, 209.

»Veroniko Deseniško« sem prebral. Ali to ni tragedija, ampak samo vrsta dvogovorov in samogovorov, razredjenih v prizore in dejanja. Do tragedije manjka malo ne vsega. Igra je slabo osnovana, še slabše zamotana in jako nesrečno, da ne rečem smešno razrěšena. Pisatelj niti ni pomislil, še menj pa poskusil igrajoćim osobam dati kakov izraz značajnosti. Vse mlatijo neizrečeno dolgočasne, najnavadnejše fraze. Nemotiviranih situvacij in naivnega mišljenja je vse polno v igri. Govor je priprosta vsakdanja proza, skozi in skozi tragedije nedostojna, o kacem pesniškem vzletu ni nikjer najmanjšega sledu.

S kratka: »Veronika Deseniška« je preokoren prvoten poskus, ki ni vreden, da bi njegove napake tukaj še bolj nadrobno razpravljaj.

Slavnega odbora

udani sluga
Fr. Erjavec

Opombe: to ni tragedija: Jurčičeva Veronika Deseniška ima podnaslov »Tragedija v 5 dejanjih«. — razredjenih: razvršćenih. — značajnosti: (iz hrv.) danes bi rekli pomembnosti, notranje teže. — vsakdanja proza: Erjavec ima kot zgled očitno pred očmi tragedijo klasicističnega ali romantičnega tipa.

IV. KERSNIKOVA OCENA

O okolišćinah, ki je v njih nastala Kersnikova ocena Črnogorke, smo govorili že ob Erjavčevi oceni Veronike Deseniške. Podatkov o avtorju tega bržčas zelo začetniškega dramskega poskusa nimamo. V na hitro skiciranem zapisniku odborove seje z dne 10. 1. 1882 je Črnogorka označena kot šaloigra.⁴⁰ Vendar bi po vsem, kar nam o nji pripoveduje Kersnikova ocena, skoraj lahko skleпали, da gre prej za narodno romantično žaloigro in da se je beseda zapisovavcu morda samo napak zapisala.

Janko Kersnik, ocena Črnogorke, Brdo, november 1882; na enem listu polovičnega trgovskega formata, brez kuverte in brez naslova:

Igrokaz »Črnogorka« nij za rabo. Prizor se vrši za prizorom brez kavzalne zveze, brez motivacije: enotnosti v dejanji manjka. In kader je čutiti še kakov sled nameravane motivacije, tam je tako posiljena in nenaravna, da tacih poskusov še »motivacije« imenovati ne moremo.

Nepoetičen in nedostojen je prizor z Albancem (I. 1.); in celo prvo dejanje kot ekspozicija nepopolno; prav siloma brez zveze skupaj potisnjeni pa so vsi prizori II. podobe. Neumljivo je, kako more častnik M. [?] ujetega Janka v III. pod. meni nič tebi nič ispustiti, in še bolj čudno je, da Miroslav v IV. podobi na krat smrtno ranjen pri studenci leži, — ne da bi človek le količkaj mogel soditi, kedo je to storil, ko zve, da ga je nekdo zavratno obstrelil. Vsak bi mislil, da je Albanec to storil, potem pa zvemo da je Bodgan [?] hudodelec, kateri

⁴⁰ gl. Mahnič, I. c.

Konflikta, to se pravi, dramatično
osvedočenega konflikta nij.
Dialog je sem ter tja trivialen
vzlasti početkom zadnjega prizora,
povsem pa nemogoč in
nenaraven. Črnogorka gotovo
^{o svojem realnem življenju}
ne sanjari tako v mesečnem
svitu kakor gojenka kake nemške
»höhere Töchterchule«, in Krivoščajani
tudi ne debatirajo o »višjih pravicah
človečanstva«.

O posameznih značajih na drobno
govoriti pa nij vredno.

Delo je popolno nezrelo!

Na Brdu novembra 1882

Janko Kersnik

Sklepni odlomek Kersnikove rokopisne ocene žaloigre »Črnogorka«

Miroslava do sedaj niti ne pozná. Samomor Bogdanov nam pride tudi tako nepričakovano, da ga ne bi umeli, ko bi ga nam post festum še bolj na široko razkladal, nego ga v V. pod. 3. priz.

Konec sam pa vrši tako naglo, da osupnjeni gledamo — kaj vse to pomeni. Konflikta, to se pravi, dramatično osvedočenega konflikta nij. Dialog je sem ter tja trivialen, vzlasti početkom zadnjega prizora, povsem pa nemogoč in nenaraven. Črnogorka gotovo v svojem realnem življenju ne sanjari tako v mesečnem svitu kakor gojenka kake nemške »höhere Töchterchule«, in Krivoščajani tudi ne debatirajo o »višjih pravicah človečanstva«. —

O posameznih značajih na drobno govoriti pa nij vredno. —

Delo je popolno nezrelo!

Na Brdu novembra 1882

Janko Kersnik

Opombe: nameravane: vstavljeno pozneje. — Bogdan: slabo čitljivo, bržčas pomota nam Bogdan. — vrši: popravljeno iz »pride«. — osvedočenega: utemeljenega. — v svojem realnem življenju: vstavljeno pozneje. — Krivoščajani: Krivošija, dalmatinski okraj, ki meji z ene strani na Hercegovino in z druge na Črno goro. Prebivavci Krivošije so se l. 1869 uprli novačenju v avstrijsko kopensko vojsko: morda je avtor prav ta dogodek uporabil za zgodovinsko ozadje svoji igri.

V. PISMI DAVORINA HOSTNIKA

Martin oz. Davorin *Hostnik* (1853—1929), prevajavec, publicist, kasneje profesor in leksikograf v Rusiji,⁴¹ je v prvem desetletju obstoja Dramatičnega društva s prevodi iz francoščine, nemščine in italijanščine ne le znatno pomnožil tedaj še zelo skromni in nezahtevni repertoar slovenskega gledališča, marveč ga je s prevodi nekaterih pomembnejših, celovečernih del iz stare in novejše evropske dramatike poskušal razširiti in dvigniti na višjo stopnjo. Za gledališče je začel prevajati že leta 1872/73, ko je bil zaposlen kot korektor in urednik podlistka pri *Slovenskem narodu*; vse kaže, da te dejavnosti ni docela opustil tudi potem, ko je bil pri vojakih v Trstu; še bolj se ji je posvetil v letih 1876 do 1879, ko se je najprej vrnil k *Narodu*, nato pa (jeseni 1877) odšel na Dunaj študirat romansko filologijo. Čeprav je prevedel ali sprejel v prevajanje tudi nekaj priložnostih ali za občinstvo privlačnih nemških avtorjev, med katerimi je posebej omeniti A. Kotzebueja (*Krojač Flips*) in Charlotte Birch-Pfeifferjevo (*Cvrček, Lowodska sirota*), je vendar težišče njegovega prevajavskega dela na nenemških avtorjih. Tako je iz izvirkov prevajal C. Goldonija (*Dva gospoda pa jeden sluga*), E. Scriba (*Kozarec vode*), A. Denneryja (*Marijana*), O. Feuilleta (*Star samec*) in E. Augiera (*Tepkarjev zet*); lotil pa se je tudi A. N. Ostrovskega (*Ubožnost ni napaka*).⁴² Prvi stik s Ivanom Murnikom je nedvomno navezal že v Ljubljani, ko je le-ta od 1874—1878 predsedoval Dramatičnemu društvu in skrbel za izvedbo njegovega literarno-gledališkega programa.

a) *Davorin Hostnik* — *Ivanu Murniku*, Dunaj, 7. 2. 1878; pismo na prepog-njenem listu; vse 4 strani popisane s Hostnikovo roko, na 4. strani spodaj Murnikov zaznamek, brez kuverte:

Blagorodni gospod!

Zahvaljujem se Vam, da ste se blagovolili potruditi precej odgovoriti na moje pismo, kar mi je dokaz, da se smem še vedno zanašati na Vašo blagoklonenost. Posebno pa me veseli in mi je porok Vašega dobrega okusa to, da se Vam igra »Doktor Grom« boljša zdi, kakor nekaterim odbornikom. Ko sem Vam jo bil poslal, nisem vedel, kateri je njen pisatelj. V italijanskem ima naslov »il burbero benifico«, in, kakor sem pozneje čital v Mafei-evi literarni zgodovini italijanski, je znani italij. dramatični pisatelj Goldoni oče te igre. Jaz sem jo lokaliziral. »Nekateri odborniki« so gotovo mislili, da je igra moj original, in tak Bog ne daj da bi bil za kaj. Drugi uzrok, zakaj so oni zoper igro, je menda ta-le, ki ga boste iz naslednjega uvideli: Pred svojim izstopom iz »Narod.« redakcije sešel sem se enkrat po naključju v Čitalnici z gg. Geceljnom in Schmidtom, in vprašal sem Geceljna: »Kaj pa letos mi bo dalo dram. društvo kaj zaslužiti?« In kar »unisono« sta se začudila omenjena gospoda: »Kaj hočete Vi predstavljati, saj še mi igralci nemamo kaj.« In uklonil sem se pred avtoriteto teh novih slov. pisateljev, kateri za moj del znajo vse, samo slov. slovnice ne, in po tako kategoričnem izjavo mož, ki iz »francoskega« prevajajo, pa niti najnavadnejših franc. besed še čitati ne znajo, popustil sem misel, prositi za kak prevod, akoravno sem bil kakega zaslužka, kot na Dunaj odhajajoč, bolj potreben, kakor le

⁴¹ Več o njem gl. SBL I, 339; Zgod. časopis 1968, 261—309, in 1970, 90—93.

⁴² gl. A. Trstenjak, l. c., 92—93.

kdaj poprej. Ko sem odšel na univerzo, imel sem, na Dunaj prišedši, 26 f v žepu, iz katerih sem moral še koligije plačati. Dva meseca nisem dobil potem nobene instrukcije, in sreča moja je bila, da sem prišel v stanovanje nekega Slovenca, ki je tukaj pri komuni učitelj in tudi na univerzi vpisan in ki mi je, kot součencu in staremu prijatelju vedno pomagal, da mi ni bilo treba iti domov, ter me tolažil: »boš že kaj dobil, le potrpi.« Res sem dobil. Učim »Vaterlandovega« šefredakterja g. Juthala hrvatski; dobivam 25 f. Ker sem z obleko precej preskerbljen, bilo bi to za silo dovolj, ko bi bil sicer v redu, t. j. ne zadolžen iz prejšnjih mesecev.

Ko bi mi slavno dram. društvo poslalo kaj za predstaviti, sem vedno na razpoloženje, samo — verzov ne! Tudi sem še vedno pripravljen, pri 4 in 5 aktnih igrah na korist društva rabatirati pri igri po 2 f. Prevod preskerbim iz nemškega, ital., franc., češkega, poljskega in hrvatskega jezika.

Da bi bil v svoji zadregi hvaležen, ko bi mi na račun igre izvolili kaj poslati, to razumite. Križ je, če ima človek za univerzo dosti opraviti, a poleg tega še vegetirati. H koncu se vam še enkrat zahvaljujem za Vaše blago serce in sem z izrazom posebnega spoštovanja

Dunaj 7/2 1878

Vam najvdanejši
Dav Hostnik
stud. phil.

(Pripis z Murnikovo roko:) prejel in poslal 15 f z igro: Petersburg ũ Plevna, 8/2 878.

Opombe: moje pismo: to pismo in Murnikov odgovor nanj se nam nista ohranila. — se smem še vedno zanašati na Vašo blagoklonenost: ta formulacija kaže, da je Hostnik že pred tem dobival od Murnika kot predsednika DD naročila za prevajavsko delo. — igra »Doktor Grom«: rokopis te igre je bil vsaj še l. 1892 v posesti DD (gl. A. Trstenjak, l. c., 82); med rokopisnimi gledališkimi deli iz arhiva DD, ki jih hrani SGM, tega rokopisa danes ni. — »il burbero benefico«: prav »benefico« — Dobrotljivi osornež. Goldoni je napisal to komedijo v Parizu l. 1771 za Comédie française v francoščini ter ji dal naslov *Le Bourru bienfaisant*. To delo, ki je na odru Comédie française doživelo do srede 19. stol. 300 ponovitev, je bilo takoj po izidu prevedeno v približ 40 jezikov. Hostnik je, ne vedoč za izvirnik, pri njegovi slovenitvi očitno uporabljal italijansko verzijo. — v Mafej-evi literarni zgodovini: Giuseppe Maffei (1775—1858), profesor italijanskega jezika in literature v Münchenu. Njegova *Storia della letteratura italiana* (Milano 1825) je doživela več izpopolnjenih izdaj; tretja je izšla v Firencah 1853 v 2 zvezkih. — moj original: Tako je še l. 1892 mislil A. Trstenjak, ki prištevava Hostnikovega Doktorja Groma med izvirna slovenska dela (gl. l. c., 82). — Drugi vzrok: je, kolikor zadeva odbornike DD, brezpredmeten, ker med njimi razen dr. J. Stareta ni bilo nikogar, ki bi bil dotlej kaj prevedel za DD. — z gg. Geceljnom in Schmidtom: Josp Gecelj (z igravskim imenom Kocélj, 1834—1907) in Franc Schmidt (tudi Šmid, 1849—1893) sta bila igravca s stalnim angažmajem do jeseni 1878. Gecelj je mimo tega po Nolljevem odhodu v Zagreb jeseni 1875 opravljal še delo režiserja oz. gledališkega vodje. Po izgubi angažmaja je Schmidt zapustil igravski poklic, medtem ko se je Gecelj po nekaj letih znova angažiral pri slovenskem gledališču in bil njegov režiser od začetka 1883 do konca 1885, ko je to delo prevzel I. Borštnik. Oba, Schmidt, še bolj pa Gecelj, sta se ukvarjala tudi s prevajanjem po večini lažjih odrskih del (gl. A. Trstenjak, l. c., 149, 157; SBL III, 227; SDL I, 96, II, 115—116; Repertoar, 24—40). — iz »francoskega« prevajajo: Res je, da je med 16 igrami, ki jih je do začetka 1878 uprizorilo DD v Geceljevih prevodih, 14 nemških in dvoje francoskih in da sta zadnji dve prevedeni po nemških predelavah, medtem ko je od 3 uprizorjenih del, ki jih je prevedel Schmidt, eno nemško in dvoje francoskih, a tudi od

teh je vsaj eno prevedeno po nemški predlogi (gl. Repertoar, št. 121, 186, 207 in 219). — *popustil sem misel, prositi za kak prevod*: L. 1877, v katero očitno pada opisano Hostnikovo srečanje kakor tudi njegov jesenski odhod na Dunaj, ni bilo v okviru DD uprizorjeno v Hostnikovem prevodu nobeno novo delo, medtem ko so bila leto prej uprizorjena kar štiri. — *nekega Slovenca*: očitno Jurija Vraniča (Vančiča) iz Preserja, ki je bil Hostnikov sošolec od 5. do 7. razr. ljubljanske gimnazije in ki je bil najprej podučitelj, od 1878 učitelj na Dunaju, hkrati pa vpisan kot študent na filozofski fakulteti (gl. Jahresbericht des k. k. Obergymnasiums zu Laibach 1870—1872; SN 10. 7. 1878). — *Vaterlandovega*: *Das Vaterland*, Zeitung für die österreichische Monarchie, konservativni, fevdalno-klerikalni dnevnik, izhajajoč na Dunaju od 1860 naprej. — *rabatirati*: DD je redoma priznavalo prevajavcem 5 gld honorarja po dejanju (gl. pod I zapisnik odborove seje 6. 11. 1880). — *prejel in poslal*: Iz Murnikovega pripisa k pismu je razvidno, da je Murnik še istega dne, ko je pismo sprejel, poslal Hostniku v prevajanje P. V. Wichmanna igro v 5 dejanjih *Petersburg und Plevna* hkrati s predujmom na honorar.

b) *Davorin Hostnik* — *Ivanu Murniku*, Dunaj, 10. 2. 1878; pismo na enem, polovičnem listu, zadnja stran prazna, brez kuverte:

Blagorodni gospod!

Najpervo: priserčna hvala za vse poslano; skerbel bom, da se Vaše plemenite nagnjenosti do mene vrednega skažem. Igro bodem, od danes računši, poslal v 10 dneh, najpozneje v 12.

Kako hočete, blagorodni gospod, še bolj misliti ná-me, kakor že mislite! Da bi jaz imel še nekaj takih dobrotnikov, kakor ste Vi, pa bi ne imel nobenih skerbi za eksistenco.

Z izrazom posebnega spoštovanja in hvaležnosti

Dunaj 10. febr. 1878.

*Vam najvdanejši
Dav Hostnik*

Opombe: najpozneje v 12: Hostnik se je obljubljenega kratkega roka vsekakor držal, kajti P. V. Wichmanna *Petrograd in Plevna ali ruska vojska*, »igrokaz« v 5 dejanjih, je bil v režiji Josipa Geclja uprizorjen v dež. gledališču že 10. 3. 1878 (gl. Repertoar, št. 224), kar pomeni, da so bile vse priprave za uprizoritev z izdajo cenzurnega dovoljenja in prepisovanjem vlog vred izvršene približno v 18 dneh — zgovoren podatek, ki nam daje vpogled v tedanji močno improvizirani način gledališkega dela. V zbirki ST ta prevod ni izšel. Njegov prepis hrani SGM med literarno-historičnim gradivom Nar. gledališča pod št. 332. Hostnik ga ni podpisal s celim imenom, ampak le s šifro D. H., kar bi kazalo na to, da prevedenemu delu zaradi njegovega romantično epigonskega, melodramatičnega značaja ni pripisoval večjega pomena, pa čeprav se je dogajalo na tedaj aktualnem prizorišču turške vojne in osvobodilnega boja balkanskih narodov. — *še bolj misliti ná-me*: Ta stavek je odgovor na zagotovilo iz neohranjenega Murnikovega pisma z dne 8. 2. 1878. Murnikovo dobro voljo, ustreči Hostniku, izpričuje tudi naglica, s katero je odgovoril na njegovi pismi.

VI. PISMO JOSIPA NOLLIIJA

Josip Nollj (1841—1902), pevec, igravec in režiser, prevajavec in pisec odrskih del ter prvega slovenskega gledališkega priročnika,⁴³ je od l. 1864 naprej redno nastopal najprej na odru ljubljanske čitalnice, nato pa je kot igravec, pevec in režiser oz. organizacijski vodja sodeloval pri gledaliških uprizoritvah

⁴³ Več o njem gl. SBL II, 204—205.

Dramatičnega društva. Bil je med ustanovniki tega društva in njegov prvi tajnik od 1866 do 1868 in nato od 1869 do 1875, ko je odšel kot operni pevec najprej v Zagreb, potem pa je med 1879 in 1890 pel v Milanu in številnih drugih mestih južne in vzhodne Evrope. Z Ivanom Murnikom, ki je bil po študijah dve leti pred njim, se je utegnil spoznati že na ljubljanski gimnaziji, če ne pa na Dunaju, kjer ju je v letih 1860—1862 mimo skupnega pravnega študija družila že tudi enaka narodno politična usmerjenost. Dovolj priložnosti za zблиžanje pa sta imela po letu 1865, ko se je Murnik preselil v Ljubljano in ko sta se oba zelo živahno udeleževala takratnega na novo nastajajočega slovenskega društvenega in javnega življenja. Čeprav imenuje Nolli v ohranjenem pismu z dne 31. 8. 1889 Murnika »narboljega mi prijatelja«, lahko vendarle sklepamo, da njuna korespondenca ni mogla biti posebno obsežna in da se je bržčas omejevala zgolj na čas ob izteku osemdesetih let, ko se je bil Nolli odločil vrniti iz Milana domov in si je v ta namen s podporo svojega vplivnega prijatelja poskušal vnaprej zagotoviti zaposlitev pri kateri izmed ljubljanskih ustanov.

Josip Nolli — Ivanu Murniku, 14. 1. 1890; pismo na prepognjenem listu manjšega formata, popisane vse 4 strani, brez kuverte:

Milano 14. I. 1890.

Dragi moj stari prijatelj!

Pred vsem me blagovoli izpričati Ti, kakor čestita Tvoja gospa supruga, da to pismo prihaja z »zadržkom« — mit Verspätung [v gotici — op. prep.] da se izrazim po ljubljansko. A uzrok temu je »influenza influenze« ki je tudi na mene »influirala« in me srečno iz nega v drugo leto privedla pod svojim ne baš prijetnim uplivom. Sedaj ko mi je odleglo, pa si štejem v dolžnost zamujeno poravnati, Bog daj tedaj Tebi i gospé soprugi Tvoji zdravje i zadovoljnost, ter vsega dobrega obilo v novem letu, ter vaju ohrani še mnoga mnoga leta! To so želje, katere v imenu svojem in svoje familje pokladam Vama v početku novega leta na krožnik čestitk. Kratke so, a prihajajo iz globine odkritega srca! Bog daj srečo! Da ustrežem gorkeji želji preljube svoje mamice, sklenil sem da se o veliki noči stalno preselim domu. Veliki pondeljek bode 25 let, ko smo s Petrom in tovarši jedli »Bob iz Kranja« v žalibože že ne več eksistujočim »teatru«. To 25 letnico nameravam nekako poslaviti ter napraviti par koncertov ali predstav v korist podpornemu društvu visokošolcev — i to v Ljubljani v Trstu etc. etc. O tej ideji mojej obrnil se bodem še ob svojem času do Tebe, posebno pa tudi do čestite gospé Tvoje — upajoč na moralično podporo vašo. Ako se mi posreči, da pri dohodu svojem morem dobiti kaj opravka in zaslužka v enej ali drugej stroki, np. pri Narodu, Matici, dram. društvu, glasb. Matici ali kje drugod np. pri vodovodu etc. bodem Ti posebno hvaležen, ako mi hočeš o tej zadevi biti podporen, ter me skoraj razveseliti s kacim dopisom in morda kaj naznaniti o tem, da se vem ravnati.

Srčen pozdrav Tebi i gospé od cele moje familje.

*Tvoj stari prijatelj
JosNolli*

Da udrežem gorkejši želji preljube
 svoje mamiče, sklenil sem da
 se o veliki noči státno preselim
 domu. Veliki ponedeljek bove
 25 let, ko smo s Petrom in tvoarši
 jedli »Bob iz Kranja« v žalibože
 že ne več eksistujočim »Teatro«.
 To 25 letnico mameravam nekako
 poslati ter napraviti par kon-
certov ali predstav v Horiet pod,
 nornemu društvu visokošolcu-
 i do v Spitejau v Trstu etc. etc.
 O tej ideji mojej obrnil se bočem
 še ob svojem času do tebe, po,

Odlomek iz pisma, ki ga je Josip Nolli poslal 14. 1. 1890
 Ivanu Murniku iz Milana

Opombe: Tvoja gospa supruga: Marija Murnik, roj. Horak (1845—1894), prva organizatorica ljubljanskega narodno zavednega ženstva. Ob rojstvu DD je nastopila tudi na odru, in sicer 22. 1. 1868 v R. J. Benedixa šaljivi enodejanki *Zakonske nadloge* in 26. 12. 1868 — skupaj z bratom Eduvardom — v Jana Nerude šaljivi enodejanki *Zenin od gladi*, obakrat v režiji J. Nollija (gl. A. Trstenjak, l. c., 153; SBL II, 177). Kasneje pri gledaliških uprizoritvah ni več sodelovala, bila pa je dolga leta »podporni družabnik« DD. — *preselim domu*: Nolli je to svojo namero izvedel spomladi 1890; konec junija je namreč že oznanil pevski zbor ljubljanske čitalnice, da bo pri njegovi vrtni veselici sodeloval »operni pevec g. Josip Nolli« (SN 30. 6. 1890); istega leta so začela v *Slovenskem narodu* izhajati tudi Nollijeva gledališka poročila in kritike (SN 3., 10., 18. 11. in 9. 12. 1890). — *s Petrom*: Grasselijem, Nollijevim vrstnikom in prijateljem (gl. op. pod I). — *jedli »Bob iz Kranja«*: Na veliki ponedeljek 17. 4. 1865 (A. Trstenjak, l. c., 52, in Repertoar, str. 16 pod št. 18, navajata za to predstavo

napačen datum 16. 4. 1865; pomoto je zagrešil J. Nolli sam v ST 1. zv., 1867, 49 in SN 1875, št. 80) je »v pripomoč ubozim Notranjcem«, prizadetim od slabe letine, pripravila Narodna čitalnica, združena z Južnim Sokolom, v ljubljanskem deželnem gledališču »veliko besedo« z glasbenim, gledališkim in telovadnim sporedom. Ob tej priložnosti je bila uprizorjena vesela igra s petjem v enem dejanju češkega avtorja Jana Nepomuka Štěpánka *Bob iz Kranja* (Berounské koláče). Josip Nolli je igral kotlarskega pomočnika Matičeta, Peter Grasselli mojstra, v drugih vlogah pa so nastopili še Ana Nollijeva, Pavel Drahsler in Dragoila Milanova iz Zagreba (faksimile letaka gl. Repertoar, 37). — *ne več eksistujočim »teatru«*: Staro ljubljansko deželno ali stanovsko gledališče ob Ljubljani je 17. 2. 1887 uničil požar. — *v korist podpornemu društvu visokošolcev*: Podporno društvo za slovenske visokošolce na Dunaju se je ustanovilo in začelo živahno delovati l. 1888 (gl. LZ 1888, 768). Nolli svojega načrta najbrž ni uresničil, pač pa je l. 1891 in kasneje sodeloval kot solist na koncertih Glasbene matice v Ljubljani (gl. LZ 1891, 316, 378—379; 1897, 381—383). — *v enej ali drugej stroki*: Nolli je bil od otvoritve l. 1892 glavni operni režiser novega deželnega gledališča v Ljubljani, hkrati pa urednik in izdajatelj *Slovenskega naroda* (gl. Repertoar, 179—186; SBL II, 205).

A propos de l'histoire de la Société dramatique à Ljubljana

L'article A propos de l'histoire de la Société dramatique à Ljubljana traite de la période préparatoire de l'histoire du théâtre slovène dans la deuxième moitié du 19e siècle, qui commence avec la fondation de la Société dramatique à Ljubljana en automne 1866 et finit en 1892, avec la construction du nouveau théâtre régional à Ljubljana, les Slovènes obtiennent leur premier édifice théâtral et par cela des possibilités beaucoup plus propices au développement ultérieur de la culture théâtrale nationale. L'importance de cette période est en ce que, contrairement aux tentatives et initiatives isolées et de courte durée des époques précédentes, elle posa les fondements durables d'une activité permanente de théâtre professionnel en langue nationale, et son caractère particulier était que la lutte pour le théâtre national, mené par la bourgeoisie slovène instruite et surtout par sa fraction plus jeune et progressiste, était inséparablement liée à la lutte générale pour l'autonomie politique et culturelle des Slovènes sous la domination allemande dans la monarchie de Habsbourg d'alors.

Les conditions difficiles dans lesquelles la Société dramatique agissait sont en partie la raison pour laquelle le gros des archives de la Société, comme source la plus importante pour l'histoire de cette époque, s'est perdu. Dans le legs du politicien Ivan Murnik (1839—1913), qui fut membre du comité de la Société dramatique dès l'année 1868 et puis son président dans les années 1874—1878 et 1880—1884, l'auteur du traité trouva plusieurs documents et lettres appartenant en partie aux archives de la Société dramatique et élucidant l'activité théâtrale de cette époque-là. Parmi eux il publie et commente ceux qui sont les plus importants: deux procès-verbaux des séances du comité de l'année 1880 et 1882, la critique de la tragédie Veronika Deseniška de Jurčič par Fran Erjavec, la critique de la pièce La Monténégrine d'un auteur inconnu par Janko Kernik, deux lettres du traducteur de théâtre Davorin Hostnik et une lettre de Josip Nolli, homme de théâtre et chanteur d'opéra.

Pisma Antona Verovška Izidorju Cankarju

V korespondenci Izidorja Cankarja (Inštitut za zgodovino delavskega gibanja) so se pod številkami 785—787 ohranila tri pisma Antona Verovška (1866—1914) iz leta 1911 in 1914. Pisma kažejo, da se je njuno osebno poznanstvo kmalu spremenilo v prijateljstvo. Pisma so značilna za Verovška človeka, obenem pojasnjujejo marsikak takratni gledališki dogodek, ki zadeva predvsem Verovškovo nastopanje v javnosti.

Izidor Cankar se je poleti 1910 vrnil s svojih študij v Louvainu v Belgiji ter nastopil službo študijskega prefekta v novem dijaškem domu v Marijanišču v Ljubljani. V šolskem letu 1910/11 je v svoji vsestranski mentorski vnemi večkrat vodil svoje dijake tudi v gledališče, kjer je spoznal Verovškovo igranje. Pomembnejši vlogi v tem času sta bili slepec Vlaho v Vojnovičevem Ekvinokciju ter kmet Komar v Kristanovem Samosvojem. Kmalu nato je Cankar v Domu in svetu začel objavljati svoje znamenite Obiske, kjer je bil po Finžgarju, Župančiču, Jakopiču kot četrti portretiranec Anton Verovšek (prim. DS 1911, 155—158, Izidor Cankar, Leposlovje, eseji, kritika I. SM 1968, 199—206). Tam pravi na začetku: »Anton Verovšek — to je slovensko gledališče. Pred kratkim je obhajal petindvajsetletnico svojega umetniškega delovanja in z njim bi jo moralo obhajati slovensko gledališče kot tako, zakaj on je njega integralen del.« Zato ta portret ni samo podoba Verovška igralca, marveč živa podoba našega takratnega gledališča. Pri tem obisku sta se pisec in portretiranec pobljže spoznala in s tem obiskom je Cankar verjetno posredoval pri dr. Jan. Ev. Kreku, da je Verovšek dobil podporo kranjskega deželnega odbora, s katero je poleti odšel na študijsko popotovanje. O tem priča prvo pismo.

1

Velecenjeni gospod!

Oprostite mi, da Vam toliko časa nisem nič pisal. Toliko letam, da bi čas boljše izrabil, ker sem že zunaj, da sem zvečer docela uničen. Res mnogo sem videl. Prišel sem pa vendar malo kasno, tako da mi je Dunaj skoro več dal, kot Berlin. Opisati vtisov ne morem. Pogovoriva se ustmeno! Danes odhaja

tudi g. Marinko nazaj na Kranjsko. Tudi jaz jo popiham v Prago še za nekaj dni in potem se vrnem. Jako me je veselilo, da sem se seznanil z gospodom Marinkom. Jutri bo že v Unionu! Gospod Cankar prosim Vas, ako ste toli prijazni, da vprašate g. Štefeta, ako mi je napravil malo reklamo v Slovencu. Seveda v tem smislu, kakor sem pisal že njemu, pa rad pozabi pri tolikem delu. Ves čas nisem dobil nobenega slov. časnika v roko. Veselim se že, da se z Vami snidem. Priporočam se Vam, ako bo mogoče spraviti mojega sina Jožeta v Marijanišče. Kaj dela Ljudski oder? Kako daleč je že g. Robida s šolo! Prosim Vas, ako Vam preostaja kaj časa, da mi kaj pišete. Srčno pozdravljam g. Robido! Oprostite mi, da se nisem mogel zadnji dan posloviti od Vas. Toliko dobrega ste mi storili! Hvaležen Vam ostanem vedno! Prav iskreno Vas pozdravljam in ostanem

Vaš hvaležni
Tone Verovšek

V slučaju, da mi imate kaj sporočiti — Vas prosim, da mi naznanite na naslov: A. Verovšek, igralec in rež. Praga. Hauptpost, poste restante. Berolin 22. 6. 1911.

Naslov: Österreich! Krain. P. n. Blagородni Gospod Izidor Cankar, urednik in pisatelj, Ljubljana. Marijanišče. (Znamka odtrgana).

Jako me je veselilo, da sem se seznanil z gospodom Marinkom: verjetno profesor Vincenc Marinko, ki je nato jeseni 1911 nastopil službo namestnega učitelja na II. drž. gimnaziji v Ljubljani. — Vprašajte g. Štefeta, ako mi je napravil malo reklamo: Ivan Štefe (1875—1919; gl. SBL III, 282—283) je bil urednik pri Slovencu, predvsem za dnevne novice; ker so bile prav tačas hude politične agitacije za državnozbornske volitve, Štefe svoje obljube ni spolnil. Šele 4. julija 1911, št. 150 je med ljubljanskimi novicami sporočil Slovenec: »S študijskega potovanja se je vrnil danes v domovino prvak slovenskih igralcev g. Anton Verovšek. Gosp. Verovšek je potoval po Nemčiji, se mudil dalje časa na Dunaju in v Pragi. Poslal ga je na študijsko potovanje je deželni odbor«. — ako bo mogoče spraviti mojega sina Jožeta v Marijanišče: sin Joško je to leto končal 3. razred gimnazije; v Marijanišču ni bil in je kot petošolec umrl za jetiko 27. marca 1914; kazal je tudi slovstveno nadarjenost. — Kaj dela Ljudski oder? Kako daleč je že g. Robida s šolo: Ljudski oder, ki je deloval v Ljudskem domu v Streliški ulici, je bil ustanovljen l. 1911 in sicer na pobudo prof. Adolfa Robide in ljubljanskih političnih krogov v Slov. ljudski stranki. Njegov odbornik je bil tudi Iz. Cankar. A. Robida (SBL III, 115) in njegov brat primarij dr. Iv. Robida (tam, str. 116) sta v poletnih mesecih vodila dramatično šolo; sezono so začeli 8. sept. 1911 z javno produkcijo šole in 17. septembra s predstavo Divjega lovca (prim. S 1911, št. 203, 207, 214; DS 1911, 407).

2

Ljubljana, 16. decembra 1911

Dragi prijatelj!

Po tolikem času Ti potrjujem Tvoje razglednice. Obljubil si mi, da mi pišeš obširnejša pisma. Seveda nič! Prav tak sem tudi jaz! Pripravljam se že nekaj tednov, da Ti pišem, danes moram. V soboto igram Falstaffa. Nujno rabim kako sliko radi maske. Prosim Te torej vljudno, kupi mi kje kake slike, razglednice, mogoče v različnih pozah. Vem, da morajo imeti kaj tacega. Zdi se mi, da

Izidor Cankar, Anton Verovšek,
Ivan Cankar in spredaj Franc S.
Finžgar — Sora, 11. junija 1911

sem pred leti videl v neki izložbi karte Baumeistrove. Menda ne bo drago. Prosim Te stori mi zanesljivo to prijaznost, hvaležen Ti bom. Nimam nikogar, komur bi pisal. Sem v veliki zadregi, ker tu ničesar nimajo! Seveda bi moral imeti takoj, da lahko pri kostumu kaj napravim ali popravim. Falstaff je v eni sceni tudi kot ženska oblečen, mogoče je tudi o tem kaj! Ne zameri mi da Te nadlegujem s tem, vem da je sitno. Hvaležen Ti bom! — V ljudskem domu do danes še nisem nastopil. Imeli smo razne špase. Bila je te dni že druga kriza. Robida ga špila! Jutri Ti pišem o vsem tem natančno, mislim, da Te bo zanimalo. Meseca januarja nastopim dvakrat pri Robidi. S Finžgarjevo igro ne bo za zdaj nič. Igrali jo bomo samo v deželnem gledališču. — Imel sem letos par dobrih uspehov, osobito v Zemlji. Nimaš pojma, kako Te pogrešam! Škoda, zelo škoda, da nisi tu kot odbornik ljudskega odra. Bil je tu štrajk in druge

mešarije. Jež mi je povedal, da o praznikih ne prideš doli. Morda si si premislil, piši mi. Ali sta z dr. Krekom kaj govorila? Za danes končam ter se Ti priporočam, da preskrbiš razglednice Falstaffove. Jutri imam čas, spisal Ti bom razmere pri Ljudskem odru. Kako se Ti godi?

Srčno Te pozdravlja
Tvoj stari
Tone

Naslovi na gledališče! Tvoj naslov mi je dal Tvoj brat!

Naslov: P. n. Gospod Izidor Cankar, štud. phil. Wien VII. Lerchenfelderstr. 65. II. Št. 21. Poštni pečat: Laibach-Ljubljana 16. 12. 11.

V soboto igram *Falstaffa*: predstava Shakespearovih Veselih žensk Windsorskih ni bila v soboto 23. decembra, pač pa v torek na Stefanovo 26. decembra 1911. — *karte Baumeistrove*: dvorni igralec Bernhard Baumeister (1828—1917) je bil znamenit oblikovalec kmečkih in karakernih vlog; med njegovimi liki je bil na prvem mestu Falstaff. — *Jutri Ti pišem o vsem tem natančno*: obljubljenega pisma o homatijah pri Ljudskem odru ni in se je zelo verjetno izgubilo. — *Meseca januarja nastopim dvakrat pri Robidi*: Verovšek je nastopil na Ljudskem odru 2. in 11. februarja 1912 v veseloigri Pri belem konjičku, s katero je prejšnje leto 28. februarja 1911 praznoval svojo gledališko petindvajsetletnico; pozneje je igral na Ljudskem odru še 24. marca v enodejanki A. Robide Kljubovalci in v burki Rada Murnika Napoleonov samovar, 28. aprila pa v Karlweisovi ljudski igri Delavec in gospoda (prim. DS 1912, 116, 195, 239). — *S Finžgarjevo igro ne bo za sedaj nič*: Finžgarjevo Našo kri je Verovšek poznal iz obiska pri pisatelju, najbrž na jesen 1911 (prim. Finžgarjevo Zbrano delo VII, 234); igro je sprva hotel uprizoriti Ljudski oder, premiera pa je bila v deželnem gledališču 2. januarja 1912. — *osobito v Zemlji*: uprizoritev Schönherrjeve Zemlje (Erde) je bila 23. septembra 1911; Verovšek je režiral in igral starega Kremena (Grutz). — *Jež mi je povedal*: jurist Fran Jež, r. 1888 v Vipavi, je 1908 maturiral v Kranju, je po končanih študijah delal v uredništvu Slovenca, za časa majniške deklaracije 1917—18 je bil urednik Jugoslovana, po vojni nekaj časa načelnik v Ministrstvu za socialno skrbstvo v Beogradu; umrl je 4. avg. 1942 kot odvetnik v Beogradu.

3

Dragi Izo!

Mislím, da imaš v rokah tudi že očetovo razglednico, kjer Ti naznanja, da odpotuje. — Razumem ga! Iz vsega početka mi je že povedal, da ako bo le mogoče, da toliko prištedi, da še pelje preko Bosne domov. Naravno, da tudi v Sarajevu in Šidu nekaj časa ostane. Naročil mi je, naj Ti jaz obširneje razjasnim kako in kaj. Odkar sva iz doma je vsak drugi dan dež in vetrovno. Prvega majnika odpeljala sva se iz Reke semkaj. Slabo morje, imel morsko bolezen. Temu je sledil tu krasni dan, vročina, tako da se je Tvoj oče nekolikokrat doma na verandi solnčil, kar mu je dobro delo. Mislím pa, da mu nisem bil prava družba. Jaz imam smolo, da sem tu zbolel. Peljala sva se predvčerašnjim po morju, kakor večkrat in zunaj me je veter prepihal, da sem dobil malo vnetje in vsled tega nisem mogel toliko okolu hoditi, kot je Tvoj oče želel. Je pač tako, da se njemu na potu denar smili, kar pa pri zdravljenju ne sme biti. Hotel sem vzeti pension, a njemu ni bilo ljubo, češ ne morem jesti. Ne prihrani se pa ničesar, ako alla carte ješ! Hrana mu ni ugajala. Saj meni tudi ne, a ni pomoči. Tu je pač zrak edino in tujec zato, da ga gulijo. Vse drugo Ti bom povedal ustmeno.

Smejal se boš! Mož je mislil, da jaz godrnjam, pa jih je tako ozmerjal, da je bilo veselje! Jaz sem se namuznil in je bilo še huje. Na moje trditve, da je postavim »Gieshübler« voda zdrava, je rekel: »Zakaj pa že niste ozdraveli, saj ste je že dosti izpili.«

Bil je špas. Očetu je res že to dobro delo, da je bil brez dela, samo preveč časa je. Je pač mož velike energije, pri tem pa dober. —

Torej vsak dan popoldne vetrovno! Kar naenkrat v soboto, pride za menoj na kavo (on je pozneje vstajal) in pravi: »G. Verovšek, ako jaz prav premislim, je vseeno, ako tu jem slabo, ali pa doma dobro! Vsak dan imamo tudi veter, tudi ni nič. Kaj ko bi šla drugam. Informiral sem se in povedal mi je tu star praktik, da Rab ni za bolne na prsih. Očeta pa je gnalo v Bosno. Ako jih sedaj ne vidim, jih ne bom nikdar več in šla sva takoj v agenturo radi parobroda in odpeljal se s prvim v Metković. Tudi hudo mi je bilo pri slovesu. Jokal, meni se precej skisa. Mislim, da nisi hud, a zadrževati ga nisem mogel. Izgleda dobro. Hodi rad okolu in mu bo to razvedrilo sigurno dobro storilo. Kako je hrepenel po Bosni in Karlu. Rekel je tudi, da bo prišedši domov, tam na solncu ležal in dobro jedel, pa mu bo še boljše, nego tu. Jaz grem na otok Hvar (Lesina). Čakal bom še tu Tvojega odgovora, perila in lepega vremena. Na slabo morje ne grem. Danes mi je hvala Bogu odleglo.

Pri odhodu iz Ljubljane mi je bilo žal, da nisem govoril s Tabo. Imel sem smolo. Toliko časa, pa mi je zadnji moment vse nagajalo. Kovčeg sem moral zadnji moment šivati in zbijati, popokala so jermena. V kavarni Te pa ravno ta dan ni bilo. Naročil sem še g. dr. Steletu, da pridi na kolodvor. Naj za danes

Hudo bolni Verovšek in Betetto v Kraljevici 1913

končam. Grozno vreme je zopet danes tu. Vse se hoče podreti, tak veter in dež. Prosim Te, naznani kaj je z gledališčem. Informiraj me natančno, ako kaj veš novega, da se vem ravnati. Tako si želim ozdraveti, da mogel zopet delati. Nikdar pa nisem mislil, da mi bo tako hudo po svojem sinu Jožetu. Neutolažljiv sem. Bolj me to zdeluje kot bolezen.

Prosim, piši mi kaj, dolgčas je, posebno zdaj ko sem čisto sam. Kaj pa g. Vidmajer. Pišem mu tudi karto, naj ne hodi na Rab. Tu je za nervozne ali pa zdrave ljudi za kopanje v morju.

Te srčno pozdravlja
Tvoj
Tone

Rab, 10. maja 1914

A. V. Rab. Poste restante

Naslov: Gospod dr. Izidor Cankar, urednik in pisatelj. V Ljubljani. Marijanišče.

Pečat: Rab-Arbe 11. V. 14

Cankarjev oče Andrej (1854—1915; prim Iz. Cankar, Leposlovje, kritika, esej. SM 1968, 317) je v Verovškovi družbi 1. maja 1914 odšel na zdravljenje na otok Rab. Pot je bila za oba brez uspeha, zakaj Verovšek je umrl konec l. 1914, Andrej Cankar pa sredi leta 1915. — *Kako je hrepenel po Bosni in Karlu*: Nečak Karlo Cankar, brat Ivanov, je bil škofijski tajnik v Sarajevu (prim. SBL I, 72). — *Prosim Te, naznani, kaj je z gledališčem*: Gledališka kriza, ki se je stopnjevala že nekaj let, je v l. 1912/13 dosegla svoj višek, ko je prenehalo samostojno slovensko gledališče in je skrb za operne in dramske predstave v naslednjem letu prevzelo zagrebško gledališče. V letu 1913/14 je redke dramske predstave s slovenskimi igralci vodil Ignacij Borštnik iz Zagreba; kmalu nato je gledališče zaradi vojne popolnoma prenehalo (prim. DSGM 10, 73—79).

Lettres d'Anton Verovšek à Izidor Cankar

L'académicien professeur France Koblar, un des plus importants critiques théâtraux et historiens, publie et commente trois lettres du fameux acteur et metteur en scène Anton Verovšek (1866—1914), adressées à l'historien d'art Izidor Cankar (1886—1958). Les lettres démontrent que leur connaissance tourna bientôt en amitié et respect mutuel. Juste à ce temps-là Izidor Cankar écrivit un portrait de ce comédien populaire où il constata nettement: »Anton Verovšek — c'est le théâtre slovène.« Les lettres (deux de 1911, une de 1914) sont caractéristiques de Verovšek — homme, et en même temps elles éclaircissent bien des événements au théâtre d'alors, concernant surtout l'apparition de Verovšek en public.

Prvi gledališki koraki dr. Bratka Krefta

V pretekli gledališki sezoni je minilo petdeset let od prvih odrskih nastopov našega režiserja, dramatika in gledališkega teoretika, akademika dr. Bratka Krefta. Ob tej priložnosti smo pripravili seznam teh prvih nastopov — od javnih produkcij mariborske Dramatične šole, ko se je mladi igralec uveljavil že tudi kot Cankarjev Dioniz, pa do uprizoritve njegove prve izvirne igre »Nemoč«, ki jo je sam režiral in tudi igral najmlajšega študenta. Naprosili smo avtorja, naj bi pred natisom pregledal ta seznam, pa nas je presenetil s podrobno dopolnitvijo, ki jo objavljamo hkrati s seznamom — namesto jubilejnega članka ob njegovem prazniku dela.

1. 22. 4. 1921. Prva javna produkcija Dramatične šole mariborskega gledališča, ki jo je vodil režiser in igralec Milan Skrbinšek:
Cankar I.: Tuje življenje (recitacija)
Aškerc A.: Janičar (deklamacija)
Prešeren F.: Dekletom (deklamacija)
2. 20. 6. 1921. Cankar I.: Lepa Vida (predstava višjih razredov mariborskih srednjih šol v Nar. gledališču v Mariboru pod vodstvom in v režiji Milana Skrbinška); vloga: Dioniz (prvi igralski nastop)
3. julij ali avgust 1921. Meško Ks.: Mati (drama). Uprizoritev nekaterih gojencev Dramatične šole in drugih dijakov v Vidmu ob Ščavnici. Kreft igra vlogo mlajšega sina in prvič režira.
4. 19. 1. 1922. Cankar I.-Skrbinšek M.: Hlapec Jernej in njegova pravica (vlogo Pastirja igral izmenoma s F. Smerdujem); prva vloga v rednem repertoarju mariborskega Nar. gledališča. Prvi nastop na reprizi. Za oba je bil psevdonim Franič, sicer je nastopal pod psevdonimom Sila ali s pravim imenom.
5. 30. 1. 1922. Druga javna produkcija Dramatične šole mariborskega gledališča, ki jo je vodil režiser in igralec Milan Skrbinšek:
Župančič O.: Žebljarska (deklamacija)
Župančič O.: Kovaška (deklamacija)
Kette D.: Pijanec (deklamacija z igro)

6. 7. 2. 1922. Cankar I.: Za narodov blagor (občinski svetnik J. Mermolja)
7. 22. 2. 1922. Birinski L. G.-Dostojevski F. M.: Razkolnikov (inšpicijent in pleskar Mikolka)
8. 12. 3. 1922. Drinkler H.: Pogumni krojaček (minister Gobar)
9. 1. 4. 1922. Grillparzer F.: Prababica (Walter)
10. 20. 5. 1922. Galsworthy J.: Borba (delavec Davies in stari sluga Frost — dve vloži v eni predstavi)
11. 15. 6. 1922. Tretja javna produkcija Dramatične šole mariborskega Nar. gledališča, ki jo je vodil režiser in igralec M. Skrbinšek:
Ibsen H.: Strahovi (prizor med Regino in Engstrandom; igral Engstrand)
Schönherr K.: Zemlja (odlomek; igral Ledenega Gruntarja)

Dopolnitev: Pri predstavi »Kjer ljubezen, tam Bog« (F. Milčinski) sem bil inšpicient (premiera 8. 2. 1922), pri predstavi »Sovražnik ljudstva« (H. Ibsen) sem igral enega izmed delavcev, ki je imel tudi svoj tekst. Premiera je bila 14. 2. 1922. Tako sem v sezoni 1921/22 igral v rednem repertoarju osem manjših vlog, pri dveh predstavah pa sem bil tudi inšpicient.

V pozni jeseni leta 1922 nas je nekaj bivših gojencev Dramatične šole skupaj z nekaterimi amaterji ustanovilo samostojen Ljudski oder, ki bi naj bil amatersko-avantgardističen, kar pa se zaradi pomanjkanja denarja ni posrečilo v tisti meri, kakor smo si nekateri želeli. Ker se nismo hoteli politično opredeliti k nobeni takrat vladajoči stranki (bodisi liberalni ali klerikalni), nismo mogli nikjer dobiti podpore. Nekaj nas je bilo tudi takšnih, ki smo se že usmerjali v socializem, toda pri socialistični stranki, ki je bila revna, nismo mogli pričakovati nobene podpore. Naslonitvi nanjo pa bi nasprotovali tudi drugi člani LO, kakor smo mi nasprotovali kakršnikoli zvezi z liberalci in klerikalci. Hoteli smo biti gledališko napreden Ljudski oder, ki bodi samostojno in neodvisno gledališče za ljudstvo, predvsem za mariborsko delavstvo. Z upravo Narodnega doma, v katerem je bila velika gledališka dvorana z odrom, na katerem so že pred prvo vojno igrali člani mariborskega Dramatičnega društva, smo naredili pogodbo in zbrali v začetku med seboj nekaj denarja, s katerim smo krili najemnino za prve vaje (luč, pospravljanje itd.). Režiral sem dve predstavi in sicer dramo K. Schönherr: Otroška tragedija ter igral tudi najmlajšega brata (premiera 14. januarja 1923) in dramo »Žrtve«, ki jo je v nemščini napisal mizar in odrski delavec-socialist Alojz Petek. Igro sem prevedel, dramaturško priredil in zrežiral. Med drugimi je na predstavi kot fantek nastopil že tudi Edo Verdonik, večjo vlogo pa je imel Maks Furijan. Premiera »Žrtve« z raznimi tehničnimi in političnimi težkočami je bila 2. 5. 1922. Morala bi biti na predvečer 1. maja kot manifestacija za delavski praznik, kar pa so preperečili zunanji politični nasprotniki socializma na ta način, da so pritisnili na upravo Narodnega doma, ki nam je zaradi tega zadnji hip dvorano odpovedala. Predstavo smo morali preložiti na 2. maj. Zato je bila slabše obiskana, ker je bila sredi tedna. Deficit Ljudskega odra se je z njo povečal, hkrati pa so že pred to predstavo nastala v njem politična trenja med člani, med katerimi so mnogi začeli vleči na klerikalno stran, predvsem vodja LO Peršuh. Ta je preskrbel za kritje deficita denar pri klerikalcih. Zato se je v jeseni 1923 preselil Ljudski oder v rokodelsko dvorano v Lekarniški ulici 6. Ker je Peršuh odšel v Ljubljano, se nas je

Mladostni portret Bratka Krefta

Bratko Kreft kot Nikita (Moč teme, 1925)

nekaj članov odločilo, da bomo vsaj začasno skušali svoje gledališke smotre uveljavljati v tem okviru. K tej neklerikalni manjšini sta spadala tudi oba bivša gojenca Dramatične šole Maks Furijan in Franjo Smerdu.

Zrežiral sem dve predstavi:

1. Finžgar F. S.: Veriga (premiera 22. sept. 1923)

2. Cankar I.-M. Skrbinšek: Hlapec Jernej in njegova pravica (premiera 11. dec. 1923). Premiera je bila posvečena petletnici smrti Ivana Cankarja. Jerneja je igral Maks Furijan, študenta pa Franjo Smerdu. S to predstavo sem zaključil svoje delo pri Ljudskem odru tudi iz političnih razlogov, ker je postal golo orodje klerikalne stranke. Zato sem začel takoj s pripravami za umetniško akademijo, na kateri bi nastopili mladi pesniki in glasbeniki, uprizorili pa bi tudi mojo dramo iz dijaškega življenja »Nemoč«, ki sem jo napisal julija—avgusta 1923 skupaj z dramo o agrarni revoluciji v starem Rimu »Tiberij Grakh«, kakšen mesec in pol za tem pa še dramo »Leto 1905« iz prve ruske revolucije, ki sem jo ob Leninovi smrti posvetil v rokopisu njegovemu spominu, vendar sem primerek, ki sem ga dal krožiti, krstil z naslovom »Sonja«. Izpustil sem tudi posvetilo — oboje iz konspirativnih razlogov, saj je kraljevska policija budno preganjala vse, kar je količkaj dišalo po komunizmu.

Umetniška akademija je bila 3. marca 1924. Dramo »Nemoč« sem sam režiral in igral tudi najmlajšega študenta. Najstarejšega je igral Maks Furijan, srednjega pa Franjo Smerdu. Gospodinja-zapeljivko je igrala članica Drame

mariborskega Nar. gledališča Komavlijeva. (Nekaj več podrobnosti je v spremni besedi v I. knjigi IS na str. 577 in dalje.)

V počitnicah 1924 (po maturi) sem za odkritje Kulturnega doma pri Mali Nedelji najprej zrežiral igro s petjem »Volkašin« od F. Milčinskega (premiera 20. julija 1924), nato pa še Nušičevo komedijo »Navaden človek«, v kateri sem tudi igral glavno vlogo mladega Damjanoviča. Premiera je bila 15. avg. 1924.

Naslednje leto sem po vrnitvi z enoletnega študija na dunajski univerzi, kjer sem študiral slavistiko in pri znanem ibsenologu prof. dr. Emilu Reichu moderno dramaturgijo (poleg študija dunajskih gledališč, uprizoril dramo »Moč teme« L. N. Tolstoja ter igral tudi glavno moško vlogo Nikito. Kdaj je bila prva predstava, še nisem mogel natančno ugotoviti. Morala je biti nekje sredi avgusta 1925, ker je o njej poročal novinar in književnik Vekoslav Špindler v mariborskem dnevniku »Tabor« 26. avgusta 1925. Tam piše med drugim:

»Sijajna kreacija je bil Nikita visokošolca g. Bratka Krefta, o katerem čujem, da se resno bavi z gledališko umetnostjo v Reinhardtovi šoli na Dunaju (to je pomota! Opomba K. B.) in ki je imel tudi režijo v rokah. Predvsem njegovi igri je pripisovati, da je bilo navzoče kmečko ljudstvo, ki je v prvih dveh ali treh dejanjih kazalo obilo razpoloženja za smeh, smatrajoč igro bolj za šalo nego za žalostno, tekom četrtega in zlasti petega dejanja po globoko zamišljeni in kakor iz življenja vzeti igri glavnega akterja Nikite tako fascinirano, da tekom petega dejanja nisi slišal v dvorani niti enega smeha, ampak je bilo videti, kako vse globoko občuti neizmerno tragiko človeškega življenja,

Cenzurno dovoljenje (1921)

ki se nekvarno in vendar tako silno učinkujoče odigrava v tem dejanju.« (Tabor, 26. avg. 1925, podpis -vs-, kar je bila šifra Vekoslava Špindlerja.) Vlogo kmeta Pjotra je igral Franček Vičar, ki je že več let po drugi vojni član mariborske Drame. Kakšen mesec pred tem je igral glavno vlogo v burki »Maks v škripcih« (avtor Theodor Körner), ki sem jo na istem odru zrežiral z dijaškimi igralci-rojaki.

Za uprizoritev »Moč teme« sem sam naslikal kubistično inscenacijo in montiral »angleško zaveso«, ker je stara zavesa na boben obupno ropotala pri prejšnjih predstavah. Tolstojevo »Moč teme« sem kljub vsem ugovorom uprizoril tudi zaradi tega, da dokažem, da je mogoče tudi resno in literarno vredno dramatiko z uspehom prikazati preprostemu (vaškemu) občinstvu, ki so ga radi »pitali« s cenenimi burkami in igrami, kar še dandanes ni izumrlo. Z uprizoritvijo »Moč teme« se zaključuje prvi del mojega gledališkega šolanja in avantgardističnega prizadevanja. Njemu sledi drugi del pri Delavskem odru v Ljubljani, ki je bil na mojo pobudo ustanovljen v jeseni 1927. leta pri delavskem kulturnem društvu »Svoboda«.

Premiers pas de Bratko Kreft dans le théâtre

Cinquante ans viennent de passer des premiers débuts théâtraux du metteur en scène et auteur dramatique, académicien Bratko Kreft. A cette occasion on a préparé une liste de ses premières entrées — des représentations publiques de l'École dramatique de Maribor jusqu'à la mise en scène de sa première pièce originale »L'impuissance« qu'il monta lui-même et y joua aussi.

Nous avons demandé à l'auteur de contrôler la liste, mais il nous a surpris avec un supplément détaillé que nous publions en même temps que la liste.

Rudolf Deyl o svojem prvem ljubljanskem letu

Sredi letošnjega aprila je umrl v svojem praškem domu Rudolf Deyl (1878—1972), eden velikih čeških gledaliških umetnikov polpretekle dobe, igralec, ki je pred sedmimi desetletji pomagal graditi temelje poklicnega gledališča na Slovenskem. Kot član mladega dramskega ansambla je v letih 1898—1902 oblikoval na ljubljanskem odru vrsto klasičnih podob — bil je naš prvi Romeo in prvi Laert, pa tudi vrsto vlog v domačem repertoarju — od Jurčičevega Desetelega brata do slikarja Dolinarja v krstni uprizoritvi Cankarjevega »Jakoba Rude«. V svoji knjigi »Zavesa je padla« (Praga 1946) je namenil posebno poglavje Ljubljani. Namesto nekrologa objavljamo — v prevodu prof. V. Smoleja — nekaj odstavkov, ki nam govore o gledališki podobi našega mesta ob koncu prejšnjega stoletja in o igralčevih prvih nastopih na ljubljanskem odru.

Delo Narodnega gledališča je bila skrb Dramatičnega društva. V Operi so biti angažirani pevci različnih narodnosti; Čehinji sta bili primadona Stropnická in koloraturka Št'astná; orkester je vodil Hilarij Beníšek. Edini Slovenec, bariton Josip Nolli, že starejši možak, živčno trzajoč z rameni, je imel krasen, mehke organ in veliko pevsko kulturo. Cvet opernega ansambla je pomnil boljše čase na velikih nemških in italijanskih odrih, sleherni v njem pa je imel z nami vred zasluge za razvoj domačega odra. Fedyczkowski, »junaški bas«, je ječal pod copato svoje žene. Mesto junaškega tenorja je zavzema ogoreli Istran T. Rašković. Ženski in moški zbor je štel 26 oseb in je bil sestavljen večinoma iz pevcev amaterjev, v vsakdanjem življenju obrtnikov in tobačnih delavcev, a s krasnimi glasovi. Orkester je predstavljala vojaška godba pešpolka št. 27. Skušnje so se ob resnih težavah odvijale vsak večer v dvorani Narodnega doma, vendar so se pele opere Lohengrin, Aida in Dalibor, pri čemer je kajpada požrtovalno statirala vsa Drama. Za vodjem Drame I. Borštnikom, ki je bil odšel v Zagreb, je postal glavni režiser Rudolf Inemann z angažmajem za vse leto. Razen njega so samo češke igralce vezale pogodbe na sedem mesecev sezone. Majhna počitniška gaža-sustentacija je nekoliko večala prejemke. Domače osebje je bilo plačano zgolj za čas gledališke sezone, sicer je vsak od domačih igralcev imel svojo osebno zaposlitev. Ante Verovšek, po telesu velikan, res

Mladi Rudolf Deyl

plastičen, zabaven predstavnik kmečkih tipov, je bil vrtnar! Znal je sijajno oblikovati karakterne vloge, pri čemer je uspešnost svojih postav podpiral s popolnim obvladanjem gorenjskega in dolenjskega narečja. Danilo, na gledaliških deskah uglajen bonvivan, ni izdajal čevljarskega mojstra, njegova žena Avgusta, odlična, nadarjena igralka, ki je pozneje dosegala uspehe tudi za morjem, šarmantna subreta Polakova in nadarjena Ogrinčeva so predstavljali jedro slovenske Drame.

Ni dvoma, da bi se bilo slovensko gledališče brez pomoči čeških igralcev le stežka prebijalo in da so češki igralci s svojimi močmi postavljali ne samo temelj njegovemu razvoju, ampak so v vseh ozirih določali njegovo smer. Ljubljansko gledališče je bilo zelo priljubljeno pri podeželanih, bolj kakor pri

tako imenovanih srednjih slojih. V nedeljo so gledališče v celoti zasedli kmetje. Prišli so v pisanih prazničnih nošah, v barvastih telovnikih, s kučmami na glavah, da so zaploskali Desetemu bratu. Smejali so se tako, da so morali igralci igranje ustaviti, pa tudi solz jih ni bilo sram.

Hitro se mi je bližal dan, ko naj bi bil dokazal svoje igralske zmožnosti. Dneva me ni bilo strah. Naglasi in samoglasniki so mi sicer pogosto motili spanje, a dunajske skušnje so me pomirjale in odganjale zadrege. Toda pozabljal sem, da so v Ottovi šoli učitelji kritizirali študenta, zdaj pa naj bi bili moje zmožnosti vrednotili moji krušni očetje. Domišljavost ni bila moja slabost, in ker sem bil temeljito pripravljen, mi ni bilo težko verjeti tovarišem, ki so mi zagotavljali uspeh. Sleherni večer sem se veselo zabaval z njimi v krčmi Pri fajmoštru. Dobro razpoloženje mi je kvaril samo kisli cviček, belordeče vino, ki so ga imeli domačini zelo radi, meni pa je »skupaj vleklo usta in sukalo vrat«.

Dan pred prvo sezonsko predstavo 14. septembra 1898 je bila generalka. Stal sem veliko pred njenim začetkom pripravljen za odrom, prav nič razburjen, vznemirjen zgolj od nestrpnosti. Tedaj so mi prinesli mamino vzpodbudno pismo in brzojavko dr. Perdana z Vrhnike. Brzojavil je: »Nande, ne daj se — glavo pokonci!« Znova in znova sem požiral vrstice in tako nisem opazil, da so me speljale na dvorišče, kamor ni segel mili glas inspicientovega zvonca, ki me je iskal po vseh kotih. Začeta skušnja je bila po moji krivdi prekinjena in na mojo glavo se je usula jezna nevihta razkačenega režiserja. Dobro znamenje! Hrupna generalka napoveduje uspeh. Stvarnost je to vero spet potrdila.

Pod večer sem se počutil nekako slovesno, kakor na velik praznik. Pred predstavo pa me je prevzela čudna negotovost. Nisem se mogel spomniti niti enega stavka svoje vloge, po glavi se mi je vrtinčila mešanica temnih samoglasnikov in premičnih naglasov. Najrajši bi bil iz gledališča pobegnul. Ob četrtna osem so dvignili železno zaveso, v gledališču je nastal šum. Ko sem pogledal v avditorij, sem mogel videti množico ljudi in na njihovih čelih se mi je zdelo zapisano: »Za vsak spodrseljav boš žel posmeh!« V intendantovo ložo moj pogled ni zablodil, tam se je imela odločiti moja nadaljnja usoda. Pozvoni. Čakam na svojem mestu, pripravljajoč se na nastop. Tik pred ukazom, naj nastopim, odkrijem, da nimam klobuka. Nastane beganje, na koncu mi nekdo potisne kdo ve čigav klobuk v roko in me porine na oder. Trenutek v zadregi stojim, strmim v temno globino parterja in odpiram usta. Govorim? Ne vem, a zdi se mi, da slišim zadrženo melodijo svojega glasu. Po nekaj mojih stavkih zavalovi po dvorani pridušen smeh. Telo mi oblije mraz. Moj partner me začudeno pogleda. Lesenim. Zdi se mi, da jecljam. Smeh spet predre do mojih ušes, zdaj razločneje. Zakaj se smejejo? mi šumi v glavi. Vtem se spomnim besed župnika Perdana: »Nande, ne daj se!« Tedaj se v meni nekaj zravnava. Sam pri sebi sklepam, da z odrskih desk ne odidem poražen, osredotočujem se, v meni počasi raste gotovost, in ko zavesa pade, me obkrožijo tovariši in me obsipajo s toplimi besedami hvale, občinstvo pa z nezadržanim ploskanjem izraža svojo zadovoljnost. — »Čemu pa so se ljudje smejali?« sprašujem začudeno. — »Temu, kako dobro ste zadeli barvo svoje vloge,« pojasnjuje režiser. — »Ah, zato,« si oddahnem, »jaz sem pa mislil, da zato, ker sem jecljal.« — Tisti večer mi je dišal kislasti cviček kot najprijetnejši napoj sveta. Moj poštenjak Lohr je v sliki iz življenja Omikanci dosegel pri kritiki in občinstvu

Rudolf Deyl kot Laert
v ljubljanskem Deželnem
gledališču l. 1899

priznanje. Nihče ni verjel, da sem Čeh, po drugačnem naglasu so sodili, da sem Hrvat. Druga moja vloga je bila vloga francoskega ministrskega uradnika v veseloigri *Gospod ravnatelj*, tej pa je sledila vlogica časnikarja Vilibalda v *Tylovih Jurčkovih sanjah*, kjer je naslovnega junaka predstavljal prijatelj Housa. Housi je slovenščina delala večje težave; neupravičeno so mu očitali, da po češko poje — tudi on je postal uporabna moč ansambla.

Jaz sem bil na odru vedno bolj domač in sem se moral vlogam previdno izmikati. Zaupali so mi jih toliko, da bi jih ne bil mogel niti memorirati, razen tega pa sem tudi želel, da bi vloge vsaj deloma razlikoval in jih podprl s svojim mladim igralskim darom. Gledališče je dobilo ljubitelja, kakor ga že dolgo ni imelo, zato ga je hotelo izrabiti v vsem obsegu. Temeljito sem se pripravljaj na svojo prvo klasično vlogo, o katere zahtevnosti me je dovolj poučila dunajska šola. Z verzi so ravnali moji tovariši zelo zelo čudno, moj vzgled pa je posredoval zares užitek. Moj Mortimer v *Mariji Stuart* si je izvojeval pomembno

zmago, predvsem pri dijaški mladini, ki je v Deželnem gledališču močno odločala — vsaj v avditoriju. Moja priljubljenost je rasla, krog znancev se je širil, tudi meni je bila Ljubljana vedno bolj in bolj všeč. — — —

Naključen, raznorodni program ljubljanske Drame je bil pisan kakor cvetoč travnik. Sestavljale so ga redke igre klasikov, vseboval pa je veliko dunajskih lokalnih, po potrebi prirejenih burk. Režiserju Inemannu ni ostajalo vedno dovolj časa, da bi se bil nadrobneje ukvarjal z dramaturgijo in mladimi igralci. Vsak je igral po svoje. Mene je opazil nemški režiser Held in me povabil v pisarno, da se pogodiva za nastop. Engelbert Gangl, jezen ob vabilu ravnatelja W. Schlesingerja, da bi pri njem igral Maksa Piccolominija, je začel po očetovsko paziti name. Mnogo ni dosegel, ker ni bil gledališnik. Jasno je bilo, da v Ljubljani razen igralske gotovosti ne bom nič pridobil, vendar tudi ta gotovost ni bila v škodo. Na pobudo pesnikov Antona Aškercja, Ferjančiča, Cankarja, slikarja Josipa Germa so se mi vendarle nekoliko odprle neke možnosti. Seznanjal sem se z ljudmi, ki so se vračali iz velikega sveta z željo, da bi podirali in gradili, in jaz sem se z veseljem priglasil v njihovo tovarišijo.

Rudolf Deyl sur sa première année à Ljubljana

Au milieu du dernier avril Rudolf Deyl (1878—1972) est mort dans sa maison à Prague. Il était un des grands acteurs tchèques de l'époque précédente qui aida à poser les fondements du théâtre professionnel en Slovaquie il y a soixante-dix ans (1898—1902), quand il fut notre premier Roméo et premier Laert et interprète de plusieurs rôles de notre répertoire. Dans son livre »Le rideau est tombé« (Prague 1946) il destina un chapitre spécial à Ljubljana. Au lieu d'un article nécrologique nous publions ici — dans la traduction du professeur V. Smolej — quelques paragraphes, qui nous offrent un tableau théâtral de notre ville à la fin du siècle passé et nous parlent des débuts de l'acteur sur la scène de Ljubljana.

Ko je bil ta zvezek že pripravljen za tisk, je prišlo sporočilo: poslovala sta se dva ugledna slovenska gledališka delavca,

mr. FEDOR GRADIŠNIK in dr. ANDREJ BUDAL

Bila sta predstavnika istega rodu, rojena skorajda ob istem času in njuno življenje je zastalo skorajda na isti dan (Gradišnik: 20. 1. 1890 — 5. 6. 1972, Budal: 31. 10. 1889 — 7. 6. 1972). Oba sta v posameznih obdobjih svojega življenja usodno posegla v razvoj domačega gledališča in vodila sta dve slovenski gledališki hiši — Fedor Gradišnik v Celju, Andrej Budal v Trstu. Oba sta namenila dober del svojih prizadevanj tudi raziskovanju preteklosti slovenskega gledališča.

Hvaležni smo jima za njuno delo.

Prispevek k podobi Narodnega gledališča v Ljubljani od 1920 do 1924

(Nadaljevanje)

UMETNIŠKO OSEBJE OPERE

ABRAMOVA Varvara — Članica baleta. Odpoved s 30. aprilom 1923 (44); se ji ne dá honorarja za predstavo na božični praznik (66).

ADROVA Mary — Se ponuja za plesalko, nepotrebna (8).

BAJDA — Član(ica) zbor. Se pomakne iz III. v II. kategorijo (33).

BAJDA — Pevec, tenorist. Lipsko, bi bil rad v Ljubljani angažiran; če bi mogel na našem odru uspešno nastopati, bi prišel v poštev za prihodnjo sezono (36); se povabi na poskušnjo (49).

BAJDA Ivan — Član orkestra. Kot blagajnik orkestrskega društva je pri sprejemu plač za člane orkestra prevzel tudi mesečne prejemke za Dušana Sancina; zadeva naj se preišče in uredi (37); vloga za predujem se odkloni (44).

BALABAN Aleksander — Pevec, baritonist. Poviša se mu plača do 3200 dinarjev (49); režiral bo »Cesarsko nevesto«, »Sneguročko«, »Pikovo damo« (51); povišajo se mu dohodki tako, da se angažira še žena, če bo uspela v »Butterfly« (53).

BALABANOVA — Pevka. Glej pod Balaban Aleksander. Pela bo za poskušnjo kot Micaela (50).

BALATKA Antonin — Kapelnik. Prejemki se mu s 1. marcem zvišajo na 4000 kron (10); »Balatka prosi honorar za tiste predstave, katere je dirigiral mesto Neffata in Rukavine, ko sta bila bolna oz. odsotna. Ako je Balatka dirigiral več kot desetkrat, prejme honorar, sicer ne.« (12); se mu povišajo dohodki za 1000 kron (32); dobi honorar — 1000 dinarjev — za glasbo k »Peterčkovim poslednjim sanjam« (38); upravnik Hubad izjavi: »Balatka je slab dirigent in dober korepetitor, kar bi bilo pri pogodbah za prihodnjo sezono uvaževati.« (39); naj pride k upravniku zaradi glasbe k »Kar hočete« (46); dirigiral bo opere »Zapečatenec«, »Gospovetski sen«, »Pasjeglavci«, »Demon«, »Jakobin«, event. »Rusalka« (51).

BANDAR (nečitljivo) — Kapelnik. Iz Novega Sada. Se angažira za zborovodjo (27).

BANOVEC Svétozar — Pevec, tenorist. Naj študira Franja v »Gorenjskem slavčku« (44); se mu določijo prejemki na 1500 dinarjev (49); prošnja za večjo gažo se odkloni (67).

BARLOVIĆ — Režiserka. Prebere se njena ponudba za režiserko (67).

BEKS Zorko — Član zbor. Se mu dovoli predujem (2); dovoli se mu 1200 kron na račun doklad (17).

BETETTO Julij — Pevec, basist. »Zahteve opernega pevca J. Betetta, tičoča se angažmaja ali gostovanja, so previsoke.« (8); »Z Betetom sta sklenjeni dve neugodni pogodbi. Ena za angažma, ena za gostovanje. Prva je posebno kočljiva. Bolje bi bilo plačati penale, nego se je

držati.« (9); »Betetta je povabil upravnik na tri gostovanja. Betetto se drži pogodbe in zahteva osem gostovanj, kar mu je treba ustreči, ker bi upravo sicer tožil. Pel bo dvakrat Kecala, dvakrat Nilakantho, dvakrat Schicchija, enkrat nastopi v Bohemi in enkrat v Rigolettu kot Sparafucile. Gostovanja bi se vršila med 22. V. in 15. VI. 1922. Prijavo smatra uprava izvršeno z dnem, ko je prejel Betetto zadnje njeno pismo.« (18); je še brez stanovanja (27); »Betetto smatra svojo gostovanjsko pogodbo za prekršeno v glavnem zaradi tega, ker ni dobil pravočasno partij v slov. jeziku. Upravnik graja postopanje uprave. Betetto bo pisal in skušal zadevo urediti, kolikor bo v tem položaju mogoče.« (20); se mu povišajo prejemki (32); naj bo predlagan za stalnega člana Opere (38); »Betetto želi imeti stalno pogodbo. Rukavina je za to, da se Betetto drži, treba pa je od njega zagotovila, da ne bo toliko odpovedoval. Naj se ga dobro plača. Pel bi kake štiri partije na leto. Na upravnikovo pripombo, da Betetto meni, da mu ravnatelj ni naklonjen, odgovarja Rukavina, da je on vsem dobrim pevcem naklonjen. Zdi se mu, da bi radi njegovi neprijatelji to pot proti njemu izigrali Betetta, kar se jim ne posreči. Kritike v 'Jutru', na katero je Betetto v 'Slov. Narodu' odgovoril, on ni inspiriral. To je svinjarija. Kdor to govori, klafrá.« (41); operni člani so po plačah razdeljeni v kategorije; zunaj kategorij sta Betetto in Sowilski, »ker imata posebni pogodbi« (49).

BIZJAK-SCHWAB — Plesalka. Bi rada priredila v Operi plesni večer — odškodnina za hišo: 5000 kron. Za plakate, reklamo itd. naj skrbi sama.

BOGOJEVIĆ Ivan — (Pevec, član zbora, orkestra?) Se mu da 150 dinarjev draginjske doklade za otroka (62).

BORKOVCOVA Boža — Se ponuja za plesalko, nepotrebna (8).

BOŽIČ Peter — Sufler. Se poviša gaža na 800 + 400 kron (1); ker je močnejše zaposlen, se mu zvišajo mesečni prejemki (33); tudi Božičeva žena je bila šepetalka (14).

BREČKO Josip — Član orkestra, trobenta. Bi bil rad spet angažiran, zadeva se odloži (27); prosi za spremembo pogodbe (38); se uvrsti v III. kategorijo (39).

BRATUŽ Ciril — Pevec, tenorist. Prejema od 1. marca 1922 dalje mesečno 3300 kron, kar velja do ureditve pogodbe (9); dobi 400 kron predujma (14); se angažira za opero in dramo (25); od 1. januarja dalje prejema 1468 dinarjev (36); »Z Bratužem v prihodnji sezoni ni več računati.« (53).

BRETTSCHEIDER Emil — Član orkestra. Stanodajalec mu je zvišal stanarino; uprava je pripravljena prispevati, če podpiše pogodbo za prihodnjo sezono (42); med tistimi, ki so »odpovedali oz. imajo odpoved« (49).

BREZOVSEK Ivan — Kapelnik. »Ne prevzame dirigiranja 'Fra Diavola'; g. intendant ga pozove in zadevo mirnim potom uredi.« (3).

BUČAR Franjo — Režiser. Se mu poviša gaža na 2500 kron (1); se angažira za bodočo sezono kot korepetitor jezika in revizor opernih tekstov (4); naj si ogleda — po možnosti pod nadzorstvom ravnatelja Rukavine zalogo kulis in garderobe ter izbere vse, kar bi bilo za uprizoritev prihodnjih opernih novitet porabno in potrebno — hkrati z njim naj to opravijo Skružny, Pohan in Trbuhović (10); prosi za prost sedež k vsem predstavam (10); njegova poročila o poslovanju gledaliških delavnic naj pisarna pregleda in o tem poročila na seji (18); glasuje najprej proti, nato za angažiranje Milana Skrbinška (27a); predujem (32); naj poostri kontrolo nad slikarno (37); upravnik Hubad predlaga, naj Bučar postane hišni in odsrski nadzornik, »kot režiserju se mu odpove« (39); predlaga, naj se napravijo odrskemu osebju halje »iz kulisnega platna« (42); režiral bo »Zapečatenec« (42); režiral bo »Lopudsko siroto«, »Maškardni ples« in »Mignon« (51); odklonijo mu prošnjo za povečanje gaže (62).

BUKSEK Rudolf — Pevec in igravec. Njegovo gostovanje se odloži, ker je angažiran nov bariton (38); lahko gostuje kot Sebastiano; honorar 3000 kron plus vozni stroški plus soba v hotelu (40); naj bi gostoval pozneje, vendar še v tej sezoni; nastopil bi v »Tosci« kot Scarpia; honorar največ 1000 dinarjev od večera (42); piše, da bi gostoval v drugi polovici maja; pisarna naj ga vpraša, če ne bi mogel prej — Sebastiano, event. Scarpia (44).

BURJA Peter — Član zbora, potem solist. »Dr. Pavel Kozina je poučeval g. Petra Burjo v solopetju, ne da bi mu bil to kdo od uprave naročil. Zdaj terja upravo za honorar K 3000. — G. Kozini naj sporoči pisarna, da je storil upravnik za gospoda Burjo, kar je mogel in se bo potrudil, da mu preskrbi štipendijo, če bo le količkaj mogoče.« (6); on in njegov učitelj dr. Kozina naj se odločita za kakšno partijo, ki bi jo pel upravi za poskušnjo (16); se angažira

event. po svojem prvem nastopu (36); naj nastopi na nedeljski predstavi »Čarostrelca« in naj študira Alfreda v »Traviati« (44); prosi za zvišanje plače, povabljen k upravniku, predloži se mu nova pogodba, se odkloni (66).

CHLADEK Marija — Plesalka. Se pritožuje zaradi novododeljene garderobe (27).

CVEJIĆ Nikola — Pevec, baritonist. Zvišanje prejemkov (32); isto na mesečnih 1850 dinarjev (39); študira naj Lovra v »Gorenjskem slavčku« pa tudi Chansonetta; se mu da dopust, ker mora zaradi vojaških obveznosti v Beograd (44); dovoli se mu predujem (62); zviša se mu gaža, kar uredi upravnik (64).

ČADEŽ — (Pevka.) »Želi za poskušnjo peti. Določi se naj, kdaj jo upravnik, ravnatelj in kapelniki lahko slišijo.« (13).

ČAP Otokar — Član orkestra, rog. Je pripravljen sprejeti mesto III. hornista; to uprava sprejme ter ga angažira; kontrakt naj bo strog (25); prošnja za zvišanje gaže se odkloni (44); zaradi »nadmerne« zaposlitve hoče 200 dinarjev več na mesec; ker mu je otrok umrl in je žena bolna, se mu dovoli podpora (58).

ČERNY Ludvik — Član orkestra, oboa. Prosi za predujem za nakup oboe (41); se mu vrnejo odtegljaji za instrument (58).

De SPILLER — (Sodelavka v zboru.) Sodelovala v zboru, za marec dobi 250 dinarjev (44); se nastavi za tri mesece, dobi 2400 kron na mesec (44).

DEBEVEC Pavel — Pomožni režiser. Se mu zvišajo prejemki na mesečnih 6000 kron (32); obdrži režijo opere »Čert a kača« (35); dobi ukor, ker se ni pokoril pozivu delavca-gaslica, naj se umakne od kulise (41); sedanji režiserski pomočnik se angažira v bodoči sezoni za »male solopartije« (42); uprava ga obdrži le za »male partije«, druge njegove želje — prevajanje, dramaturški posli, režiranje — se odklonijo (44); mesečni prejemki se mu določijo na 1800 dinarjev (49); dodeli se mu režija oper »Mozart in Salieri« in »Janko in Metka« (63); prošnja za povišanje gaže se odkloni (67).

DEŽMAN — »Zborov pevec«. Ker je bolan, dobi mesec dni dopusta (9); se mu dovoli 1500 kron predujma (17).

DOBROVOLSKI — Zborovodja. Prosi za honorar za prekomerne predstave. »Kakor za zbor ne velja to tudi zanj.« (20).

DRENOVEC Joško — Član zbora. Gaža se mu poviša na 1000 kron (3).

DRVOTA Josip — Pevec, tenorist. Gaža se mu zviša na mesečnih 5000 kron (3); »Drvota je pisal upravniku o svojem bednem položaju. Upravnik je pooblaščen, izplačati mu izredno doklado do 6000 kron.« (13); dovoli se mu posojilo v znesku 4000 kron (17); se še ni oglasil, zato »se smatra njegov izstop v smislu pogodbe za definitiven« (34); Štularjevi, materi dveh nezakonskih otrok pokojnega Drvota, naj se na njeno prošnjo dovoli 1000 dinarjev podpore (38); »Uprava bolnice zahteva za zdravljenje Drvota, naj plača gledališka uprava razliko med III. in II. razredom, v katerem se je Drvota zdravil. Stroške III. razreda je plačala bolniška blagajna. Takrat je poslovala in pobirala redne mesečne prispevke blagajna Udruženja. Naj ta plača.« (40).

ERKLAVC Pavla — Članica zbora. Je v II. kategoriji, a prejema dohodke I. kategorije (27); njeni prošnji glede polnih prejemkov se ne more ugoditi (60).

FERŠNIG Edvard — Član orkestra, čelo. Je prvi soločelist ter se pritožuje proti angažmaju še enega soločelista (28); na predlog ravnatelja Rukavine se angažira za II. čelista; angažira se ga le proti pogojem, da podpiše pogodbo z naslednjimi pripombami: »Igra vse, kar se mu dodeli. Odpoved je mogoča vsak mesec na mesec dni brez napovedbe vzroka.« (Seja 28 je vsa posvečena sporu med soločelistom Feršnigom in Planertom. Spor se je končal z naslednjim dogovorom: »Ravnatelj določi sporazumno s kapelniki, pri katerih operah bo igral kot soločelist Planert, pri katerih pa Feršnig. Soločelist sedi, kadar kot tak igra, pri prvem pultu na desni strani, drugi soločelist, ki kot tak ne igra, pa pri drugem pultu na desni strani«); med tistimi, ki so odpovedali (49); terja 200 din, a se odbije na predlog zastopnikov orkestra (66).

FILIPOV Boris — Član zbora. Je javil, da je bolan, a je s članico zbora Maslenikovo sodeloval na nekem koncertu v Kranju; naj se takoj odpustita (10); se mu dovoli predujem 300 kron (18).

FINJKO Ivan — Član zbora. Baritonist Finjko »naj se posluša« (27).

FLEGO Branko — Član orkestra, oboa. Dovoli se mu predujem za nakup novega instrumenta (59).

GAJ-JERMANOVA Franica — Pevka. Se odpusti, ako se dobi nadomestilo (1); glede njegovega definitivnega angažmaja »se odloči po današnji predstavi Zrinjskega« (63).

GOJZNIKAR Štefan — Član orkestra, pozavna. Se pomakne v II. kategorijo (58).

GOREC Marja — (?) Prosi za angažma, povabi se jo na razgovor (61). (Morda za Dramo.)

GOSTIČ Jože — Član zbora, kasneje slavni tenorist. »Korist Gostič bi moral prejemati že davno plačo, ki gre koristom prve kategorije. Naj se to uredi.« (10); se premakne v I. kategorijo (32); se mu dovoli 100 dinarjev študijskega prispevka za čas študija na konservatoriju (62).

GRABOWSKY Emil — Član orkestra, 1. violina. Med tistimi, ki so odpovedali oz. dobili odpoved (49).

HABIČ Fran — Inšpicient. Se mu prizna za 83-letno mater, ki jo vzdržuje, draginjska doklada (32); se mu zviša plača na skupnih mesečnih 4524 kron (38); ob 25-letnici dela mu uprava daruje tisoč dinarjev (41); se mu povišajo prejemki na 1800 dinarjev, hkrati podpiše pogodba za sezono 1924/25 (66).

HERZOG Lojze — Korepetitor. Dovoljen mu je dopust 14 dni na podlagi zdravniškega spričevala (14).

HONNERLEIN Mirko — Član orkestra, I. violina. Ravnatelj Rukavina predlaga, naj »se prideli II. violini« (39).

HORINA (HORYNA) Fric — Član orkestra, II. violina. Bi rad o počitnicah igral zunaj gledališča. »Se mu do preklica dovoli, toda njegova počitniška zaposlitev ne sme škoditi gledališču.« (56); se vsled samovoljnega odhoda iz Ljubljane in igranja v Zagorju »pozove na odgovor in globi« (63).

HRAZDIRA — Se ponuja iz Splita. Želi mesto kapelnika, ki pa ni prosto. Morda bi prišel v pošteev za zborovodjo (27).

HUBAD Matej — Upravnik Narodnega gledališča kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani. Navzoč skoro na vseh sejah, poroča in odloča (glej npr. poročilo o potovanju na Dunaj in v Prago — seja št. 30); nastopna izjava (9); upravnik in oblasti (Žerjav, Pribičević, Marinković (15); se pelje na 50-letnico Narodnega pozorišča v Beogradu (38).

HYBAŠEK Vojteh — Duhovnik, glasbenik, profesor. Naj se mu pošlje v prevod Dvořakova opera »Jakobin« (30).

JAKL Anton — Član orkestra, 1. violina. Ker je večerni član orkestra, se mesečni honorar sorazmerno poviša (26); se mu dovoli 2000 kron prispevka (27).

JANČAR Roža — Članica baleta. Se ne udeležuje vseh predstav — v bodoče bo pri najmanjšem podobnem prestopku odpuščena (18); se ji da strog ukor — »Imela je zdravniško spričevalo, da ima influenco in mora ostati 2—3 dni v postelji, a ona je odpotovala.« (66).

JARO Míra (?) — Odločitev glede nje bo v soboto opoldne (59); naj se pozove »na angažma« (67). (Morda za Dramo?)

JELENC Marija — Članica zbora. Se ji zviša mesečna plača za 1000 kron s pripadajočimi dokladami (5).

JELNIKAR Franc — Član zbora. Se mu dovoli 400 kron predujma (18); prosi za spremembo pogodbe in s tem združeno zvišanje plače, a uprava vztraja pri podpisani pogodbi (38); prosi za preemistev iz III. v I. kategorijo, a ga Rukavina slabo klasificira, zato se prošnja odkloni (42); se pomakne v II. kategorijo, »to pa le v slučaju, da redno in vestno vrši svojo dolžnost« (60).

JERAJ Karel — Dirigent, korepetitor, član orkestra, viola. »Prvi goslač orkestra prof. Jeraj postane takoj korepetitor, ko pride na njegovo mesto nov godbenik.« (30); pozneje se mu določi doklade »za obširnejšo zaposlenost« (32); se mu prizna 4000 kron »za dirigiranje, komponiranje nekaterih sklepov in predelavanje nekaterih mest partiture »Gorenjskega slavčka« (34); postane korepetitor in kapelnik, dohodki se mu zvišajo na mesečno 2321 dinarjev (36); izjava upravnika Hubada: »Zdaj bo dirigiral opero ‚Janko in Metka‘. Se bo videlo, kaj zna.« (39); uvrsti se ga v orkester, zraven bo korepetitor (49).

JERMOLJ Albert — Član orkestra, I. violina. Angažiran (32); »Dobi za sviranje II. flavte mesečno doplačilo 300 din.« (62); napreduje v II. kategorijo (67).

JEROM Josipina — Članica zбора. Se ji zviša gaža za 300 kron (2); se ji trenutno ne dovoli v I. kategorijo (58).

JOHANES Hugo — Harfist. Naj se angažira (19, 20); treba ga je opozoriti, »da bo oženjen težko našel pri nas stanovanje« (21).

JUG — Povabljen na pevsko preizkušnjo (51).

JURIČ — Akademik, ponuja se v zbor, zavrtnjen (59).

KALČENKO Vera — Članica baleta. Se ji odpove (44). Se ji ne da honorarja za predstavo na božični praznik (66).

KALINA Olga — Pevka solistka. Prosi na podlagi zdravniškega spričevala za takojšen odpust. Se ji dovoli s koncem aprila 1922 (15).

KALOUSKA Hana — Pevka solistka. Poje »odslej dalje« Lolo v »Cavallerii« (10).

KANTOR Gustav — Član orkestra, viola. Dovoli se mu 2000 kron predujma (9); je še brez stanovanja (27); se mu dovoli za solo v »Čarostrelcu« od vsake predstave 30 dinarjev (44).

KARAS Franjo — Član orkestra, trombon, pozavna. Upravnik Hubad predlaga, naj se mu odpove (39).

KATTNER Ivana — Pevka solistka. Hubad je na Dunaju angažiral sopranistko Kattnerjevo, »mladostno dramatično sopranistkinjo« (29); naj pove, koliko plačuje za pouk slovenščine (34); ravnatelj Rukavina z njo ni zadovoljen, bo alternirala s Thalerjevo (35); Rukavina predlaga, naj se ji odpove (39); se ji dovoli stanovanjski prispevek (60).

KLIER Anton — Član orkestra, pozavna, trombon, Premik iz II. v I. kategorijo (38); posebna komisija naj odloči, v katero kategorijo se uvrsti (38); ima bolno ženo, dobi 250 dinarjev izredne bolniške podpore (44).

KOCUVAN — Se ji namesto honorarja za predstave v januarju plača ukovina na konservatoriju (66); se je ne more angažirati (67).

KOGOJ Marij — Korepetitor. »Prosi za mesto dirigenta. Za zdaj ga ni mogoče nastaviti.« (12).

KOMAROV — Režiser in baritonist iz Prage. Bi bil rad v Ljubljani angažiran (14).

KORENJAK Olga — Pevka solistka. Naj študira Anko v »Čarostrelcu« (44).

KOVAČ Leopold — Pevec, tenorist. Ker je tri večere zaporedoma pel tri velike vloge, se mu prizna izreden honorar 800 kron (10); na prihodnji predstavi poje Cavaradossija (20); se mu za izvajanje glavnih partij pri šestih zaporednih predstavah prizna 2000 kron izrednega honorarja (23); se mu povišajo mesečni prejemki, tako da je plačan enako kot Sowilski (29); želi spremeniti akontacijo v predujem (32); ravnatelj Rukavina predlaga, naj se mu »dodele le druge vloge in izjemoma prve« (39); naj študira Franja v »Gorenjskem slavčku« (44); se mu znižajo prejemki za 250 dinarjev mesečno (49); v garderobi mu je ukradena zlata ura, hoče, da mu uprava plača odškodnino; ta »mu ne gre« (56); prošnja za zvišanje gaže in odškodnino za ukradeno uro se zavrne (62).

KOVAČIČ Tinca — Članica zбора. Se angažira, III. kategorija (27).

KOZINA dr. Pavel — glej pod BURJA Peter.

KRIŽAJ Josip — Pevec, basist. Računajo nanj kot gosta (9); gostoval bo po veliki noči kot Kecal, Faust in Boris; pogoji enaki kot za pevko Vesel-Polo: 2000 kron, vožnja Ljubljana—Zagreb in nazaj v II. razredu, soba v hotelu (13); za sokolski zlet bi bil na programu »Boris« s Križajem (15).

KRZISZTALOWICZ — Pevka, koloraturka. Se pogojno angažira, je še brez stanovanja (27).

KRŽE — Član zбора. Se mu dovoli predujem (18).

LAPAJNE-ŽURAJ Minka — Članica zбора. Se ji zviša mesečna plača na 1000 kron s pripadajočimi dokladi (5); se ji dovoli predujem (17); se ji prizna draginjska doklada za mater, ki jo vzdržuje (32); prošnja za premestitev v višjo kategorijo se odstopi ravnatelju in Neffatu (62).

LAUN Vaclav — Član orkestra, klarinet. Bi rad kupil dva klarineta — uprava naj mu da denar, v prihodnji sezoni naj se mu mesečno odteguje (7).

LEDVINA — Kapelnik. Hubad ga je spoznal v Pragi. Prišel bi v poštev kot zborovodja. Se angažira. Dala se mu bo tudi prilika dirigirati par oper. Tudi njegova žena (plesalka) se angažira (29). (Do angažmaja ni prišlo.)

LEDVINA — Plesalka. Glej pod Ledvina — kapelnik.

LEVAR Ivan — Pevec, baritonist. Odklanja vloge (9). »Levar je odklonil vlogo Kaline v operi 'Skrivnosti'. V dostavno knjigo je zapisal: Ne sprejemem, prosim za postopanje proti meni. — Ravnatelj Rukavina naj sporoči pismeno, kaj in zakaj je Levar odklonil.« (12). Levar je do zdaj odklonil naslednje vloge: Alberta iz »Wertherja«, konzula v »Butterfly«, Schicchija in Kalina v »Skrivnostih« (13); ker je pel trikrat zapovrstjo, se mu prizna 2000 kron izrednega honorarja (34); »pozove« se na odgovor, zakaj ga ni bilo k skušnji (63).

LEWANDOVSKA Vladislava — Pevka. Vrnejo se ji potni stroški, njeni mesečni prejemi so 3000 kron (6); za štirikratni zaporedni nastop prejme 250 dinarjev izrednega honorarja (38); naj poje odslej Ninon v »Gorenjskem slavčku« (44).

LISENKO — Se ga povabi »glede igranja pri baletu« (63).

LUMBAR Gabrijela — Članica zбора. Se ji zviša plača na 1000 kron s pripadajočimi dokladami (5).

LUTOVA (Ljutova) Elizabeta — Članica baletnega zбора. Se ji odpove (44); se ji ne da honorarja za predstavo na božični praznik (66).

LOVŠE Pavla — Pevka. Ne bo pela »Hoffmanovih pripovedk« (9); »Lovšetovi je zvišal upravnih mesečne prejeme iz utilitetnih razlogov. Ceneje je, če se plača Lovšetovi zviša, kakor pa da bi plačevali za njene vloge drage goste.« (14). Upravnik želi, naj se Lovšetovi ne dajo samo koloraturne partije, temveč tudi druge (15); ni sklenila pogodbe, zdaj ni koloraturke (26);

LUKAN Franc — Član zбора. Se angažira z mesečnimi prejemi 2800 kron. »Od tega se plačuje Glasbeni matici zanj ukovina, ostanek pa se mu izroča.« (27).

MAGOLIČ — se mu dovoli predujem (2).

MANNER Josip — Član orkestra, flavta. Med tistimi, ki so odpovedali oz. imajo odpoved — uprava bi ga rada pridržala (49).

MARK V. Vladimir — Režiser. (Bil v Ljubljani že 1918.) »Višji režiser Vladimir Marek se po možnosti pridobi za opero pod temi pogoji: njemu in njegovi soprogji subreti Skalski, ki jo bo mogoče rabiti v manjših opernih vlogah, se ponudi mesečno skupnih K 8000 in sicer Mareku 5000 in soprogji 3000. Marek dobi poleg tega režijski honorar. Prevoz pohištva iz Brna v Ljubljano in selitvene stroške sploh povrne Narodno gledališče ljubljansko. Po možnosti se mu preskrbi v Ljubljani stanovanje. V češki penzijski fond bo plačevala uprava za Mareka prispevek, kakor je plačevan zdaj. Ta pogodba se sklene za šest let.« (8); Mareku naj piše pisarna takoj, kaj je z materialom za »Tajemstvi«, ki je plačan (13); pri Mareku v Brnu naj se še enkrat urgira glasbeni material opere »Tajemstvi« (18); »Marek naj bi prišel urediti režijo 'Jenufe' in 'Tajemstev'. V tem pogledu naj se obrne pisarna zaradi privoljenja na njegovega intendanta Steha v Brnu.« (30); »Marek vpraša glede angažmana. Želi, da bi bila angažirana tudi njegova žena, operna subreta. Uprava mu ponudi: njemu 2500 din mesečno, ženi 1800 mesečno. Žena bi morala k drami.« (46). Na prihodnji seji je bilo sklenjeno tole: »Režiserju V. Mareku je ponudila uprava: njemu 2500 dinarjev mesečno, njegovi soprogji 1800 dinarjev. Stavil je na to svoje zahteve. Pisarna mu naj sporoči: 1. Mesečnih prejemkov se mu prizna 2800 dinarjev. 2. Sprejet je za režiserja s točko v pogodbi, da se bo moral gibati glede nabav za nove režije vedno v okviru sredstev, ki mu jih bo mogla dati na razpolago uprava. 3. Po »Uredbi o Nar. pozorištu v Beogradu«, ki velja za ljubljansko gledališče, ni mogoče imenovati Mareka za šefrežiserja, ker tega mesta ni. 4. Za več let angažira lahko le Ministrstvo prosvete. Uprava je pripravljena za to pozneje prositi. 5. Selitvenih stroškov iz Brna v Ljubljano, ki bodo zaradi valutnih razmer gotovo visoki, ni mogoče kar tako prevzeti. O tem izdatku naj bi odločila vlada. 6. Stanovanje — velika težava. Garantirati ga ni mogoče. Uprava se bo potrudila kaj najti. 7. Soproga ne more nastopati samo v glavnih vlogah veseloiger, temveč tudi drugod. Ponudimo ji 1800 mesečno. 8. Hčerka bi se učila harfo pri harfinistki privatno ali v konservatoriju Glasbene Matice.« (47). (Pogajanja so se razbila — Marek ni prišel v Ljubljano.)

MAROLT — Sufleza. Igra klavir pri baletnih skušnjah. Se dodeli baletu (33); ravnatelj Rukavina predlaga, naj se ji odpove (39); »Šepetalka Maroltova se več ne angažira.« (53).

MARŠEVA — (?) Naj se ji izplača doklada, ki ji po pogodbi gre (5, 6).

MASLENIKOVA — Članica zbora. Glej pod FILIPOV (10, 14).

MATAČIČ Lovro — Kapelnik. Je še brez stanovanja (27); se mu zvišajo mesečni dohodki za 1000 kron (32); dobi 500 dinarjev bolniške podpore (36); dirigiral bo »Novelo od Stanca«, »Lopudsko siroto«, »Maškaradni ples«, »Notredame«, »Carsko nevesto«, »Mrtve oči« in »Porina« (42, 51); se pozove na odgovor (?) (66); se mu dovoli 1000 dinarjev predujma (66).

MATAČIČ Karla — Pevka. Lahko nastopa za honorar (27); se ji zvišajo mesečni prejemki za 2000 kron (32).

MEDVED Jakob — Član orkestra, kontrabas. Napreduje iz III. v II. kategorijo (32); ravnatelj Rukavina predlaga, naj se mu odpove (39); med tistimi, ki so odpovedali ali imajo odpoved, vendar želi ostati (49); pride pred paritetno komisijo (53); se angažira za prihodnjo sezono, vendar »proti vsak čas možni enomesečni odpovedi brez navedbe vzroka« (56).

MENCIN Ivan — Član zbora. Se mu poviša gaža na 1000 kron (3); se pomakne v I. kategorijo (27).

MENCIN Marija — Članica zbora. Ostane v III. kategoriji, prejema dohodke I. kategorije (27); njena vloga se še ne more upoštevati, ker še ni znan zakon o članih državnih gledališč (60).

MICHL Josip — Profesor Glasbene matice, član paritetne komisije, pred katero pride član orkestra Jakob Medved (53); se mu dovoli »za izven predstave od slučaja do slučaja prosta vstopnica kot poročevalcu Češke hudebne matice« (64).

MIKOLIČ Fran — Član orkestra, 2. violina. Se mu dovoli doklada za mater (39).

MISIČ Marija — Članica zbora. Prosi za spremembo pogodbe in s tem združeno povišanje plače — uprava pa vztraja pri podpisanih pogodbah (38); se ji trenutno ne dovoli v I. kategorijo (58).

MOHORIČ Franc — Pevec solist. Se mu poviša gaža za 300 kron, angažiran je tudi za Dramo (25); ravnatelj Opere Rukavina predlaga, naj »se prideli zboru in rabi le za manjše partije« (39).

MUCK Karel — Član orkestra, 1. fagot. Se mu dovoli predujem (17); je še brez stanovanja (27); fagotista Muck in Pokorny igrata več kakor drugi člani orkestra, ker sta le dva in morata vedno oba sodelovati. »Uprava jima je pripravljena mesečno nekaj dodati k plači, če ne nasprotujejo temu zaupniki orkestra.« (32); stanodajalec mu je povišal stanarino; uprava je pripravljena nekaj prispevati, če podpiše pogodbo za bodočo sezono (42); se mu dovoli predujem (59).

NASTE, dr. — Pevec. Njegovo gostovanje se odloži »po možnosti repertoarja« (63).

NAVAL-POGAČNIK Franc — Pevec (gost). Je pripravljen prihodnjo sezono gostovati; nastopiti želi v Carmen, Traviati in Bajazzu (44).

NEFFAT Anton — Kapelnik. S 1. marcem 1922 se mu mesečni prejemki zvišajo na 4000 kron (10); zvišajo se mu prejemki za 1000 kron (32); »Zborovodja Nefat želi v zbor še dva soprana in dva basa.« (39); na njegov predlog je zbor izpopolnjen (44); dirigiral bo »Lopudsko siroto«, »Traviato«, »Sneguročko« in »Mignon« (51); dovoli se mu sodelovanje pri dobrovoljni akademiji (59).

NOVY Emanuel — Član orkestra, viola. Se mu dovoli predujem 1600 kron (18).

ORKESTER — Glej 24 (kolektivna pogodba), 32, 39, 42, 45, 48, 51, 56, 59, 60, 61 (afere, odpovedi, spremembe, postavitve nekaterih članov pred paritetno komisijo, pri vseh predujmih se zahteva jamstvo Zveze godbenikov za Slovenijo, vsem članom orkestra se poviša plača ipd.)

PARHOMENKO — Član zbora (?). Posluša naj se »zborovi pevec« — baritonist (27).

PARIK — Član orkestra. Prosi za predujem na račun doklad. Ni mogoče. (18).

PARMA Viktor — Skladatelj. Lastništvo »Zlatoroga« in spor z dunajsko Edition Slave (6, 8, 13, 16).

PAUER Franc — Korepetitor. Prošnja za zvišanje gaže odklonjena (61); dovoli se mu 500 dinarjev predujema (65).

PAULUS Rudolf — Član orkestra, čelo. Za marec 1923 prejme 20 dinarjev honorarja od skušnje, 40 od predstave (44).

PIRNAT Jernej — Član zbora (?). Posluša naj se »zborovi pevec« — basist (27).

PLANERT Valter — Član orkestra, čelo. Je še brez stanovanja (27); spor s čelistom Feršnikom (28); Wirsing, koncertni mojster, ga oklofuta, na upravi pa, kamor sta oba poklicana, »se popolnoma sprijaznita« (45); med tistimi, ki so odpovedali oz. dobili odpoved (49).

POGGIOLESSI Greco — Baletni mojster. Upravnik Hubad ga je spoznal v Pragi, kjer je 18 let deloval pri nemškem gledališču kot baletni mojster. Njegova soproga je plesalka in bi tudi hotela biti angažirana. Naš balet bi se moral po mnenju Poggiolessija spolniti vsaj na 12 članic. — Poggiolessi in žena se angažirata — ona kot baletna plesalka, on za baletnega mojstra (29); se mu poviša plača za 1000 kron (35); želi povišanje plače še za 250 dinarjev, hoče baletno dvorano, lastno garderobo, benefico, drugo stanovanje in stalno igralko klavirja; povišanje plače nemogoče, benefica tudi, stanovanj ni (38); je pripravil spored za plesni večer; uprava si prireditev najprej sama ogleda (42).

POHAN Vaclav — Baletni mojster. Naj si ogleda fundus (10). Prosi za dopust od 5. do 12. aprila (1922). Za vzrok navaja družinske razmere. Dopust se mu dovoli, če jamči za dostojne predstave baleta »Bajaja« tudi ob času, ko bo odsoten (12).

POKORNY Josip — Član orkestra, fagot. Naj bi dobil večjo plačo — enako kot Muck; glej pod Muck Karel (32).

POLJAK Helena — Balerina. »Gospa Poljakova se je pritožila, da je bilo na njenem večeru pet neprodanih lož v obračunu, dasi so bile vse zasedene. Zadevo uredi g. ravnatelj Rus.« (6); nadzorstvo in umetniško vodstvo baleta prevzame Poljakova (21).

PONIKVAR Mara — Članica zbora. Je bolna in ne bo mogla več sodelovati. Ko bo njen izstop definitiven, se angažira na njeno mesto Ramšakova (42).

POVŠE Radko — Član zbora. Se mu poviša gaža na 1000 kron (3).

PRIMOŽIČ Robert — Pevec solist (Zagreb). »Bi mogel tudi gostovati« (9).

PUGELJ Mirko — Pevec solist. Ob angažiranju se mu je obljubilo, da se mu zviša gaža, če bo ustrezal; od 1. januarja 1923 prejema mesečno 1000 dinarjev (36); se mu na prošnjo prizna enkratni izredni honorar za nadmerno število nastopov v znesku 1000 dinarjev (42); se mu zvišajo prejemki na 1300 dinarjev (49); se mu izplača 200 dinarjev za zaporedne predstave (64); se mu dovoli predujem za nabavo fraka (66); prošnja za zvišanje gaže se odkloni (67).

PUNTA Ladislav — Fagotist. Bi bil rad v Ljubljani angažiran; zdaj zasedeno; uprava bi ga sprejela pozneje, če bo mogoče (35).

RAMŠAK Angela — Članica zbora. Se angažira — glej pri Ponikvar Mari (42); se sprejme proti enomesečni odpovedi v zbor, mesečni prejemki 600 dinarjev (44).

RAUH Janka (teško čitljivo!) — Baletna mojstrica. Se ponuja za angažma; uprava sklene, da bo poskušala »rešitev zategniti do decembra, da se prej vidi, kako je s Trobischem (glej še pod Trobisch Aleksander) (59).

REPERTOAR — operni, poglobitnejši podatki: 9, 26, 33, 35, 38, 41, 51, 54.

REWICZ Janina — Pevka solistka. Želi povišek plače, se odloži (32); se ji povišajo prejemki za 600 kron (33); se ji za prihodnjo sezono odpove; prosi prispevka za nabavo toalet (Carmen); naj predloži račune (40); spet prosi za isto, se odloži (41); njeni zahtevi po zvišanju plače se ne more ugoditi (61).

RIBIČ Ivanka — Članica zbora, pozneje solistka. Se ji dovoli 2000 kron za nabavo toalet (26); hoče angažma kot solistka, dovoli se ji preizkušnja (53); hoče biti angažirana kot solistka: Rukavina bi rad, da ostane v zboru, »ker je treba tudi v zboru dobrih moči«. Odloči se, da poje na poskušnji (56).

RIGO dr. Aleksander — Pevec solist. »Preskrbijo se informacije glede Rigovega stanovanja.« (62); se povabi na razgovor glede angažmaja (67). (Je bil tudi angažiran.)

ROHRMAN — Pevka. Povabljena na pevsko preskušnjo (51).

ROMANOVSKI Stefan — Pevec solist. Prosi za zvišanje gaže in za prispevek k nabavi obleke, ki jo je potreboval za opero »Butterfly«. Glede zvišanja bo govor ob sklepanju novih pogodb, k nabavi obleke pa naj se mu določi prispevek (10); poljski konzul v Zagrebu prosi, da bi Romanovski in Zathey gostovala na prireditvi ob poljskem narodnem prazniku v Zagrebu (16); koga angažirati na mesto Romanovskega, ki ni več obnovil pogodbe (26).

ROPAS Zora — Pevka solistka, alt. Prosi za angažma, naj naštudira Suzuki (36); je povabljena na preskušnjo (49); datum preskušnje (51); se ji zvišajo prejemki na 1500 dinarjev (58); prosi za zvišanje, povabljena k upravniku (66); prošnja za zvišanje se zavrne, dobi pa 100 dinarjev stanovanjskega prispevka (67).

ROŽMANC Marija — Članica zbora. Se pomakne v III. kategorijo (58).

RUČ Aleksander — Korepetitor. Je še brez stanovanja (27); uprava naj mu plača ostanek dolga za premog in prispeva k stroškom za napeljavo elektrike v njegovem stanovanju (42); želi nekaj več prejemkov kot v končavajoči se sezoni — o tem se bo uprava z njim pogajala (53).

RUKAVINA Friderik — Ravnatelj opere, dirigent in režiser. Opravlja nadzorstvo predstav — nehonorirano (9); izjavlja, da mu spriča do zdaj sklenjenih angažmajev pri vsaki že naštudirani operi manjkata po dva in po več pevcev oz. pevk glavnih vlog (25); se udeležuje vseh sej, na njih poroča o vseh problemih Opere, pripravlja repertoar (27); uči zbor za opero »Mefistoteles« in dobi za to 50 kron na uro (31); režira in dirigira opere »Aida«, »Figarova svatba«, »Pikova dama«, »Königskinder«, »Porin«, »Rusalka«, »Tanhäuser« (42, 51); poroča o pripravah gostovanja z »Aido« v Zagrebu (65); opozori na tenorista Guhasova iz Beograda (67).

RUMPL (Rumpelj) Emil — Pevec solist, angažiran v Ljubljani že 1919 in 1920. »Rumpelj prosi za gostovanje. Ker smo glede gostovanj basistov v obveznih pogodbah s Križajem in Betetom in smo te pogodbe sklenili že pred meseci, mu ne moremo za zdaj ustreči. Kdaj pozneje bomo njegovi želji po možnosti ugodili.« (18); njegovo gostovanje se odloži (64).

SAVIN Risto (Širca Friderik) — Skladatelj. Prosi, naj se obvesti njega in ravnatelja zagrebške opere Milana Sachsa o prihodnji uprizoritvi »Lepe Vide« (7); »Skladatelj opere ‚Gospodovski sen‘ je razžaljen, ker se mu je povedalo, da je treba njegovo partituro še v tem in onem urediti.« Za slučaj, da bi »Gospodovskega sna« ne bilo mogoče uprizoriti, pride v poštev »Zrinjski«.

SCHMIDINGER — Violinistka. Igra pred Rukavino in Jerajem (67).

SEVASTJANOV Vasilj — Režiser. Režiral bo »Novelo od Stanca«, »Onjegina« in »Lopudsko siroto« (42); režiral bo »Novelo od Stanca« in »Traviato« (51); ga za prihodnjo sezono ne nameravajo angažirati (53); naj se ga predčasno obvesti, da prihodnjo sezono ne bo več angažiran (63); njegov dopis glede oblek zbora v »Traviato« se vzame na znanje (64).

SFILIGOJ Ljubica — Pevka solistka. Prosi za zvišanje plače, predloži naj račun za nadaljnje šolanje glasu (40); prizna se ji mesečni študijski prispevek 150 dinarjev; »Sfiligojeva se dalje glasbeno izobražuje in nastopa v operi izredno mnogo in marljivo.« (42); čas za odpoved se podaljša za en mesec (49); dovoli se ji za drugo zaporedno predstavo 50 dinarjev honorarja (62).

SIMONČIČ Maks — Član zbora. Naj išče in skrbi za sobe in stanovanja gledališkega osebja. »Za vsako dobljeno sobo mu plača uprava 100 dinarjev nagrade, za stanovanje primeroma več.« (17).

SIRKES dr. Josip — Pevec solist. Hubad ga je poslušal na Dunaju. Povrnejo se mu stroški za pot s Poljskega v Ljubljano v znesku 1399,20 dinarjev (32). (Je bil angažiran.)

SIRKES — Plesalka. Se ne angažira (44).

SKALSKA — Pevka, subreta. Glej pod Marek Vladimir.

SMOLENSKA Vera — Pevka solistka. Predloži seznam predstav, v katerih je sodelovala v februarju, marcu in aprilu 1922; dvanajst je prekomernih in za te dobi običajen honorar (18); dovoli se ji študijski prispevek 100 dinarjev do preklica (58).

SMREKAR Alojz — Član orkestra, rog. Se mu prizna doklada za mater (44); dobi primeren honorar za igranje 1. roga pri »Brivcu«, prošnja za uvrstitev v I. kategorijo pa se odbije (65);

se mu dovoli za letošnje predstave »Slavčka« po 15 dinarjev honorarja za I. rog (66); pride v II. kategorijo (67).

SOVILSKI Marcel — Pevec solist. (Mož Janine Rewiczeve — glej spredaj.) »Tenoristu Sowilskemu, ki je že angažiran, je upravna pisarna brzojavila, da računa z njegovim nastopom začetkom maja.« (6); zahteva odškodnino za svoje čevlje in hlače, ki si jih je pokvaril na odru; hkrati zahteva suspenzo (32); dobi odškodnino za hlače in čevlje (36); hotel je na gostovanje v Maribor in se pogajal za hrbotom ljubljanske gledališke uprave; ker pa je Lovšetova zbolela in so spremenili program, je moral ostati v Ljubljani in peti; toda naslednje jutro je prinesel bolniško spričevalo — »rdeče« v grlu; zahteval je honorar, ki ga je tudi dobil, da ne bi delal težav na prihodnje, ker je mnogo članov bolnih (40); na Sovilskega mora biti uprava pozorna; pravočasno se je dogovoriti z njim glede angažiranja (44); je zunaj kategorij, ima posebno pogodbo — kot npr. Betetto (49); zviša se mu plača za 90 dinarjev mesečno — v smislu pogodbe, ki je bila sklenjena z njim za pet let (49).

SREČNIK-KOS — (?). Se ne premakne v višjo kategorijo, ker je po mnenju Rukavine slab (60).

SREDENSEK — Organist. Se ponuja v zbor za 2. basista. Vloga pride event. v poštevek pozneje pri sklepanju angažmajev za prihodnjo sezono (42); naj pride na preskušnjo; potni stroški (Šmihel nad Mozirjem) bodo povrnjeni (44).

STRNIŠA — Član zbora. Pride v III. kategorijo (66).

SVOBODA Marija — Primabalerina. Hkrati s Chladkovo se pritožuje zaradi novododeljene garderobe (27); dobi 1500 dinarjev mesečne plače (60); se ji dovoli predujem (62); dobi za ples Peterček 75 dinarjev (66).

SEME Alojz — Član zbora (že l. 1921.) Prosi za ponovno sprejetje v zbor; naj pošlje svoj repertoar (67).

SIMENC Marij — Pevec solist. Se mu zvišajo mesečni prejemki za 1000 kron (33); povrnejo se mu stroški za čevlje, ki jih nosi na odru (38); prošnja za povišanje plače odklonjena (40); hoče z Danilom na turnejo, a mu uprava odsvetuje (44); poviša se mu plača do 3200, največ do 3500 dinarjev (49).

SKRJANC Pavla — Članica zbora. Se začasno sprejme, mesečna plača 600 dinarjev (39).

SLAJS — Profesor Glasbene maticice. Presojevalec v paritetni komisiji, pred katero pride član orkestra Jakob Medved (53).

SPIRKOVA Ela — Balerina. (Bila že angažirana 1919.) Se ne angažira (62); sporoči se ji, da v baletu ni nobenega praznega mesta (66).

STAMCAR Vladimir — Pevec solist. Se mu poviša gaža po dogovoru, ako se vrne (1).

ŠTERK Vjera — Pevka solistka. Poje odslej dalje v »Cavallerii« Lucio (10); »Šterkovi je ponudil upravnik prvotno 5800 kron mesečno, ker je menil, da se bo z njim pogajala. Pripravljen je dvigniti ponudbo na 6460 kron, kar ji naj Rukavina sporoči.« (25); odpovedala — zdaj je Opera brez altistke (26).

ŠTRITOF Niko — Kapelnik. »Štritofa se angažira za korepetitorja. Treba se je z njim pogoditi.« (14).

SUBELJ Anton — Pevec solist, bariton. Se mu prizna za igranje na klavirju pri »Anatolu« od vsake predstave 40 kron (19); »Zormana bo dobro nadomestoval novoangažirani Šubelj.« (53).

SUŠTAR Tončka — Članica zbora (že 1919). Prosi, naj se ji odpusti kazen 250 kron, ker ni prišla na predstavo; na predlog ravnatelja Rukavine se ji kazen odpusti, a se mora osebno zglasiti pri gospodu upravniku, ki jo bo ukoril (6).

SUŠTERŠIČ Vinko — Član orkestra, viola. Angažiran v III. kategoriji od 15. septembra 1922 dalje; klavzla glede enomesečne odpovedi pri njem odpade (32).

TICHOTA Vaclav — Član orkestra, 2. trompeta. Dobi 600 kron predujma (14).

THALER Rezika — Pevka. Bo v »Nižavi« alternirala s Kettnerjevo, s katero Rukavina ni zadovoljen (35).

THIERRY Vilma — Pevka solistka. Na njeno prošnjo se ji zviša plača za 250 dinarjev mesečno (36); ne sme odklanjati vlog (49); odpre se vprašanje, ali jo kaže povabiti na gostovanje (Jenufa) — se trenutno odloži (67).

TRBUHOVIČ Jure — Pevac solist. Prosi za dopust, o čemer se bo razpravljalo po premieri »Lakmé« (13).

TROBISCH Aleksander Feliks — Baletni mojster (roj. 26. 8. 1884, Dresden, v Ljubljani od 15. 10. 1923 do konca avgusta 1925). »Glede baletnega mojstra Trobischja v Dresdenu se sklene, da se mu pošlje takoj češke krone za potne stroške in pa provizorična pogodba.« (59); s Trobischem se uredi pogodba za tekočo sezono (67).

TROST Ivan — Član orkestra, koncertni mojster. Se imenuje za namestnika koncertnega mojstra, mesečna plača 1543 dinarjev (36); priznajo se mu mesečni prejemki kot namestniku koncertnega mojstra (38); bi rad postal koncertni mojster (53); »se imenuje koncertnim mojstrom Narodnega gledališča v Ljubljani« (60); se mu kot koncertnemu mojstru dovoli 200 dinarjev, »kar se absolutno ne izmenjava« (67).

UMNIK — Orožniški narednik, prosi za sprejem v zbor. »Naj se ga pokliče in mu razloži položaj. Umnik je II. basist. Bil je učenc Glasbene Matice.« (40); za II. basista bi prišel v poštrev Umnik, »ki se je svojčas ponudil« (44).

VALOUŠKOVA — (?) Odločitev glede Valouškove do sobote opoldne (morda za Dramo?).

VARLANDY — Koloraturka (nikoli angažirana). Arhivar naj ji pošlje partijo Olimpije (13).

VAVPOTIČ Rut — Plesalka. Dobi od 1. novembra 1923 po 1300 dinarjev mesečno (60).

VEDRAL — Profesor Glasbene matice. Presojevalec v paritetni komisiji, pred katero pride član orkestra Jakob Medved (53).

VESEL-POLA — Pevka solistka. Poje kot gostja namesto Lovšetove (9); prejme za vsako gostovanje 2000 kron, vozni listek iz Zagreba v Ljubljano in nazaj (2. razred) in sobo v hotelu (13).

VESELY Hugo — Čelist. Se angažira (40).

VILHAR Fran Serafin — Skladatelj. »O Vilharjevi operi ‚Lopudska sirotica‘ poroča upravnik. Za uprizoritev je ne more priporočati.« (41); naj se ga obvesti, da bo »Lopudska sirotica« uprizorjena v jeseni (51).

VOHINC — Pevac. Določi se mu dan preizkušnje (51).

VOJIR Karel — Član orkestra, angleški rog in oboa. Dovoljen predujem 1200 kron (18); ker je večerni član orkestra, se mu mesečni honorar sorazmerno poviša (26); prosi za dopust, dovoli se mu pozneje (49); prošnja za predujem (1500 din) se odkloni (67).

VOLBENK — Baletka. Se ne udeležuje vseh predstav, v prihodnje bo pri najmanjšem podobnem prestopku odpuščena (18).

VOSKA Josip — Član orkestra. Je še brez stanovanja (27); odšel (32).

VRHUNC Anica — Članica zbora (v službi že od 1919 do julija 1920). Se ji poviša gaža za 100 kron in sorazmerno doklada; ker je med predstavo grozila, da ne bo nastopila, če ji ne povišajo prejemkov, ji naloži uprava strog ukor, razen tega pa se mora zgglasiti v pisarni gospoda upravnika (6).

VURŠELJ — Plesalka. Ponuja se baletka Vuršelj iz Zagreba; se odkloni (27).

VYCHODIL Anton — Član orkestra. Odšel (32).

WIRSING Ferdinand — Koncertni mojster. Se mu dovoli predujem 2000 kron (9); harfist Johannes bi prišel službovat v našo Opero, a le Wirsingu na ljubo; Johannesov »dopis je nevšečen« (19); dobi po možnosti sedanje Pohanovo stanovanje (20); je še brez stanovanja (27); oklofuta Planerta, a se potem na upravi »popolnoma sprijaznita« (45); med tistimi, ki so odgovedali oz. dobili odpoved (49); prosi za dopust od 1. junija dalje in izplačilo gaže za junij in julij — oboje se mu dovoli (51).

WISIAKOVA Lidija — Plesalka. Prosi za popust režijskih stroškov od baletnega večera, ki ni uspel. Vlogi se ne ugodi (20).

WIŚNIEWSKI — Baritonist. Je še brez stanovanja (27); se je pripeljal, a spet odide, ker je mislil, da je njegova plača v dinarjih, ne v kronah (29).

WOHLFART — Član orkestra. Se mu dovoli podpora 1000 kron (4).

ZAMEJIC Vida — Pevka. Se povabi na poskušnjo (49, 51).

ZATHEY Hugo — Pevec solist. Nastopil je štiri večere zaporedoma v velikih vlogah, dasi je bil bolan; prizna se mu izjemen honorar 1000 kron. »Prosi za povišanje gaže. Želi 14 000 kron na mesec. O tem se bo uprava ž njim event. dogovarjala ob sklepanju novih pogodb.« (10); prosi za dopust in se pritožuje nad slabimi razmerami; dopust dobi pozneje, če to omogočijo primerna gostovanja. »Naj piše točno, kaj želi.« (13); dovoli se mu posojilo 4000 kron, ki se odtegne od doklad; če doklad ne bo, se odtegne posojilo od sedanje plače (14); poljski konzul prosi, da bi Romanovski in Zathej gostovala na proslavi poljskega narodnega praznika v Zagrebu (16); mesečni prejemki se mu zvišajo na 10 000 kron (31); prosi za doklado za nazaj za svojo družino (34); prinesel je zdravniško spričevalo dr. Bleiweisa; ker je večkrat v tednu bolan nastopil, zahteva honorar; uprava mu prizna 300 dinarjev — toda le pod pritiskom »momentanih razmer« (40); naj se nauči vlogo Marbnela (44); se mu obljubi gostovanje v Mariboru (49); ima v Faustu svojo 20-letnico (66).

ZBOR — Pri zboru se ustvari še IV. kategorija, kamor se uvrste elevi (44); preskušnja vseh članov zбора (51); reševanje prošenj za premaknitev v višjo kategorijo (59); vsem članom zбора se zviša mesečna plača za 100 dinarjev (61); seznam članov zбора (22).

ZIKOVA Amalija — Članica zбора. Prosi za doklado za sinčka — ji ne pripada (41).

ZIKOVA Zdenka — Pevka solistka. Se ji dovoli enkratni nabavni prispevek za garderobo (Luiza, Faust, Boheme) 4000 kron (18); prosi, da bi smela gostovati v Bratislavi (40); bi še sprejela angažma, želi pa povišanje gaže; uprava bi ji po možnosti ugodila (40); od 1. marca 1923 dalje prejema mesečnih 2500 dinarjev, hkrati dobi enkratni nabavni prispevek za toaleta — 1000 dinarjev (42); naj študira Minko v »Gorenjskem slavčku« (44); mora naštudirati Minko, da jo bo konec avgusta ali septembra pela (56).

ZEHRER Vilibald — Pevec, bas. Bi bil rad angažiran; naj enkrat poje za poskušnjo (41); poslušala ga bosta Hubad in Rukavina (42).

ZORMAN Joško — Pevec solist (angažiran 1920). Zormana bo v prihodnje dobro nadomestoval novoangažirani Šubelj.

ZUPAN Drago — Pevec solist. Angažiran tudi za Dramo (25). Prosi upravo, naj plača Glasbeni matici zanj ukovino (31); še o vrnitvi ukovine Glasbeni matici (32); prosi za zvišanje plače; ni mogoče, pač pa uprava plača Glasbeni matici vso ukovino (34); prizna se mu enkratni honorar za »nadmerno« delo (40); za drugo zaporedno predstavo se mu dovoli 100 dinarjev honorarja (62).

ZUPANČIČ Josip — Član orkestra; violina. Je na orožnih vajah (32); prošnja za napredovanje v I. kategorijo se zavrne (61).

ZITNIK Alojzija — Članica zбора. Se še obdrži v III. kategoriji z novimi dokladami. Kontrakt se sklene z njo pozneje, ko se uprava prepriča o njeni porabnosti (27).

Pour un tableau du Théâtre national de Ljubljana entre 1920 et 1924

La liste du personnel du théâtre Drama publiée dans le dernier numéro des Documents (Documents n° 19, p. 88—93) est suivie par la liste du personnel et des collaborateurs extérieurs du théâtre Opéra à Ljubljana, naturellement de ceux dont il fut question aux séances de la direction du théâtre (réunissant Drama et Opéra) entre août 1920 et janvier 1924, mais la liste est plus élargie puisqu'il s'agit d'un corps de théâtre beaucoup plus grand, où il y a des metteurs en scène, chefs d'orchestre, choréographes, accompagnateurs, chefs de chœur, chanteurs, danseurs-solistes et membres du chœur d'opéra, d'orchestre et du corps de ballet. Les deux listes forment un complément de l'article »Pour un tableau du Théâtre national de Ljubljana entre 1920 et 1924«, publié dans les Documents n° 17, p. 40—57.

Jubilej?

V letošnji jeseni bo minilo dvajset let, odkar je Janko Traven po pripravljalnem delu dolgih mesecev odprl prvo razstavo Slovenskega gledališkega muzeja in je bilo s tem tudi na zunaj potrjeno rojstvo nove domače kulturne ustanove: osrednjega muzeja vse gledališke dejavnosti na vsem slovenskem ozemlju, kot je povedal takrat njegov krstni boter, pisatelj in upravnik Juš Kozak, ali, kot ga je dopolnil takratni dramaturg dr. Bratko Kreft — postavljen je bil temeljni kamen, iz katerega bo nekoč zrasel hram, ki bo muzej in institut. Hkrati mineva deset let, odkar delamo brez Janka Travnca, odkar smo, nekaj mesecev po njegovi prezgodnji smrti, začeli z novim delom v ustanovi, ki jo je s tolikim trudom priklical v življenje. In, nazadnje, tudi ta zvezek naše revije za gledališke raziskave nosi okroglo številko — dvajseti je.

Po vsem tem bi lahko sodili, da praznujemo jubilej; in vendar smo zapisali ob tej besedi velik vprašaj.

Res, če je beseda jubilej, kot nas pouče domači priročniki, v zvezi z radostnim petjem, z vriskanjem in veseljem, potem ni kaj prida za našo rabo. Po dveh desetletjih smo še zmeraj edini slovenski muzej brez razstavnih prostorov, pa tudi brez prostorov, kjer bi moglo biti zbrano gradivo pregledno urejeno in celo brez depojev, kjer bi moglo biti varno shranjeno vse tišto, kar ni treba, da je sleherni dan pri roki; še zmeraj smo ustanova s kar se da skromnim številom strokovnih sodelavcev, s sredstvi, ki ji omogočajo le skrajno omejeno razstavno in publicistično dejavnost; še zmeraj si brez upa zmage prizadevamo, da bi smeli urediti Linhartovo rojstno hišo v lepem mestu radovljiškem, kakor so jo uredili Engelbertu Ganglu v Metliki — in še in še, kaj bi ponavljali vse tisto, kar je mogoče prebrati v slehernem letnem poročilu, natisnjem na teh straneh.

Smo nemara krivi za vse to tudi sami? Nemara. Res je, da so bila naša prizadevanja za lastno streho vztrajnejša do leta 1967 kakor v tej zadnji petletki. Tisto leto smo slavili praznik slovenskega poklicnega teatra, stoletnico ustanovitve Dramatičnega društva. Takrat je priteklo celo nekaj denarja in veliko obljub. Že v prvem zvezku te naše revije smo objavili načrt naših bodočih prostorov, kjer naj bi bilo poskrbljeno za smotrno interno delo, za stalne in občasne razstave, za shrambe. Takih načrtov je bilo do gledališkega praznika menda štirinajst. Lepo število starih milijonov je bilo vloženi v razstavo o temeljih slovenskega gledališča, veliko milijonov in nič manj znanja in vztrajnega

delo. Tista razstava, odprta na tujih tleh, naj bi bila jedro stalne zbirke, ki naj bi jo odprli po načrtu ob tem lepem prazniku in jo potem od leta do leta spopolnjevali — zdaj propada v neprimernih tujih skladiščih, kajti svojih nimamo in če se bo kdaj ponudila priložnost, da bi jo vendarle prenesli v svojo hišo, bo gradivo bržkone neuporabno.

Vsa ta naša jeremijada pa nas vendarle ne sme zavesti k napačnemu sklepu, da preneka delo ni bilo opravljeno. Obiskovalec, ki se vsaj posredno ukvarja s problematiko in razvojem teatra in domačega posebej, je domala vselej našel pri nas zaželeno gradivo, podatek ali nasvet; na ogled je bila, kakor kaže priloženi popis, že kar lepa vrsta razstav, pa četudi ne v naši hiši, ki je ni; natisnili smo samo v zadnjih osmih letih blizu tri tisoč strani gradiva in razprav tako v knjigi Repertoar slovenskih gledališč kakor v dvajsetih zvezkih teh Dokumentov, gradiva, ki bo temelj vsem nadaljnjim raziskavam. In h koncu še enkrat: število in obseg razstav, število in obseg naših publikacij narekujejo denarna sredstva, ki so simbolična; polovico gradiva za ta, »jubilejni« zvezek, čaka v predalu, zato je nedonošenček tako droban.

Nekje je zapisano, da je bilo pri starih Židih »jubilejno« vsako petdeseto leto in razglasili da so ga s slavnostnim trobljenjem. Nemara bodo imeli do takrat — časa je še kar nekaj let — tudi zanamci že trdno streho nad glavo in vse tisto, kar sodi pod tako streho: lepo skupino strokovnjakov in polno mošnjo za njihove raziskave.

Takrat, v letu 2002, bodo nemara lahko pisali o jubileju — brez vprašaja.

Dušan Moravec

L'anniversaire?

Cet article parle mi-sérieusement, mi-ironiquement du travail que le Musée du théâtre slovène fit dans les vingt années de son existence et surtout du travail que le musée ne pouvait accomplir à cause des conditions limitées — les locaux d'exposition et de travail insuffisants, le manque de collaborateurs spécialisés, les ressources financières modestes, etc. Ci-joint est aussi la liste des expositions que le musée organisa dans notre pays et à l'étranger au cours de ces vingt ans.

Opomba. Ta jubilejna glosa je bila napisana v juliju 1972, zatem pa jo je avtor delno uporabil za »Pogovor Naših razgledov«, objavljen 25. avgusta, ko so bili »Dokumenti« še v tisku. Vendar je tam (v skladu z zastavljenimi vprašanji uredništva) razložena širša, razvojna smer slovenske teatrologije sploh in ne le naše ustanove. — Ur.

Razstave Slovenskega gledališkega muzeja

- Stalna zbirka*, v prostorih SGM na Cankarjevi cesti, 29. novembra 1952.
- Štirideset let umetniškega dela dr. Branka Gavella*, v foyerju Hrvatskega narodnega gledališča v Zagrebu, oktobra 1954 (slovenski del).
- Jugoslovanska gledališča*, New York, Columbia University, 13. decembra 1954 (slovenski del).
- Europäische Theaterausstellung*, Dunaj, Künstlerhaus, 20. septembra 1955 (slovenski del).
- Pozorište u Jugoslaviji*, Dubrovnik, julija 1955, ob Šestem kongresu ITI.
- Dvestoletnica rojstva A. T. Linhart*, v Moderni galeriji v Ljubljani, 28. decembra 1957.
- Ob štiridesetletnici Cankarjeve smrti*, na Vrhniki, 5. maja 1958, ob Cankarjevem festivalu.
- Ivo Vojnović pri Slovencih*, v Novem Sadu, ob Sterijinem pozorju, 11. maja 1958.
- Shakespeare v angleškem gledališču*, gostujoča razstava, v foyerju Drame SNG v Ljubljani, 18. junija 1958.
- Marin Držić pri Slovencih*, v foyerju Hrvatskega narodnega gledališča v Zagrebu, 20. novembra 1959.
- Jugoslovanski balet*, v Moderni galeriji v Ljubljani, ob Baletnem festivalu, 1. julija 1960.
- Sto godina profesionalnih pozorišta u Jugoslaviji*, v Beogradu, 5. februarja 1961 (slovenski del).
- Devetdesetletnica F. S. Finžgarja*, v Drami SNG v Ljubljani, februarja 1961.
- Bertolt Brecht*, v foyerju Drame SNG v Ljubljani, 7. marca 1961; gostujoča razstava, dopolnjena s slovenskim gradivom.
- Sto let poklicnih gledališč v Jugoslaviji*, na Gospodarskem razstavišču (paviljon Jurček) v Ljubljani, 30. marca 1961.
- Edvard Gregorin*, spominska razstava v Drami SNG v Ljubljani, 1961.
- Portreti nekdanjih igralcev*, ob Prvem intimnem večeru v prostorih SGM, maja 1963.
- Shakespeare pri Slovencih*, ob štiristoletnici pisateljevega rojstva, v Mestni galeriji v Ljubljani, 15. aprila 1964.
- Počeci slovenačkog pozorišta*, v Novem Sadu, ob Sterijinem pozorju, 4. maja 1967, v prostorih Matice srpske.
- Počeci slovenačkog pozorišta* (druga verzija), v Beogradu, v prostorih Muzeja pozorišne umetnosti Srbije, 16. maja 1967.
- Temelji slovenskega gledališča*, ob stoletnici Dramatičnega društva, štiri variante: — v Ljubljani, v Narodnem muzeju, 6. oktobra 1967,

- v Mariboru, v razstavnih prostorih Rotovža, 13. novembra 1967,
 - v Celju, v Slovenskem ljudskem gledališču, 2. decembra 1967,
 - v Trstu, v Slovenskem gledališču, 20. decembra 1967.
- Cankar na jugoslovenskoj sceni*, Novi Sad, ob Sterijinem pozorju, v prostorih Maticе srpske, 21. maja 1968.
- Vela Nigrinova v Beogradu*, gostujoča razstava Muzeja pozorišne umetnosti Srbije, v organizaciji SGM, v prostorih Narodnega muzeja v Ljubljani, 18. novembra 1968.
- Prve uprizoritve Cankarjevih dram*, v foyerjih Mestnega gledališča ljubljanskega, 9. decembra 1968.
- Spominska razstava ob desetletnici smrti Julke Staričeve*, v foyerjih MG v Ljubljani, 5. februarja 1969.
- Ivan Vavpotič in gledališče*, razstava scenskih osnutkov in risb, MG v Ljubljani, 15. aprila 1969.
- Ob petdesetletnici smrti Ignacija Borštnika*, MG v Ljubljani, 20. januarja 1970.
- Ob petletnici smrti Jožeta Tirana*, MG v Ljubljani, 20. marca 1970.
- Ob petdesetletnici smrti Ignacija Borštnika*, v foyerjih SNG v Mariboru, ob jubileju tega gledališča, 24. aprila 1970.
- Ob obletnici smrti Marije Nablocke*, MG v Ljubljani, 2. oktobra 1970.
- Trije predstavniki treh gledaliških rodov* (Hinko Nučič, Bojan Stupica, Jože Tiran), v foyerjih SNG v Mariboru, oktobra 1970, ob Borštnikovem srečanju.
- Delo Bojana Stupice v Sloveniji*, MG v Ljubljani, 18. decembra 1970.
- Slovenska dramska dela, uprizorjena v obdobju med obema vojnama*, v društvenih prostorih Drame SNG v Ljubljani, stalna razstava, 13. marca 1970.
- Delo Hinka Nučiča v Sloveniji*, MG v Ljubljani, 5. oktobra 1971.
- Ob obletnici smrti Staneta Severja*, v foyerjih SNG v Mariboru, ob Borštnikovem srečanju, 18. oktobra 1971.
- Mladostno delo Bojana Stupice*, v Beogradu, v Muzeju pozorišne umetnosti Srbije, 18. novembra 1971.
- Ob obletnici smrti Staneta Severja*, nova postavitev ob prvi podelitvi Severjevih nagrad, v Škofji Loki, 18. decembra 1971.
- Ob jubileju Mile Šaričeve*, MG v Ljubljani, 7. januarja 1972.

Opomba: Seznam ne upošteva številnih primerov, ko je Slovenski gledališki muzej sodeloval z gradivom in s strokovnimi nasveti pri raznih razstavah (npr. v zadnjem času pri stalni razstavi o razvoju partizanskega gledališča, pri razstavi ob petdesetletnici baleta, pri Karadjordjevi razstavi v Beogradu, pri literarnih razstavah v NUK, pri spominskih vitrinah v gledališčih itd.).

Podoba na ovitku: del Levarjeve razstavne sobe, urejene ob ustanovitvi Slovenskega gledališkega muzeja 1952 (v prostorih uprave SNG v Ljubljani, Cankarjeva 11). Zdaj je v tej sobi knjižnica SGM.

Izdajanje Dokumentov Slovenskega gledališkega muzeja sofinancira Kulturna skupnost Slovenije